

Stratégia územného rozvoja Slovenska –

Aktuálne zmeny v oblasti územného rozvoja Slovenskej republiky

AUREX spol. s r.o.

Identifikačné údaje dokumentácie

Názov: Stratégia územného rozvoja Slovenska –
Aktuálne zmeny v oblasti územného rozvoja SR

OBSTARÁVATEĽ

Názov: Ministerstvo dopravy a výstavby SR
Sídlo: Nám. slobody 6, P.O.BOX 100,81005 Bratislava
IČO: 30416094
Osoba oprávnená pre vecné
a obchodné rokovania: Ing. arch. Želmíra Kalinová

ZHOTOVITEĽ

Názov: AUREX spol. s r.o.
Sídlo: Ľubľanská 1, 831 02 Bratislava
IČO: 31325483
DIČ: 2020335416
Zapísaný v Obchodnom registri Okresného súdu
Bratislava I, oddiel: Sro, vložka č.: 2898/B

Hlavný riešiteľ: Ing. arch. Vojtech Hrdina, PhD.
autorizovaný architekt, reg. číslo 0967 AA

RIEŠITEĽSKÝ KOLEKTÍV

Zodpovedný riešiteľ, urbanizmus: Ing. arch. Vojtech Hrdina, PhD.
Demografia
a socioekonomická štruktúra: Mgr. Tatiana Lachová
Dopravné modelovanie:
počítačová grafika: Mgr. Filip Polonský, PhD.
Databáza katastra nehnuteľností: Ing. arch. Aleš Baláži

Bratislava, marec 2019

Obsah

ZOZNAM MÁP:	6
ZOZNAM TABULIEK:	7
ZOZNAM GRAFOV:	7
1. ÚVOD	9
2. ANALÝZA TRENDOV ÚZEMNÉHO ROZVOJA V EURÓPE	10
3. ANALÝZA SÚVISLOSTÍ A DÔSLEDKOV ÚZEMNÉHO ROZVOJA V EURÓPE A OKOLITÝCH ŠTÁTOCH NA ÚZEMNÝ ROZVOJ SLOVENSKA	16
4. ANALÝZA ÚZEMNÝCH PREJAVOV ROZVOJA SPOLOČNOSTI OSTATNÝCH 25 ROKOV	18
4.1. Osídlenie	18
4.2. Obyvateľstvo	20
4.3. Bytová výstavba	22
4.4. Mobilita	26
4.5. Stav a zhodnotenie vývoja	27
5. ANALÝZA SPOLOČENSKO-POLITICKÝCH A LEGISLATÍVNYCH PODMIENOK	31
6. VZÁJOMNÉ VZŤAHY MEDZI ÚZEMNÝM PLÁNOVANÍM A INÝMI SEKTOROVÝMI POLITIKAMI A REGIONÁLNYM ROZVOJOM	32
7. DOTERAJŠÍ VÝVOJ (OSTATNÝCH 25 ROKOPRINCÍPY, KTORÉ JE POTREBA ZOHĽADŇOVAŤ) A PREDPOKLAD MOŽNÝCH VÝVOJOVÝCH TRENDOV ÚZEMNÉHO ROZVOJA	34
8. ODPORÚČANIA PRE NOVÚ KONCEPCIU ÚZEMNÉHO ROZVOJA VO VZŤAHU NA PRIPRAVOVANÚ VÍZIU A STRATÉGIU ROZVOJA SLOVENSKA	39
9. INÉ ASPEKTY NADVÄZUJÚCE NA PRIPRAVOVANÚ „VÍZIU A STRATÉGIU ROZVOJA SLOVENSKA DO ROKU 2030“	43
10. REFERENCIE	45
11. PRÍLOHY	49

Zoznam máp:

<i>Mapa 1: Modrý banán</i>	10
<i>Mapa 2: Európske hrozno</i>	10
<i>Mapa 3: Index rastu obyvateľov 1991 - 2017</i>	20
<i>Mapa 4: Index vitality 2017</i>	21
<i>Mapa 5: Index starnutia 2017</i>	21
<i>Mapa 6: Index rastu trvale obývaných bytov 1991 - 2011</i>	22
<i>Mapa 7: Intenzita bytovej výstavby 1996 - 2017</i>	23
<i>Mapa 8: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch vyšším ako 100 a index rastu obyvateľstva nižším ako 100</i>	24
<i>Mapa 9: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch vyšším ako 105 a index rastu obyvateľstva nižším ako 100</i>	25
<i>Mapa 10: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch vyšším ako 110 a index rastu obyvateľstva nižším ako 100</i>	26
<i>Mapa 11: Vyhodnotenie regiónov na základe časovej dostupnosti obcí SR do všetkých miest SR</i>	27
<i>Mapa 12: Hospodársky problémové územia a podiel veľkostných skupín obcí podľa okresov</i>	30
<i>Mapa 13: Dostupnosti medzi európskymi mestskými oblast'ami</i>	49
<i>Mapa 14: Pokus o priestorovú definíciu integračných zón periférneho sveta</i>	49
<i>Mapa 15: Nové európske zóny metropolitnej spolupráce</i>	49
<i>Mapa 16: Typológia funkčných mestských oblastí/území – FUA</i>	50
<i>Mapa 17: Typológia metropolitných európskych rastových oblastí – MEGA</i>	50
<i>Mapa 18: Typológia cezhraničných FUA</i>	51
<i>Mapa 19: Trendový scenár 2030</i>	52
<i>Mapa 20: Konkurenčný scenár 2030</i>	52
<i>Mapa 21: Kohézny scenár 2030</i>	52
<i>Mapa 22: Schematické vyjadrenie scenára A</i>	53
<i>Mapa 23: Schematické vyjadrenie scenára B</i>	54
<i>Mapa 24: Schematické vyjadrenie scenára C</i>	54
<i>Mapa 25: Schémy vývoja územnej vízie Európy vo výhľade</i>	55
<i>Mapa 26: Schéma možného územného rozvoja Európy k roku 2050</i>	56
<i>Mapa 27: Severojužné prepojenie – potenciál</i>	57
<i>Mapa 28: Severojužné prepojenie – prepojitelnosť</i>	57
<i>Mapa 29: Severojužné prepojenie – kooperácie</i>	58
<i>Mapa 30: Rozvojové oblasti a rozvojové osi Českej republiky</i>	58
<i>Mapa 31: Funkčné prepojenia hlavných mestských centier 2030 v Poľskej republike</i>	59

<i>Mapa 32: Sieť miest v Maďarsku (vonkajší a vnútorný okruh)</i>	59
<i>Mapa 33: Rozvojové póly a rozvojové osi štátov V4 a Rumunska a Bulharska</i>	60
<i>Mapa 34: Terciárne centrá podľa KURS 2001 v znení zmien a doplnkov KURS 2011</i>	61
<i>Mapa 35: Komplexné centrá SR</i>	61
<i>Mapa 36: Podiel najmenších obcí a bývajúcich obyvateľov podľa okresov z počtu obcí okresu (rok 2014)</i>	62
<i>Mapa 37: Index rastu obyvateľov v intercenzálnom období</i>	63
<i>Mapa 38: Indexy vitality v intercenzálnych obdobiach</i>	64
<i>Mapa 39: Indexy starnutia v intercenzálnych obdobiach</i>	65
<i>Mapa 40: Ako sa sťahujú ľudia do okolia Bratislavy</i>	66
<i>Mapa 41: Index rastu trvalo obývaných bytov podľa období</i>	67
<i>Mapa 42: Intenzita bytovej výstavby podľa období</i>	68
<i>Mapa 43: Index rastu zastavaných plôch</i>	69
<i>Mapa 44: Index rastu hustoty obyvateľov na zastavanú plochu 2001 - 2017</i>	69
<i>Mapa 45: Index rastu zastavaných plôch podľa období</i>	70
<i>Mapa 46: Index rastu hustoty obyvateľov na zastavanú plochu podľa období</i>	71
<i>Mapa 47: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch v intervale 100 až 105 a index rastu obyvateľstva nižším ako 100</i>	72
<i>Mapa 48: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch v intervale 100 až 105 a index rastu obyvateľstva v intervale 100 až 95</i>	72
<i>Mapa 49: Ekonomicky aktívni obyvatelia odchádzajúci za prácou z obce bydliska v % z ekonomicky aktívnych bývajúcich v obci podľa období</i>	73
<i>Mapa 50: Smerovanie dochádzajúcich ekonomicky aktívnych za prácou do centier podľa období</i>	74
<i>Mapa 51: Základná typológia územia</i>	75
<i>Mapa 52: Územie podľa regionálnej konkurencieschopnosti</i>	75

Zoznam tabuliek:

<i>Tabuľka 1: Konflikty cieľov polycentrickej politiky</i>	13
<i>Tabuľka 2: Počet a podiel obcí podľa veľkosti</i>	18

Zoznam grafov:

<i>Graf 1: Vývoj podielu obyvateľov podľa veľkostných skupín obcí</i>	19
<i>Graf 2: Podiel obcí a obyvateľov podľa veľkostných skupín obcí</i>	19
<i>Graf 3: Implementácia Vízie a stratégie rozvoja</i>	44

1. ÚVOD

Na základe predloženej Správy o stave v oblasti územného rozvoja Slovenskej republiky (Správy o aktuálnom stave Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2001 v znení Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2011), ktorá bola zobraená na vedomie uznesením vlády Slovenskej republiky č. 555 z 29. novembra 2017, bola zároveň týmto uznesením uložená ministromi dopravy a výstavby SR úloha „predložiť na rokovanie vlády nový koncepčný materiál, ktorý zohľadní aktuálne zmeny v oblasti územného rozvoja a bude nadväzovať na pripravovanú Národnú stratégiu rozvoja SR v gescii Úradu podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu“.

Na základe tohto uznesenia vlády Slovenskej republiky odbor územného plánovania objednal ako územno-technický podklad v rámci Stratégie územného rozvoja Slovenska (§7, bod 4, zákona č. 50/1976 o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov) vypracovanie úlohy Aktuálne zmeny v oblasti územného rozvoja SR.

Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 273 z 13. júna 2018 bolo podpredsedovi vlády pre investície a informatizáciu uložené „v spolupráci s členmi vlády a vedúcim Úradu vlády SR predložiť na rokovanie vlády Víziu a stratégiu rozvoja Slovenska do roku 2030“, ktorá de facto nahradila pôvodnú Národnú stratégiu rozvoja SR.

Na základe týchto skutočností predkladaná úloha „Aktuálne zmeny v oblasti územného rozvoja SR“ nadväzuje na „Víziu a stratégiu rozvoja Slovenska do roku 2030“, oproti pôvodne uloženej úlohy z uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 555 z 29. novembra 2017.

Úloha „Aktuálne zmeny v oblasti územného rozvoja SR“ bola rozdelená do dvoch etáp – analytickej a návrhovej.

Analytická časť predstavuje zhodnotenie výsledkov celoeurópskych materiálov týkajúcich sa územného rozvoja Európy (predovšetkým na základe prác projektov programu ESPON¹) a územného rozvoja celoštátnych dokumentov susediacich štátov s reflexiou na Slovensko (kapitola 2 a 3), analýzu územných prejavov rozvoja spoločnosti Slovenska na základ dostupných dát za všetky obce Slovenska v období po roku 1990 (kapitola 4) a stručné zhodnotenie postavenia územného plánovania v podmienkach Slovenska (kapitola 5).

Návrhová etapa je zameraná na súvislosti územného plánovania so sektorovými politikami a regionálnym rozvojom (kapitola 6), popis možných trendov územného rozvoja Slovenska v ďalšom období na základe vývoja po roku 1990 (kapitola 7) a odporúčania novej koncepcie so zreteľom pre aktualizáciu Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2001 v znení zmien a doplnkov KURS 2011 (kapitola 8). V poslednej kapitole sú naznačené ďalšie aspekty nadväzujúce na pripravovanú Víziu a stratégiu rozvoja Slovenska do roku 2030.

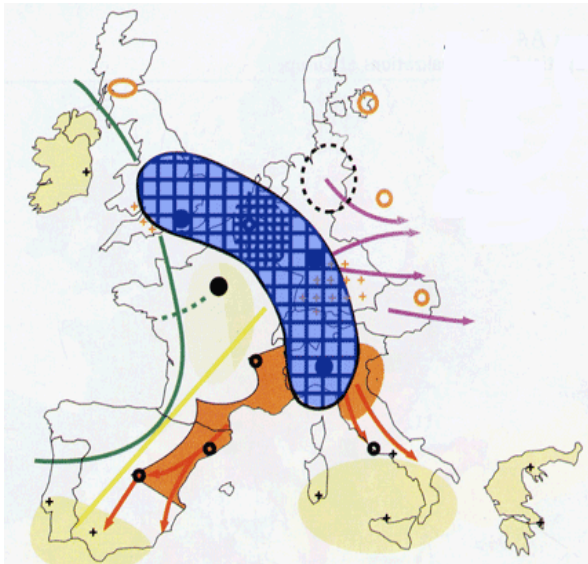
V prílohách sú uvedené grafické výstupy analytickej časti.

¹ ESPON (European Spatial Observatory Network) je program financovaný Európskou úniou v rámci cieľa "Európska územná spolupráca" politiky súdržnosti Európskej únie. Poslaním programu je podporovať rozvoj politiky vo vzťahu k cieľu územnej súdržnosti a harmonického rozvoja európskeho územia. Poskytuje porovnateľné informácie, dôkazy, analýzy a scenáre územnej dynamiky a odhaľuje územný kapitál a potenciál pre rozvoj regiónov a väčších území, čím prispieva k európskej konkurencieschopnosti, územnej spolupráci a trvalo udržateľnému a vyváženému rozvoju. V texte uvedené citácie a odkazy pod termínom ESPON odkazujú na príslušné projekty riešené v rámci tohto programu, ktoré sú uvedené v referenciách.

2. ANALÝZA TRENDOV ÚZEMNÉHO ROZVOJA V EURÓPE

Poznaním skutočnosti, že sociálny a ekonomický rozvoj obcí, regiónov, štátov i Európy je úzko zviazaný s územnými aspektmi a podmienkami, sa štáty EÚ už niekoľko desaťročí snažia aj o spoločnú stratégiu územného rozvoja Európy.

Mapa 1: Modrý banán

Už po podpise rímskej zmluvy v roku 1957 bola popri záujme spoločného cezhraničného trhu badateľná potreba spolupráce z pohľadu územných súvislostí a spoločného územného plánovania, ktoré až dodnes ostáva na dobrovoľnej spolupráci. V roku 1989 znázornil štátny výskumný inštitút RECLUS (RECLUS 1989) analytický obraz Európy tzv. „Modrý banán“, kde vyjadril zahustenú rozvojovú zónu od Londýna cez holandský Randstad, pozdĺž Rínu a Švajčiarska po severnú Taliansko (mimo Paríža). Návrh vyvolal bohatú diskusiu, ako aj rôzne iné varianty „banána“ Európy.

RECLUS 1989

Mapa 2: Európske hrozno

Ako prípadný vzor vyváženého územného rozvoja, vychádzajúc z inšpirácie storočnej existencie malých štátov v Nemecku, vyjadril v roku 1991 Kunzmann víziu územného rozvoja Európy ako „Európske hrozno“. Táto vízia mala naznačiť, že všetky centrálné a periférne, všetky veľké a menej veľké regióny majú význam pre územný rozvoj Európy.

Kunzmann 1991

Na základe iniciatívy európskych ministrov štátov zodpovedných za územné plánovanie a regionálnu politiku boli v roku 1994 prijaté Východiská európskej politiky územného rozvoja známe aj ako tzv. Lipský dokument. Ako hlavné politické princípy tohto dokumentu boli definované:

- územné plánovanie musí rozhodujúcou mierou prispieť k dosiahnutiu cieľa hospodárskej a sociálnej súdržnosti a posilnenie koherencie na európskom kontinente
- hlavným cieľom je dosiahnutie udržateľného a vyváženého vývoja
- rešpektovanie princípu subsidiarity.

Lipský dokument definoval tri integrálne časti konceptu európskeho územného rozvoja:

- polycentrický vyvážený systém mestských regiónov, ktorý by mal eliminovať nadmernú koncentráciu do niekoľkých veľkých centier a marginalizáciu okrajových území
- sieť environmentálne únosnej a výkonnej infraštruktúry, ktorá by mala posilniť súdržnosť priestoru EU
- ochrana prirodzených základov života, ako systém prírodných nezastavaných priestorov s odstupňovanými chránenými územiami slúžiacimi jeho rôznym funkciám.

Základná myšlienka spoločného územného rozvoja Európy, vychádzajúca z princípov uvedených v Lipskom dokumente, bola vyjadrená v roku 1999 prijatou dokumente „European Spatial Development Perspective“ (ESDP). Hlavnými cieľmi ESDP boli: vyvážený polycentrický rozvoj, podpora endogénneho rozvoja, partnerstvo medzi mestom a vidiekom, integrácia európskeho dopravného plánovania, efektívne/udržateľné využívanie infraštruktúry a zachovanie a rozvoj prírodného dedičstva. ESDP okrem všeobecných cieľov neobsahovala pre členské štáty žiadne územne zaväzujúce konkrétne rozvojové smerov vyjadriteľných graficky na mape.

Spolupráca členských štátov Európskej únie na poli územného a regionálneho rozvoja sa v čase intenzifikovala, čo prinieslo rôzne podklady a programy, ktoré po prijatí ESDP vyústili do prijatia Territorial Agenda (TAEU) v roku 2007 a jej ďalšej aktualizácie v roku 2011 (TA2020).

Priame dôsledky/účinky ESDP na jednotlivé štáty boli viac-menej sporé, avšak nepriame dôsledky pre politiku územného rozvoja Európy s posilňovaním transnárodnej spolupráce, najmä prostredníctvom INTERREG boli značné. To v konečnom dôsledku vyústilo aj do vytvorenia európskej observatórnej siete ESPON (European Spatial Observatory Network), ktorej výsledky pre územný rozvoj v rôznych častiach Európy pre územnú spoluprácu medzi susediacimi / spolupracujúcimi štátmi sú podstatne významné.

Dokument ESDP, ako je spomenuté vyššie, nekonkretizoval priestorovo vyjadrené ciele. Koncom deväťdesiatych rokov vznikol Study Programme on European Spatial Planning 1988-1999 (SPESP 1999), ktorý predstavoval určité testovanie ako predchodca ESPON. V rámci tejto pracovnej skupiny sa rozvíjali v ESDP nastolené otázky polycentricity v celoeurópskom kontexte (Mapa 13).

V rámci francúzskeho predsedníctva sa zadala vypracovať štúdia ako príspevok pre diskusiu o polycentrickom koncepte podľa ESDP štátnej plánovacej agentúry DATAR (Delégation à l'aménagement du territoire et à l'action régionale) pod názvom „Elaboration of a long term polycentric vision of the European space“. Táto bola následne prezentovaná v krátkom znení členom CDS (výbor pre územný rozvoj). Štúdia pojednávala polycentrizmus v dlhodobej perspektíve na makro-regionálnej úrovni a načrtnú pokus, ako by sa dali ciele v ESDP v území znázorniť. (Mapa 14).

Pokus o konkretizovanie a prenesenie polycentrického vzoru priestorového rozvoja do geografického znázornenia uskutočnil P. Mehlbye (2000). Pri prevode cieľov ESDP do grafického vyjadrenia vychádzal zo vzoru „Global integration zones“ v USA a naškicoval New European zones of metropolitan co-operation (Mapa 15).

V rámci rôznych výskumných úloh, ale najmä v rámci projektu ESPON, sa myšlienky vyjadrené v Lipskom dokumente a ciele ESDP ďalej skúmali a hľadali sa teoretické úvahy i praktické príklady uplatnenia polycentrickej koncepcie. Skúmalo sa v čom koncepcia polycentricity spočíva, hľadali sa jej definície. Boli skúmané otázky proximity a sieťovania, národných a cezhraničných možností uplatnenia koncepcie,

vízie a trendy územného rozvoja, sledovali sa možnosti spravovania polycentrickej koncepcie (polycentric governance).

Nenašla sa jednoduchá a univerzálna definícia pre pojem polycentrická koncepcia v dôsledku rôznych možných súvislostí (morfologická a relačná polycentricita), hierarchických úrovní (nadmárodná, resp. národná versus regionálna úroveň), ako aj rôzneho vývoja. Vo finálnej verzii ESPON 1.1.1. bola uvedená definícia polycentricity ako opozit k iným priestorovým štruktúram takto: „Polycentricita je v protiklade k monocentricite, v rámci ktorej je poskytovanie služieb a právomoci územného riadenia stále viac sústredené do jediného centra. Polycentricita je tiež v protiklade k živelnému rozstrúsenému rozširovaniu miest, kde je riedka štruktúra sekundárnych centier v priestorovo neštruktúrovaných súvislostiach. Polycentricita je skôr o podpore vyvážených a multištruktúrálnej druhov mestských sietí, ktoré sú z ekonomického a sociálneho hľadiska najvhodnejšie, a to pre ťažiskové územie, tak aj pre periférie“ (slovenský preklad autora správy).

Cieľom riešení v rámci ESPON bolo vytvoriť východisko pre informovanejšiu diskusiu o polycentrickom vývoji v Európe. Prehľad o európskom mestskom systéme so zreteľom na funkčné špecializácie a súčasné stupne polycentricity, ako aj perspektívnu analýzu možných účinkov regionálnej polycentrickej integrácie v rôznych častiach Európy poskytol projekt ESPON 1.1.1. Z celoeurópskeho pohľadu použil ako základnú územnú jednotku „funkčnú mestskú oblasť/územie“ (FUA – Functional Urban Area) vytvorenú na základe hodnotenia hustoty obyvateľstva, dopravy, cestovného ruchu, výroby, vzdelania, správy (Mapa 16). FUA s najvyššími hodnotami boli označené ako „metropolitné európske rastové oblasti“ (MEGA – Metropolitan European Growth Areas) (Mapa 17). Zostávajúce FUA boli zaradené do dvoch kategórií: FUA s nadnárodným alebo národným významom a FUA s regionálnym alebo miestnym významom (ESPON 1.1.1). (Na Slovensku bolo hodnotených 27 FUA a jedno okolo mesta Bratislava bolo vyhodnotených ako MEGA tretej kategórie). V ďalších prácach sa zlepšovala metodika vymedzovania FUA začlenením morfologických mestských oblastí (MUA), ako aj charakterizácie cezhraničných FUA (Mapa 18), ktoré sú nevyhnutné v európskom rozmere z miest pôvodne definovaných ako FUA (ESPON 1.4.3). Pre úspešný uvedomelý rozvoj polycentrických sústav sa konštatuje potreba riešenia troch základných otázok a to:

- špecifikácia a vymedzenie mestských oblastí, ako základ akýchkoľvek úvah o polycentrizme
- analýza škál polycentricity a jej foriem, s dopadmi na rôznych úrovniach a
- prehodnotenie štatistických meraní a hodnotení ich nedostatkov (ESPON 1.4.3).

Polycentricita je spojená s hlavnými politickými cieľmi Európskej únie. Krajiny s polycentrickým mestským systémom sú vo všeobecnosti ekonomicky úspešnejšie a ekologicky udržateľnejšie než krajiny s dominantným hlavným mestom. Neznamená to však, že sú nevyhnutne priestorovo spravodlivejšie, ak sú zahrnuté aj vidiecke regióny (ESPON 1.1.1).

Témou viacerých projektov bola aj otázka konfliktu medzi cieľmi EU o konkurencii a územnej súdržnosti, resp. ako vie polycentrizmus zabezpečiť aby boli naplnené Lisabonské a Gøteborgské deklarácie. Najmä pri rozvoji polycentricity v nových a prístupujúcich krajinách môžu byť vypuklé často protichodné požiadavky konkurencieschopnosti a udržateľnosti (Tabuľka 1).

Tabuľka 1: Konflikty cieľov polycentrickej politiky

Cieľ	Politika	Konflikt cieľa
Konkurencieschopnosť v celosvetovom meradle („Lisabon“)	Posilniť globálne mestá na najvyššej úrovni v "Pentagóne"	Polarizácia medzi globálnymi mestami v "Pentagóne" a mestami zvyšku Európy sa zvýši. Európsky mestský systém bude menej vyvážený a menej polycentrický.
Územná súdržnosť v európskom meradle	Posilniť veľké mestá mimo "Pentagónu"	Konkurencieschopnosť globálnych miest v Európe sa môže znížiť. Mestské systémy jednotlivých krajín budú menej vyvážené a polycentrické.
Územná súdržnosť v celoštátnom meradle	Posilniť stredne veľké mestá v nových členských štátoch a v prístupujúcich krajinách	Konkurencieschopnosť veľkých miest v nových členských štátoch a prístupujúcich krajinách sa môže znížiť.
Udržateľnosť ("Gothenburg")	Posilniť mestá nižšej úrovne v nových členských štátoch a v prístupujúcich krajinách	Konkurencieschopnosť veľkých miest v nových členských štátoch a prístupujúcich krajinách sa môže znížiť.

Zdroj: ESPON 1.1.3

V ESPON 1.1.3 sa preto navrhujú dva druhy kombinácií politík:

- Kombinácie politík založených na zásadách je tvorená na procesoch riadenia zhora nadol zo strany inštitúcií EÚ a národných inštitúcií alebo sa realizuje prostredníctvom programov EÚ, ako sú štrukturálne fondy. Politika založená na zásadách pracuje na dosiahnutí konkrétneho cieľa orientovaného na opatrenie s väčším zameraním na to, čo sa má dosiahnuť, v porovnaní s poskytnutím nástrojov na dosiahnutie tohto opatrenia.
- Kombinácie politík založených na kapacite vykonávajú národné, regionálne alebo miestne vlády, súkromné podniky a organizácie občianskej spoločnosti a zameriavajú sa na kapacitu na realizáciu možností financovania EÚ. Kombinácie založené na kapacitách, aj keď sú samozrejme cielené, majú špecifickú orientáciu na poskytovanie potrebných kapacít, či už organizačných alebo riadiacich, aby dokázali, ako sa ciele dajú splniť.

Okrem čiastkových a tematických výskumných prác, sa v rámci ESPON vytvorili aj scenáre možného budúceho európskeho územného rozvoja.

V programe ESPON 2006 bola spracovaná štúdia scenárov v rámci projektu ESPON 3.2 Spatial Scenarios in Relation to the ESDP and EU Cohesion Policy. (ESPON 3.2 2007). Na základe v tom čase dostupných údajov sa vytvorili početné scenáre pre možný budúci územný rozvoj Európy do roku 2030. Konečným výsledkom boli tri scenáre. Trendový scenár, v ktorom sa nepredpokladali žiadne nové realizačné opatrenia (Mapa 19), druhý scenár odzrkadľuje možný vývoj kde všetky politické opatrenia sledovali cieľ konkurencie (Mapa 20) a tretí scenár znázorňuje vývoj za predpokladu sledovania predovšetkým opatrenia pre posilňovanie územnej kohézie, teda znižovania rozdielov v príjmoch medzi regiónmi (Mapa 21).

Najaktuálnejšie územné scenáre a vízie územného rozvoja Európy, vypracované na základe vedeckých poznatkov, boli spracované v rámci ESPON v projekte ET2050 – Territorial Scenarios and Visions for Europe, Making Europe Open and Polycentric (Visions and roadmap for the European Territory towards 2050). Cieľom tohto projektu bolo na základe vedeckých poznatkov vytvoriť víziu európskej územnej štruktúry. Vypracovanie a hodnotenie viacerých parciálnych scenárov vyústilo do vytvorenia troch syntetických scenárov možného vývoja odzrkadľujúcich rôzne vstupné predpoklady spoločenského a hospodárskeho vývoja.

Scenár A (MEGA-scenár) ďalej rozvíja už v súčasnosti dominantné postavenie veľkých metropol v „Pentagone“ a tak zvýrazňuje územnú polarizáciu v Európe. V takomto prípade by regióny východnej a južnej Európy, ktoré majú málo hlavných miest klasifikovaných v úrovni MEGA (MEGA – vid'. výsledky projektu ESPON 1.1.1.

a následné). Efekty rastu HDP v tomto scenári však nebudú dostatočne silné k tomu, aby zvýšili príjmy najviac zaostalých regiónov východnej a južnej Európy (Mapa 22).

Scenár B (scenár miest) predpokladá podporu „sekundárnych miest“ a ich zázemí vo všetkých častiach Európy. V takomto prípade sa predpokladá výraznejší rast týchto regiónov a dá sa očakávať, že nerovnováha územného rozvoja bude výraznejšia viacej vo východných členských štátoch. Dá sa očakávať, že v tomto scenári porastie územná polarizácia (Mapa 23).

Scenár C (scenár regiónov) predpokladá posilňovanie predovšetkým zaostávajúcich regiónov na východe a juhu Európskej únie. V takomto prípade by profitovali z podpory skoro všetky regióny v Európe okrem miest MEGA a sekundárnych miest v scenároch A a B. Tento scenár najviac zlepšuje polycentrické sídelné systémy (Mapa 24).

Pre docielenie otvorenej a polycentrickej Európy boli navrhnuté nasledovné akčné smery:

- Európu globálne zasieťovať (moderné dopravné, energetické a telekomunikačné siete)
- spolupráca susediacich regiónov (posilňovať spoločné rozvojové potenciály susediacich regiónov)
- regionálna rôznorodosť a endogénny rozvoj (adekvátne možnosti rozvoja všetkých regiónov – solidarita so zaostávajúcimi regiónmi)
- posilňovanie vyváženého systému miest (posilniť mestá druhoradého významu a tak zvýšiť polycentricitu Európy)
- udržateľné využívanie zdrojov (ochrana a podpora prirodzeného kapitálu a ekologicky orientovaný manažment).

Vo všetkých troch scenároch prognóza predpokladá všeobecné spomalenie hospodárskeho rastu medzi rokmi 2013 a 2051. To je v súlade s celoeurópskymi domnienkami ako aj so správou „Rímskeho klubu“, ktorá vyjadruje to, že exponenciálny rast nemôže sústavne trvať, obzvlášť nie v najviac rozvinutom kontinente.

Vo vzťahu k základným cieľom Európskej únie – konkurencieschopnosť, súdržnosť a udržateľnosť je možné na základe rôznych čiastkových prognostických úvah jednoznačne konštatovať nasledovné:

- konkurencieschopnosť: scenár A generuje najväčšie efekty na HDP, scenár C najmenej a scenár B je niekde medzi tým
- súdržnosť: pri tomto scenári je poradie opačné – scenár C má najlepšie hodnoty pre súdržnosť a polycentralitu, scenár A najhoršie a scenár B je niekde medzi tým
- udržateľnosť: pri udržateľnosti dopravy sú hodnoty najlepšie v scenári B, scenáre A a B spotrebujú viacej energie pre dopravu a vytvoria viacej emisií z dopravy.

Projekt ESPON ET2050 dáva veľa pokynov o tom, ktoré politiky sú potrebné na dosiahnutie jednotlivých aspektov pre implementáciu vízií a ktorí politickí činitelia pre to musia urobiť zásadné kroky. V podstate bola vyjadrená potreba novej generácie politik súdržnosti po roku 2020 s cieľom riešiť územné výzvy. Z dlhodobého hľadiska bola vyjadrená potreba rámcovej a koordinovanej európskej politiky územného rozvoja: „In the longer term, European Territorial Development should become a common development policy“ (ESPON ET2050 2014b, 22) (Mapa 25).

Vo vzťahu k stredoeurópskym a východoeurópskym krajinám EU sa vo všeobecnosti konštatuje, že vo veľa prípadoch existujú zásadné rozdiely medzi hlavným mestom krajiny a druhým najväčším mestom. Z toho vyplýva aj dôležité poznanie, že metropolitné hlavné mestá a nemetropolitné regióny potrebujú rôzne stratégie na prosperitu ako aj úlohu sektorov v týchto územiach.

Významný faktor integrácie štátov do EU spočíva vo vzťahovom systéme. Dobré susedské vzťahy a spolupráca sú dôležitými predpokladmi integrácie štátov do EÚ.

Z výsledkov doterajších prác v rámci EU vyplýva, že koncepcia územného rozvoja Európy nateraz nie je vyjadrená graficky v mapách, znázorňujúcich jednoznačnú územnú dimenziu. Vo svojich štúdiách však vyjadrila rad územných cieľov, ktoré vedú k lepšiemu využívaniu územia, územnej súdržnosti a skvalitneniu územných podmienok života ľudí. Súčasne tak vyjadrila aj rad politík, ktoré by mali k týmto cieľom smerovať a k tomu aj zodpovedných aktérov na jednotlivých hierarchických úrovniach.

Z výsledkov odporúčaní výskumných prác týkajúcich sa rozvojových tendencií sídelného systému pre slovenskú realitu možno vyzdvihnúť nasledovné:

- rozdiely medzi centrom okolo hlavného mesta a ostatného územia sú evidentné a pre túto skutočnosť je potrebné uvažovať s podporou pre diferencovaný regionálny a územný rozvoj
- potenciál a podmienky hlavného mesta a jeho zázemia je žiaduce využívať v záujme zvyšovania konkurencieschopnosti celého štátu
- Slovensko nemá megacentrá ako to je v západných krajinách, ktoré by mohli byť konkurencieschopnými v širšom európskom meradle; má niekoľko stredne veľkých a malých centier, ktoré by mali tvoriť základ polycentrickej koncepcie územného rozvoja a preto je treba posilňovať tieto centrá ako v záujme vnútroštátnej politiky vyrovnávania rovnocenných podmienok rozvoja, tak v záujme zvyšovania konkurencieschopnosti celého štátu v európskom kontexte
- súčasťou národných a európskych koncepčných úvah o spoločnom koordinovanom rozvoji, sledujúcom pôvodnú základnú koncepčnú myšlienku územného rozvoja – vyváženosť a polycentricitu, by sa mala stať koncepcia vytvárania kvalitného sídelného prostredia, kvalitného životného prostredia pre ľudí
- zvyšovanie kvality života obyvateľov podporovať vedome riadenou koncentráciou aktivít v území v záujme zvyšovania ekonomických a sociálnych podmienok a zabezpečovania konkurencieschopnosti regiónov do sídelných centier a ich aglomerácií, čím aj minimalizovať územné nároky, nároky na prírodné zdroje a zmiernovať negatívne vplyvy na zmeny klímy
- vytvárať scenáre a vízie územného rozvoja v kontexte sektorálnych scenárov rozvoja so širokou spoločenskou diskusiou o budúcnosti životného prostredia v mestách, mestských aglomeráciách a ostatných častiach regiónov
- jedným z hlavných územných princípov vytvárania rovnocenných a kvalitných podmienok pre život ľudí je cesta polycentrickej koncepcie na nadnárodnej, národnej a regionálnej úrovni
- polycentricita je v sídelnom systéme Slovenska relatívne rozvinutá a pre zachovanie historicky vyvinutej polycentrality je potrebné ísť cestou vedome riadeného polycentrického sídelného rozvoja pre zabránenie jej znehodnotenia a zabránenia zvyšovania regionálnych rozdielov
- podporovať vytváranie pozitívneho vzťahového systému medzi regiónmi a konkurujúcimi si regionálnymi, či inými územnými celkami, ako aj medzi mestami a vidieckym priestorom; žiť v konkurenčnej kooperácii
- podporovať rozvoj stredne veľkých centier s ich prirodzeným zázemím, ktoré budú plniť funkciu akcelerátora rozvoja a zabezpečovateľa komplexnej ponuky sociálnych a ekonomických potrieb aj obyvateľstvu zázemia centra (vytvárať funkčné územné celky – FUA, mestské funkčné územia – MFU a pod.)

- vo vidieckom priestore vytvárať skupiny sídiel tvoriacich prirodzené sídelné/funkčné celky, v záujme efektívnejšieho využívania všetkých potrebných zdrojov pre rozvoj, ako aj zvyšovania lepšej obslužnosti ich obyvateľstva.

3. ANALÝZA SÚVISLOSTÍ A DÔSLEDKOV ÚZEMNÉHO ROZVOJA V EURÓPE A OKOLITÝCH ŠTÁTOCH NA ÚZEMNÝ ROZVOJ SLOVENSKA

Európska únia, ako bolo spomenuté vyššie, koncepciu územného rozvoja Európy má vyjadrenú predovšetkým v deklarovovaných princípoch podporenú v rôznych odporúčaníach a všeobecných schémach.

Schémy vyjadrujúce základné smerovanie územného rozvoja v Európe, ktoré boli publikované predovšetkým vo výstupoch projektov ESPON poukazujú na ťažiskové územia a smery možného variantného územného rozvoja. Slovensko leží na východnej hranici Európskej únie a nemá významnejšiu mestskú aglomeráciu typu MEGA. Nie je v centre najvýznamnejších rozvojových priestorov Európskej únie.

Z celoeurópskych rozvojových trendov je pre Slovensko najvýznamnejšie zapojenie sa do koordinovaného transnárodného Dunajského regiónu (ESPON ET2050) (rozvojového koridoru pozdĺž rieky Dunaj – Podunajský koridor) a prepojenia v severojužnom smere, spájajúce rozvojové koridory a aglomerácie v Poľsku a Maďarsku. Ako centrum osídlenia typu MEGA je vyhodnotené územie mesta Bratislavy s jeho zázemím, ktoré má predpoklady významnejšieho celoeurópskeho rozvoja v prepojení na viedenskú aglomeráciu.

Jednu z možných interpretácií vizualizácie budúceho územného rozvoja Európy do roku 2050 vyjadruje Mapa 26 prevzatá z ET2050, vyjadrujúca budúcu logiku európskeho územia zameraním sa na miesta, siete a dynamiku, ktoré by sa mali vyvíjať najmä zavedením FUA a následnej lokálnej dynamiky vývoja.

Ako príklad vizualizácie severojužného prepojenia naprieč Európou sú uvedené schémy prevzaté z METREX: Polycentricity and better European territorial balance (Mapa 27 až Mapa 29).

Vytváranie cezhraničných polycentrických sústav a cezhraničných regiónov, ako základné ciele európskej súdržnosti predpokladá sídelné nadväznosti na susediace štáty. Predpokladá to nadväznosti na národné koncepcie územného rozvoja susediacich štátov.

V Českej republike územný rozvoj na celoštátnej úrovni vyjadruje Politika územného rozvoje České republiky, spracovaná v roku 2008 a aktualizovaná a schválená vládou ČR v roku 2015 (Mapa 30). V Poľskej republike bol vypracovaný dokument Koncepcija przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 (Národná koncepcia rozvoja krajiny 2030), schválený radou ministrov v roku 2011 (Mapa 31). V Maďarsku bol v roku 2013 na celoštátnej úrovni spracovaný dokument Nemzeti fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (Národný rozvoj 2030 – Koncepcia národného rozvoja a regionálneho rozvoja) schválený parlamentom v 2014 (Mapa 32). Na Rakúskej strane na celoštátnej úrovni vypracováva ÖROK (Österreichische Raumordnungskonferenz) celoštátne materiály, avšak záväzné dokumenty sú vypracúvané na úrovni jednotlivých spolkových krajín. Slovenska sa dotýka spolková krajina Dolné Rakúsko a Burgenland. S Ukrajinou sa podrobnejšie dokumenty územného rozvoja nepodarilo získať.

Základnými kontaktnými územnými prvkami na medzinárodnej úrovni medzi jednotlivými národnými koncepciami sú rozvojové oblasti, urbanizačné rozvojové osi, nadradená dopravná a technická infraštruktúra a chránené územia prírody. Štáty V4 za účelom koordinácie týchto územných systémov spoločne vypracovali materiál Spoločná stratégia územného rozvoja štátov V4+2, ktorý bol predmetom rokovania a ministerských záverov z rokovania ministrov zodpovedných za územné plánovanie

a regionálny rozvoj krajín Vyšehradskej štvorky, Bulharska a Rumunska v roku 2014 (Mapa 33).

Podnety a odporúčania Spoločnej stratégie územného rozvoja štátov V4+2 boli priebežne zapracované do aktualizácie Konceptcie územného rozvoja Slovenska 2011.

Ministerstvo dopravy a výstavby SR prostredníctvom odboru územného plánovania zabezpečila spracovanie prihraničných regiónov spoločne so susediacimi štátmi. Tak boli spracované spoločné prihraničné regióny s Českou republikou (Urbanistická štúdia Slovensko-Českého prihraničného územia), s Poľskou republikou (Projekt územného rozvoja prihraničia Slovenskej republiky a Poľskej republiky) a s Maďarskom (Spoločná urbanistická štúdia rozvoja slovensko – maďarského prihraničného územia).

Významnými impulzmi územného rozvoja sú a budú nadradené koncepčné úvahy rozvoja vychádzajúce z európskych koncepcií a ich realizácie. Sú to ako veľké infraštruktúrne projekty energetické – siete a zariadenia (nové prepojenia 400 kV elektrických sietí v smere na Českú republiku, Maďarsko a Poľsko, plynárenská sieť v smere na Poľsko a Maďarsko, severojužný plynárenský koridor, rekonštrukcia ropovodu Adria, ropovod Bratislava – Schwechat, zariadenia alternatívnych zdrojov energie), ale najmä dopravná infraštruktúra (realizácia cestných, železničných a plavebných sietí TEN-T, dopravný severojužný koridor na východe územia EU – Via Carpatia, vysokorýchlostné železničné trate, širokorozchodné železničné trate). Popri infraštruktúrnych projektoch je to otázka podpory územného rozvoja v záujme územnej súdržnosti pozdĺž rieky Dunaj (Dunajský región/Podunajský región), širších súvislostí rozvoja pozdĺž pohoria Karpát (Karpatská konvencia), ako aj územný rozvoj cezhraničných regiónov ovplyvnený rôznymi spoločnými aktivitami (turizmus, hospodárskych klastrov ako napr. automobilov a pod.)

Vychádzajúc z európskych trendov, ako aj hodnotenia rozvoja v susediacich štátoch Slovenska je pre ďalší rozvoj potreba sledovať a zapájať do cieleného zámeru najmä celoeurópske rozvojové trendy v záujme európskej súdržnosti. V tých súvislostiach sledovať aj nadväznosť na rozvojové urbanizačné osi susediacich štátov v tých polohách, ktoré k tomu majú najväčší predpoklad.

Ako preukázala spoločná štúdia štátov V4+2 v dôsledku historického i osobitého vývoja v jednotlivých susediacich štátoch to nie je vo všetkých prípadoch celkom možné a to buď z dôvodu inak hierarchicky významovo vnímaných urbanizačných osí v susediacich štátoch, ale aj absencie takejto osi v susediacom štáte, ktorá by mohla mať adekvátne významné väzby v druhom štáte. V niektorých prípadoch takéto väzby sú zúžené iba na dopravnú infraštruktúru.

Vo všeobecnosti je potrebné posilňovať rozvoj cezhraničných regiónov ako v záujme európskej súdržnosti, tak najmä z hľadiska posilnenia vnútroštátneho regionálneho rozvoja. Vo veľa prípadoch ide o najmenej rozvinuté regióny na oboch stranách hranice, ktorých zapojenie do spoločného rozvoja so susediacim regiónom iného štátu môže priniesť nové impulzy pre konkurencieschopné aktivity v širších súvislostiach ako by to bolo možné iba v lokálnych podmienkach.

V záujme toho závery štúdie V4+2 odporúčajú „Naformulovanie Spoločnej stratégie územného rozvoja krajín V4+2 v európskom kontexte“, kde by územný rozvoj mal byť chápaný ako rozvoj hodnôt a možností území, ktorý prináša prospech všetkým zúčastneným partnerom. Ak má byť územný rozvoj krajín i regiónov úspešný a udržateľný, nemôže prebiehať izolovane v jednom regióne, v jednej krajine, bez súvislostí s ich susedmi. Stanovenie spoločných perspektív a priorít územného rozvoja štátov V4+2 a pre ich uplatňovanie je zásadní európsky kontext, vytváraný predovšetkým Územnou agendou EU 2020 (V4+2).

4. ANALÝZA ÚZEMNÝCH PREJAVOV ROZVOJA SPOLOČNOSTI OSTATNÝCH 25 ROKOV

Územné prejavy chovania sa spoločnosti za ostatných 25 rokov boli sledované niekoľkými indikátormi, ktoré vyjadrovali priestorové chovanie sa obyvateľov. Tieto boli zoradené do charakteristických skupín – vývoja osídlenia, obyvateľstva, bytovej výstavby a mobility obyvateľstva. Územná identifikácia sledovaných indikátorov bola na úrovni všetkých obcí Slovenska. Jednotlivé dáta sa sledovali vždy podľa počtu obcí ako boli identifikované pri jednotlivých sčítaní obyvateľstva (pri cenze roku 1991 bolo evidovaných 2 825 obcí, v roku 2001 2 883 obcí a v roku 2011 a 2017 2 890 obcí). Kartogramy sú spracované na stav administratívnych hraníc obcí k roku 2017. Takto vzniknuté určité nepresnosti v geografickej identifikácii majú iba nepatrný, prakticky nulový vplyv, na vypovedacie hodnoty uvedených analýz vyjadrených v kartogramoch.

4.1. Osídlenie

Osídlenie Slovenska je charakteristické veľkým počtom malých obcí. Tabuľka 2 ukazuje počty obcí podľa veľkosti bývajúceho obyvateľstva v roku 2017.

Tabuľka 2: Počet a podiel obcí podľa veľkosti

veľkostná skupina v počte obyvateľov	počet obcí	podiel obcí
do 199	402	16,16
200 - 499	724	29,10
500 - 999	763	30,67
1 000 - 1 999	570	22,91
2 000 - 4 999	296	11,90
5 000 - 9 999	63	2,53
10 000 - 19 999	34	1,37
20 000 - 49 999	28	1,13
50 000 - 99 999	8	0,32
nad 100 000	2	0,08
spolu	2 890	100,00

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Vývoj podielu obyvateľov bývajúcich v jednotlivých veľkostných skupinách obcí v čase 1961 až 2017 vyjadruje Graf 1.

Podiel obcí podľa veľkosti a podiel obyvateľov bývajúcich v nich z celkového počtu v Slovenskej republike vyjadruje Graf 2

Z uvedeného centrál osídlenia hodnotili ako terciárne centrál a vymedzili sa na základe ich terciárnej obslužnosti vyššou a špecifickou občianskou vybavenosťou, resp. predpokladov vytvorenia kvartérnej obslužnosti. Centrál boli zoradené do piatich hierarchických skupín.

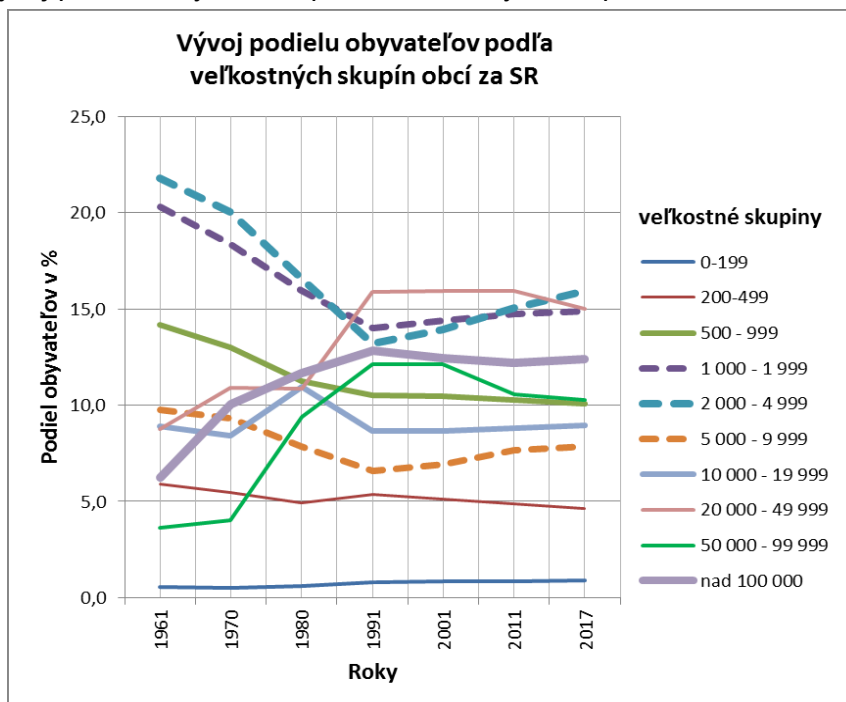
Graf 1 je zrejmy zlom až dramatického vývoja poklesu obyvateľov v najmenších obciach a nárastu miest s počtom obyvateľov nad 20 000 v období 1961 až 1990. Po roku 1990 vidieť určitú recesiu a stagnáciu týchto miest a rozvoj obcí s počtom obyvateľov 1 000 až 5 000, resp. aj obcí s počtom obyvateľov 5 – 10 tisíc.

Z hľadiska územného rozvoja, ako aj regionálnej politiky, je významné rozloženie najmenších obcí po území Slovenska. Podiel najmenších obcí s počtom obyvateľov do 200 a do 500 z počtu obcí okresu a podiel obyvateľov bývajúcich v obciach do 500 obyvateľov z okresu je uvedený na troch kartogramoch (Mapa 36), ktoré sú prevzaté z výskumnej úlohy NSRaUR.

Ako centrál osídlenia sa vo všeobecnosti vnímajú obce s najväčším počtom obyvateľov. V slovenských pomeroch ide obyčajne o mestá s počtom obyvateľov s viac ako 10 000, resp. o okresné mestá.

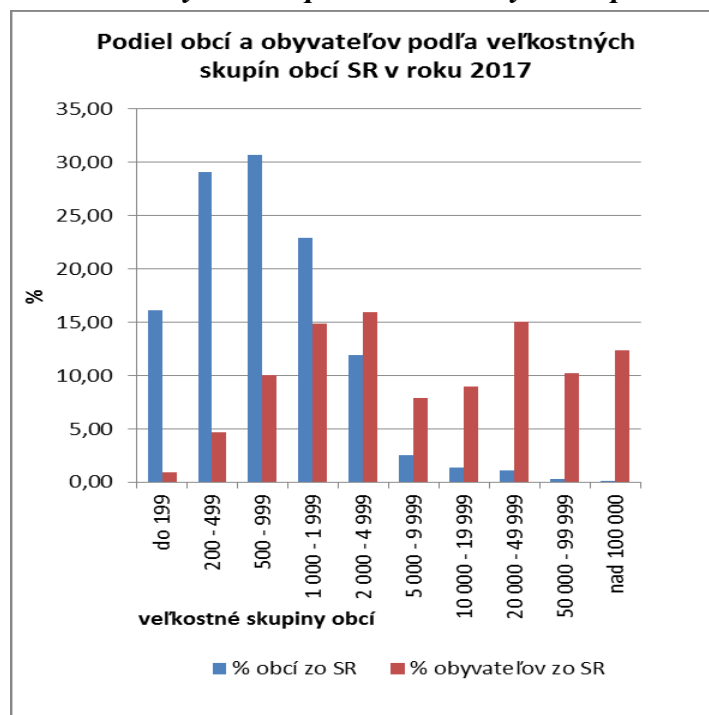
Diferencovanie významnosti centier sa uskutočňuje na základe počtu pracovných príležitostí, prítomnosti sociálnych, zdravotníckych a školských zariadení, resp. zariadení pre turizmus a cestovný ruch. V Konceptii územného rozvoja Slovenska sa centrá osídlenia hodnotili ako terciárne centrá a vymedzili sa na základe ich terciárnej obslužnosti vyššou a špecifickou občianskou vybavenosťou, resp. predpokladov vytvorenia kvartérnej obslužnosti. Centrá boli zoradené do piatich hierarchických skupín.

Graf 1: Vývoj podielu obyvateľov podľa veľkostných skupín obcí

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Graf 2: Podiel obcí a obyvateľov podľa veľkostných skupín obcí

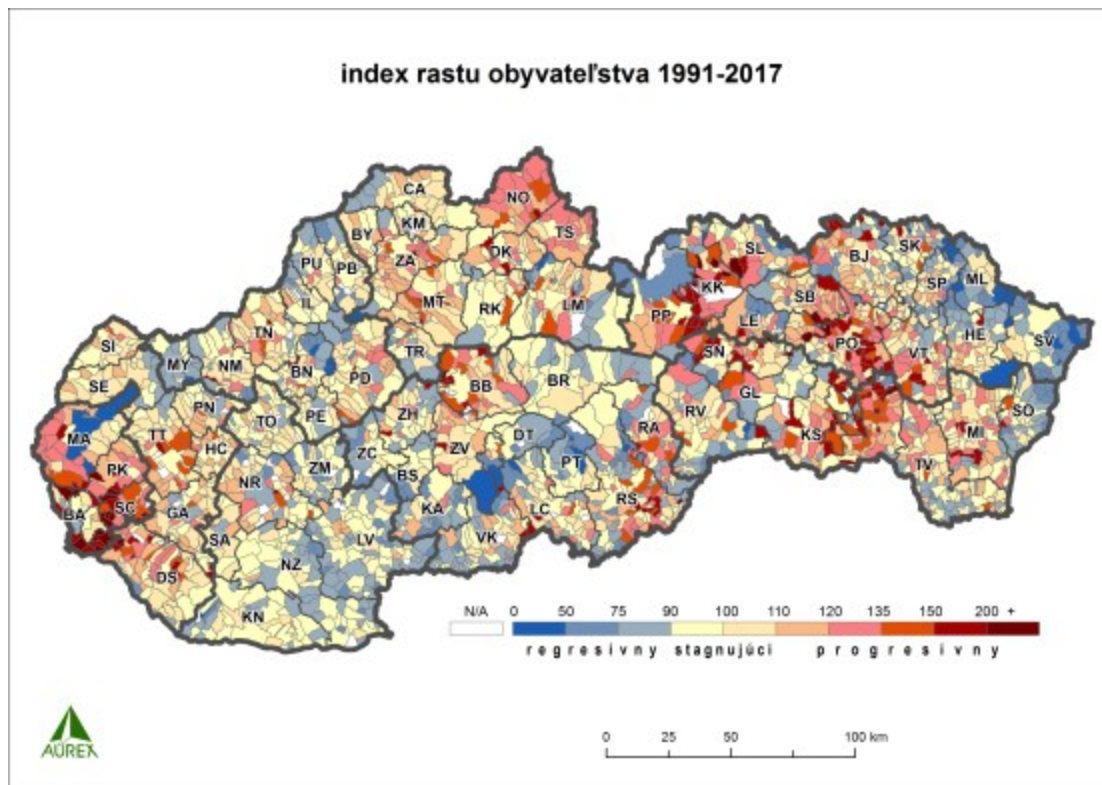

Zdroj: vlastné výpočty na základe údajov zo ŠÚ SR

4.2. Obyvateľstvo

Chovanie sa obyvateľstva v území je možné z veľkej časti identifikovať indikátormi vyjadrujúcimi vývoj obyvateľstva v jednotlivých územných celkoch. Na Mapa 3 je znázornený index rastu obyvateľov za obdobie 1991 až 2017 a na Mapa 37 sú znázornené zmeny medzi jednotlivými sčítaniami ľudu.

Mapa 3: Index rastu obyvateľov 1991 - 2017

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

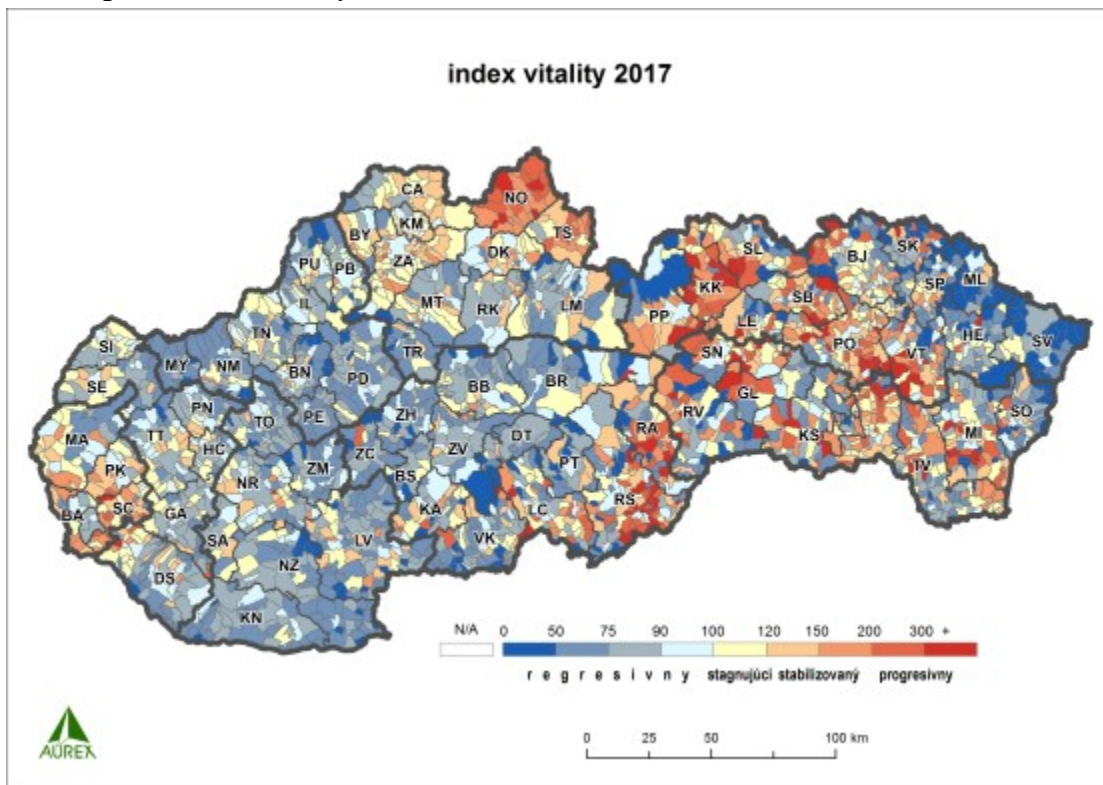
Vývoj rastu obyvateľov v obciach preukazuje určité suburbanizačné, ako aj koncentračno-dekoncentračné tendencie. Najväčší nárast obyvateľov je v obciach okolo najväčších/krajských miest. Nárast obyvateľov na Orave a Spiši je možné pripísať zrejme najmä najväčšiemu nárastu obyvateľov prirodzeným vývojom na Slovensku. Podobne sa to javí aj na území medzi Rimavskou Sobotou a Rožňavou (viď. indexy vitality a indexy starnutia na mapkách ďalej).

Pre ďalší vývoj urbanizácie a využitia územia sú dôležité informácie o rozmiestnení obyvateľov vo fertilnom a dôchodkovom veku. Tieto skutočnosti znázorňujú mapky ktoré vyjadrujú index vitality

(Mapa 4) a index starnutia (Mapa 5). Z oboch týchto hodnotení možno konštatovať, že:

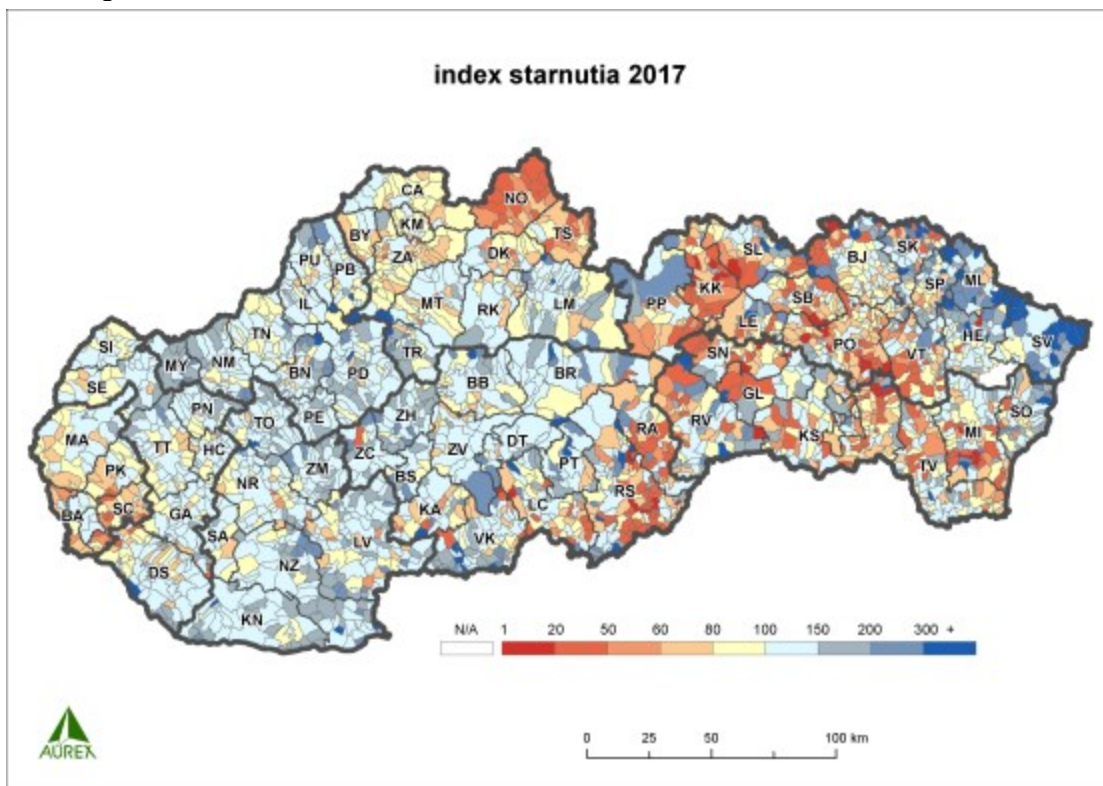
- najmladšie obyvateľstvo s najlepším predpokladom prirodzených prírastkov je na Spiši, Orave, v priestore medzi Prešovom a Sabinovom, ako aj medzi Rimavskou Sobotou a Rožňavou a čiastočne na Zemplíne
- obyvateľstvo okolo najväčších miest Bratislavy, Košíc a Žiliny taktiež preukazuje mladšie obyvateľstvo, avšak s nižším koeficientom
- na ostatnom území nie sú jednoznačne identifikovateľné väčšie zoskupenia obcí s vyšším potenciálom prirodzeného rastu
- najnepriaznivejší index vitality je na severovýchode Prešovského kraja
- toto konštatovanie je ako opozitom potvrdzované indexom starnutia.

Mapa 4: Index vitality 2017

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 5: Index starnutia 2017

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Vývoj indexov vitality a starnutia v medziobdobí od roku 1990 sú znázornené podľa rokov 1991, 2001 a 2001 na Mapa 38 a Mapa 39.

Skutočné rozmiestnenie obyvateľov v území vykazuje, najmä okolo väčších miest, určité odchýlky a nepresnosti. Tieto sú spôsobené ako určitou nepresnosťou údajov zo sčítania obyvateľstva, ale aj skutočnosťou neprihlásených obyvateľov v nových obytných územiach v obciach okolo najväčších miest. Ako príklad je možno uviesť výsledky skúmania Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského (Martin Šveda), kde z dát mobilných operátorov zistili, že v obciach okolo Bratislavy žije takmer o 100-tisíc ľudí viac, ako je ich oficiálne prihlásených. Z výsledkov tohto výskumu vyplynula aj skutočnosť, že nárast obyvateľov v zázemí mesta Bratislavy je v kombinácii suburbánnych a koncentračno-dekoncentračných tendencií. Uvedené dokumentuje Mapa 40.

Obdobne v podobnom výskume na základe pohybu SIM kariet sa zistilo, že v meste Bratislava prenocúva o pätinu viac obyvateľov, t.j. ešte o 20% viac, ako sa eviduje.

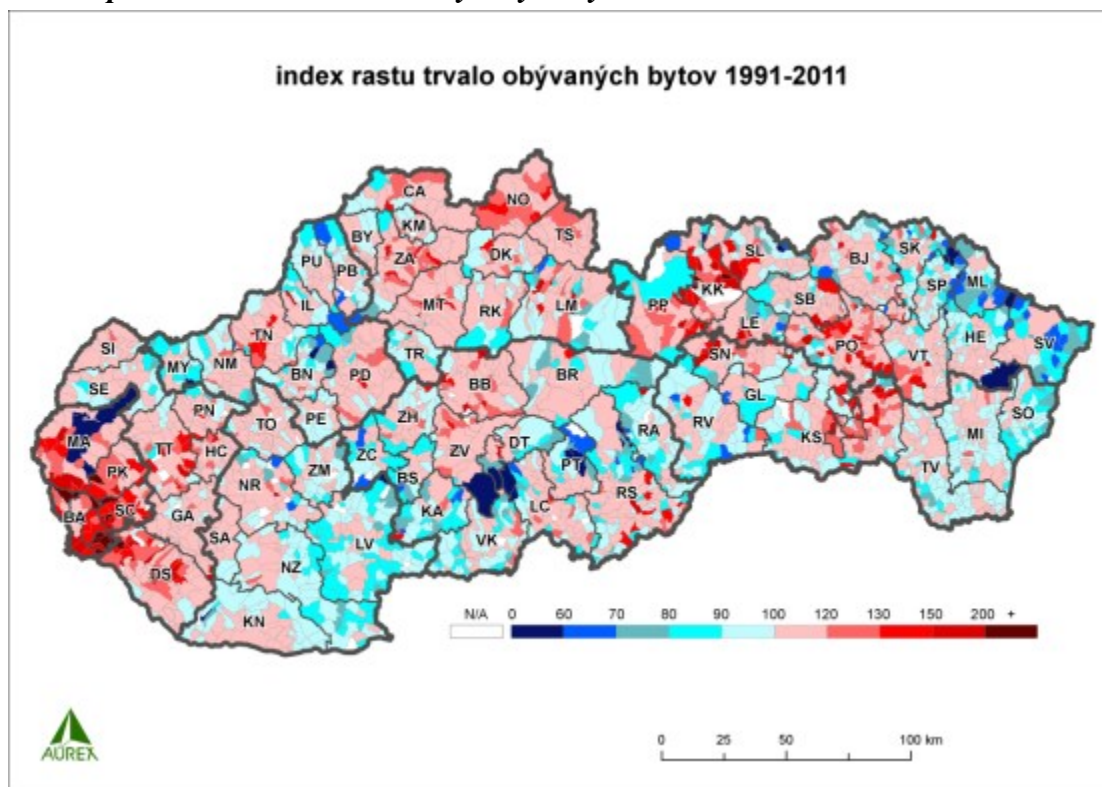
4.3. Bytová výstavba

Rozvoj urbanizácie kdekoľvek v území je viazaný na výstavbu bytov. Analyzoval sa vývoj trvale obývaných bytov, čo o vývoji urbanizácie a územnom rozvoji dáva lepšie informácie ako jej „mäkka“ a ľahko premenlivá súčasť – obyvateľstvo. Hodnotil sa index rastu trvale obývaných bytov v charakteristických časových etapách, ako je to znázornené na Mapa 6 a Mapa 41.

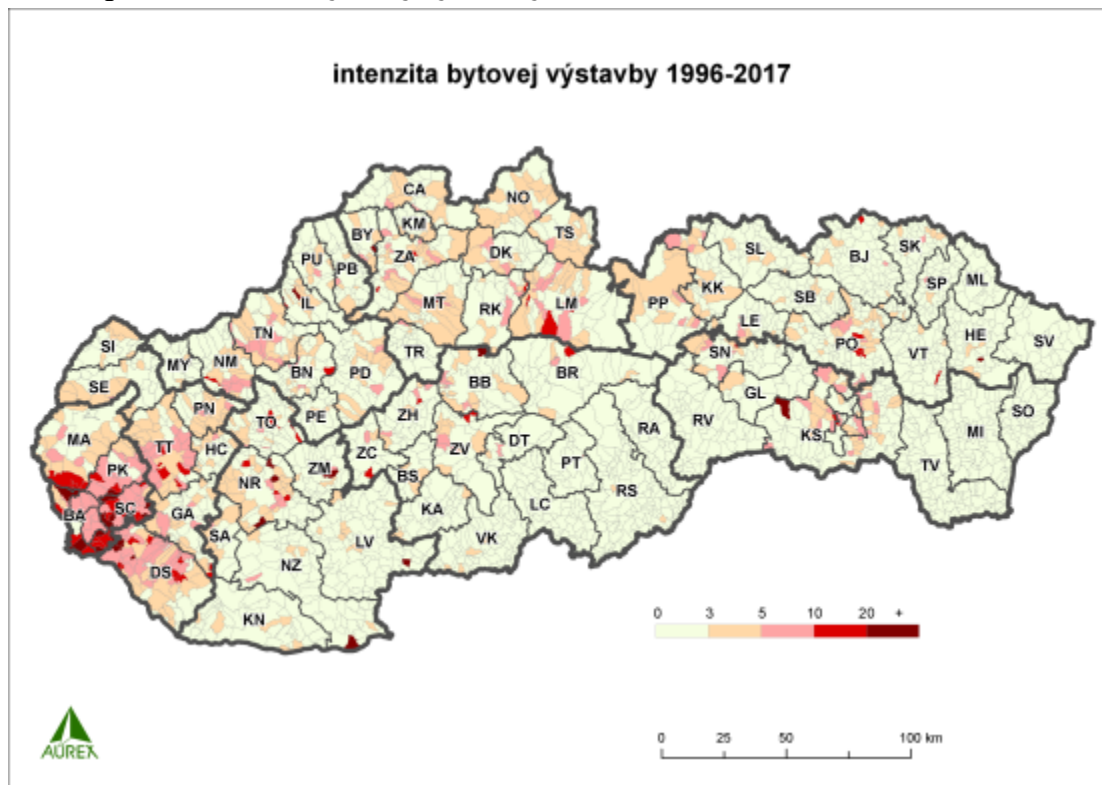
Evidencia novej výstavby bytov, ako hmotná fyzická veličina, presnejšie hodnotí nový vývoj v daných časových etapách.

V nasledujúcich mapkách je znázornený vývoj novej bytovej výstavby po obciach, relativizovaný v prepočte na 1 000 bývajúcich obyvateľov stredného stavu daného obdobia. Týmto indikátorom intenzity bytovej výstavby je umožnené vzájomné porovnanie intenzity výstavby nových bytov v rôzne veľkých územných jednotkách – obciach. Mapa 7 prezentuje celkovú výstavbu nových bytov po obciach za obdobie 1996 až 2017 a Mapa 42 v charakteristických etapách.

Mapa 6: Index rastu trvale obývaných bytov 1991 - 2011

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 7: Intenzita bytovej výstavby 1996 - 2017

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Na Mapa 42 sú znázornené etapy vývoja intenzity novej bytovej výstavby za obdobia 1996 – 2001, 2001 – 2011 a 2011 – 2017. Z uvedených máp je zrejmé zvyšovanie intenzity novej bytovej výstavby v obdobiach po roku 2001 a 2011 a to najmä v okolí najväčších miest a považskej urbanizačnej osi.

Hodnotenie územného rozvoja môže byť sekundárne sledované aj indikátorom indexu rastu zastavaných plôch (Mapa 43). Ide o sledovanosť využitia územia hodnotami z katastra nehnuteľností za druh pozemkov DRP 13 t. j. zastavané plochy, dvory a nádvorcia. Indexy rastu nie je celkom reálne hodnotiť medzi rokmi 1995 a ostatnými hodnotenými rokmi, čo je spôsobené zmenou metodiky určovania zastavaných plôch, kde do tejto kategórie boli zaradené aj vybrané pozemky z DRP 14 t. j. z ostatných plôch, ako napr. cesty, železničné trate a pod. To sa stalo predovšetkým preto, lebo od roku 2001 sa pre všetky pozemky zaviedol aj parameter umiestnenie pozemku (UMP), podľa ktorého sa určuje, či sa predmetný pozemok nachádza vo vnútri resp. mimo zastavaného územia obce. Tento parameter existoval už aj predtým, avšak jeho hodnoty boli dosť nespoľahlivé. Uvedené je zrejme z Mapa 45.

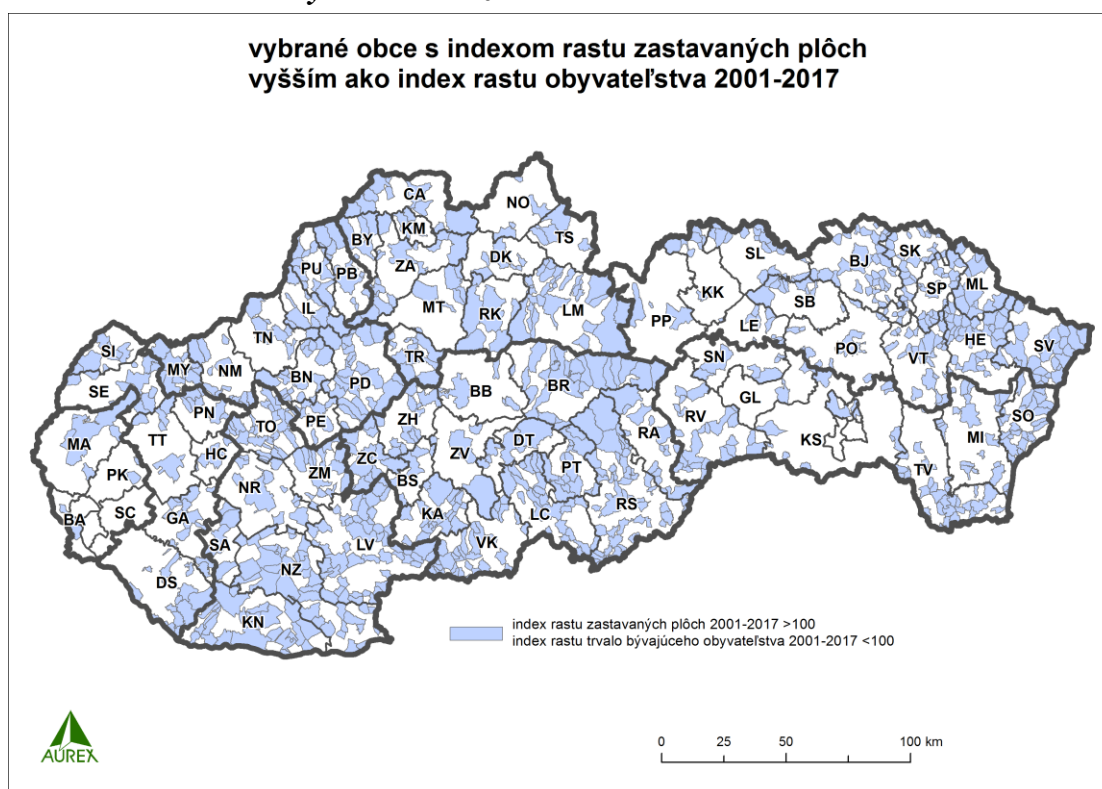
Pre orientačné hodnotenie využitia územia sa môže využiť indikátor hustota obyvateľov na zastavanú plochu pozemkov obce. Tu ide o pomer medzi údajmi z katastra nehnuteľností za druh pozemkov DRP 13 t. j. zastavané plochy, dvory a nádvorcia a počtu obyvateľov. Vývoj tohto pomeru je znázornený na Mapa 44 a Mapa 46.

Z uvedených kartogramov indexu rastu zastavaných plôch (Mapa 43 a Mapa 45) sa dá vyvodzovať relatívne stabilný sídelný systém, v ktorom len v malej miere prišlo k poklesu zastavaných plôch v obciach. Na strane druhej indikátor index rastu hustoty obyvateľov na zastavanú plochu obce (Mapa 44 a Mapa 46) nepriamo potvrdzujú koncentráciu územného rozvoja, ako je to zrejme z hodnotenia indexu rastu obyvateľov, indexu rastu bytov či intenzity bytovej výstavby.

Zaujímavým vyhodnotením je porovnanie vývoja trvale bývajúcich obyvateľov a vývoja zastavaných plôch v obci v danom časovom úseku. Z dôvodov dostupnosti dát za zastavané plochy v obciach sa toto porovnanie uskutočnilo v intervale rokov 2001 až 2017.

Po obciach sa vypočítal index rastu trvalo bývajúcich obyvateľov v intervale 2001 až 2017 a index rastu zastavaných plôch v tom istom intervale. Následne sa vybrali obce, kde index rastu trvalo bývajúcich obyvateľov bol menší ako 100 a súčasne mali index rastu zastavaných plôch väčší ako 100. V osídlení Slovenska sa zaznamenalo 1 006 takýchto obcí, ktoré sú znázornené na Mapa 8.

Mapa 8: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch vyšším ako 100 a indexu rastu obyvateľstva nižším ako 100

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR a ÚGKK SR

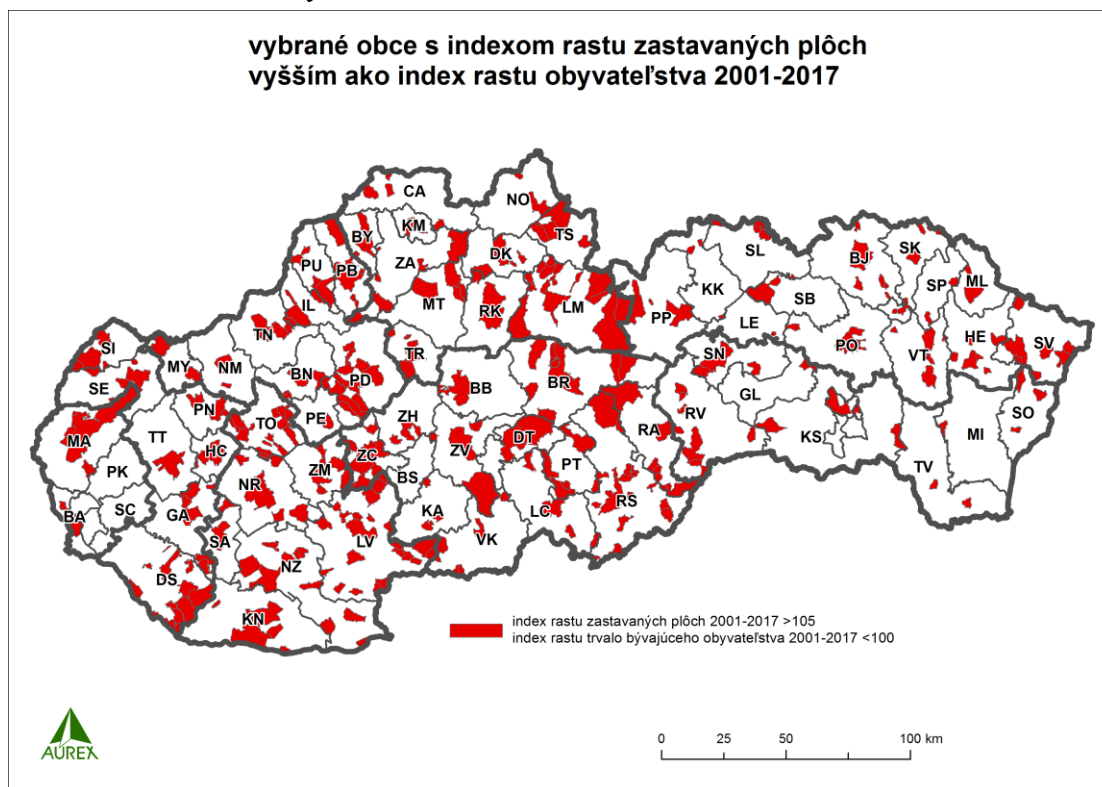
Vo všeobecnosti sa dá konštatovať, že aj pri stabilnom počte obyvateľov, resp. pri jeho miernom poklese sú nároky na nové zastavané plochy z rôznych dôvodov – rozvoj na zlepšenie bývania, hospodárskych plôch pre potrebný rozvoj pracovných príležitostí a pod. V úvahách vyhodnotenia sa za mieru takéhoto rozvoja uvažovalo 5% rozdielu oproti stavu z roku 2001 či pri indexe rastu obyvateľov, alebo zastavaných plôch.

Mapa 47 vyjadruje obce, pri ktorých bol index rastu obyvateľov menší ako 100 a súčasne index rastu zastavaných plôch bol v intervale 100-105. Spolu je takýchto obcí 681.

Na Mapa 48 sú znázornené obce, pri ktorých bol index rastu obyvateľov v intervale 95-100 a súčasne index rastu zastavaných plôch bol v intervale 100-105, ktorých je spolu 237.

Mapa 9 vyjadruje obce, pri ktorých bol index rastu obyvateľov menší ako 100 a súčasne index rastu zastavaných plôch bol väčší ako 105. Spolu je takýchto obcí 326.

Mapa 9: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch vyšším ako 105 a index rastu obyvateľstva nižším ako 100

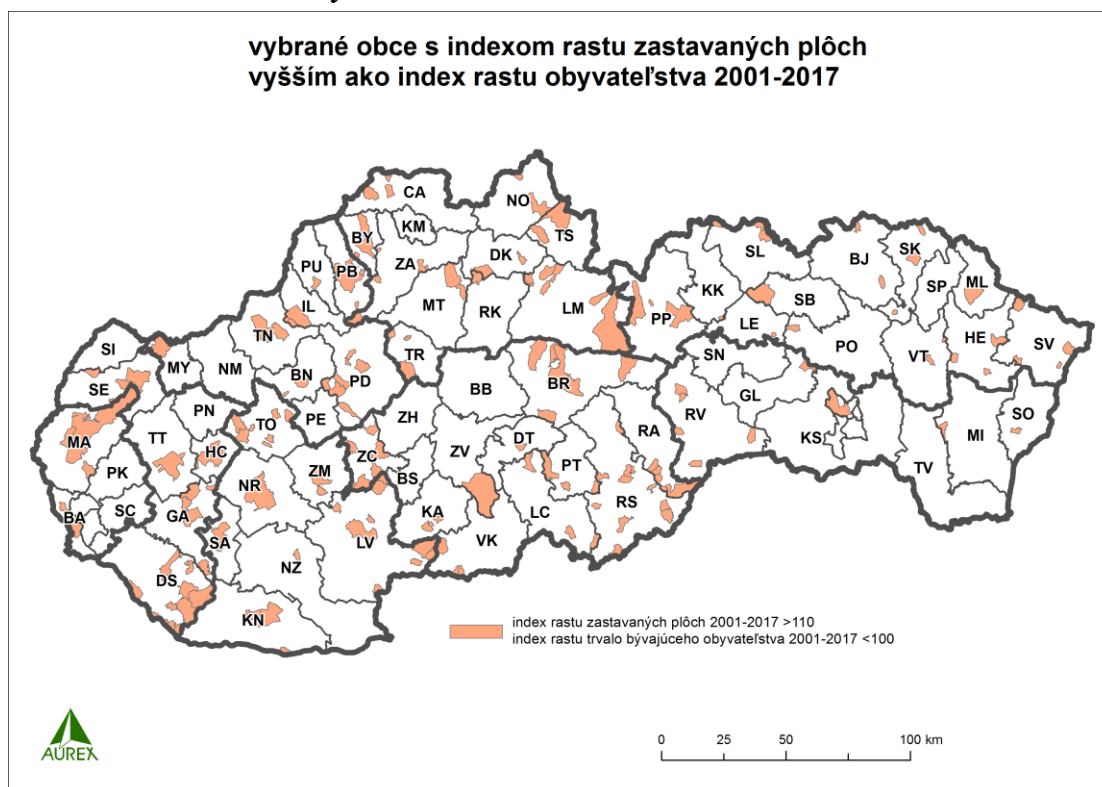
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR a ÚGKK SR

Mapa 10 vyjadruje obce, pri ktorých bol index rastu obyvateľov menší ako 100 a súčasne index rastu zastavaných plôch bol väčší ako 110. Spolu je takýchto obcí 165. Pri zhodnotení kde index rastu obyvateľov je menší ako 100 a súčasne index rastu zastavaných plôch sa menil, kde bol väčší ako 120 je spolu 76 takýchto obcí, pri indexe väčšom ako 130 je spolu 50 obcí, pri indexe väčšom ako 140 je 35 obcí a pri indexe väčšom ako 150 je 28 obcí.

Uvedené vyhodnotenie naznačuje vo všeobecnosti určité protichodné tendencie, ktoré na prvý pohľad znejú nelogicky a proti princípom racionálneho nakladania s pôdou ako nevratnej veličiny, pri spojení s ďalšími negatívnymi dôsledkami – rozdrobenosť sídlenia, neefektívne energetické dopady, možný rast negatív z dopravy, environmentálne negatíva a pod. Dôvody a dôsledky týchto protichodných trendov – rast zastavaných plôch verzus pokles počtu obyvateľov v obci, je potrebné podrobnejšie vyhodnotiť a posúdiť v rámci riešení na regionálnej a lokálnej úrovni územného rozvoja a zaujať k tomu stanovisko s odporúčaniami pre šetrný územný rozvoj².

² Pod šetrným územným rozvojom autor vníma racionálny rozvoj sídlenia zohľadňujúci požiadavky na efektívne využívanie pôdy, využitia zastavaných území obcí (intravilánov), hustoty zastavania obcí pri racionálnom využívaní prírodných a energetických zdrojov, zohľadňujúc enviro-ekonomickú vyváženosť rozvoja podľa lokálnych podmienok a špecifik.

Mapa 10: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch vyšším ako 110 a indexu rastu obyvateľstva nižším ako 100

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR a ÚGKK SR

4.4. Mobilita

Z historického pohľadu sa v druhej polovici 20. storočia, najmä v období plánovanej industrializácie vytvorili sídelné centrá (viď. prudký nárast obcí vo veľkosti nad 20-tisíc obyvateľov v predchádzajúcej kapitole), ktoré zabezpečovali podstatný podiel zamestnanosti obyvateľstva prakticky pre celé okresy. To spôsobilo, okrem sťahovania sa obyvateľov z okolitých obcí do týchto centier, aj vysokú odchádzku ekonomicky aktívnych obyvateľov z okolitých obcí do týchto centier. V rokoch sčítaní ľudu sa evidovalo, že za celú SR v roku 1991 z ekonomicky aktívnych obyvateľov odchádzalo za prácou mimo obec svojho bydliska 38,19% ekonomicky aktívnej populácie, v roku 2001 35,79% a v roku 2011 38,88%. Intenzita odchádzajúcich ekonomicky aktívnych (podiel všetkých ekonomicky aktívnych odchádzajúcich za prácou z ekonomicky aktívnych bývajúcich v obci) podľa obcí je znázornená na Mapa 49.

Z uvedeného vývoja je zrejmé pokles odchádzajúcich ekonomicky aktívnych obyvateľov v roku 2001 a to najmä v južných okresoch Slovenska, kde sídelné centrá pri reštrukturalizácii hospodárstva stratili na svojej „sile“. Je to súčasne z časti aj odrazom ekonomickej základne tohto územia, kde je najväčšia zamestnanosť v poľnohospodárstve a teda aj relatívne najmenšia závislosť získania práce v centrách, čo preukazuje aj mapa za rok 1991 pred hospodárskou reštrukturalizáciou po zmene ekonomického systému. V roku 2011 je najväčšia odchádzka za prácou v zásade zachovaná v územiach ako tomu bolo v roku 2001. Centrá južných okresov Slovenska nezaznamenali rast „sily“ v zmysle rastu pracovných miest aj pre obce v ich zázemí.

Ako jednu z najvýznamnejších mobilit obyvateľstva z pohľadu územného rozvoja možno hodnotiť smerovanie dennej dochádzky za prácou, službami a školou do

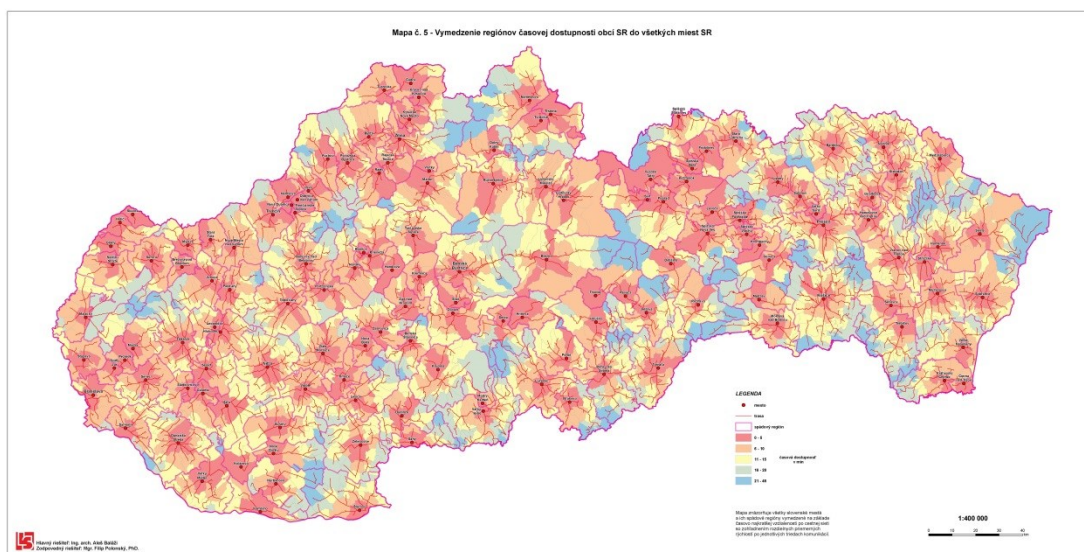
jednotlivých sídelných centier. Najmä denná dochádzka za prácou vytvára určité pracoviskové územia/územia dochádzky za prácou, či tiež aj označované ako územia lokálnych trhov práce.

Vyhodnocovanie takýchto území je možné vytvárať na základe smerovania tokov ekonomicky aktívnych obyvateľov dochádzajúcich do jednotlivých centier, ktoré sa evidujú iba pri desaťročných cenzoch. Na Mapa 50 sú znázornené toky ekonomicky aktívnych obyvateľov dochádzajúcich do centier, kde kritériom pre vymedzenie bolo min 20% ekonomicky aktívnych dochádzajúcich do daného centra dochádzky z celkového počtu ekonomicky aktívnych bývajúcich v obci. Toto kritérium sa určilo empiricky, ktorá hodnota znamená, že daná obec začína byť v určitej závislosti na konkrétnom centre z pohľadu tvorby zamestnanosti.

Vyhodnotenie týchto máp v podstate potvrdzuje závery uvedené vyššie – relatívne najslabšiu „silu“ centier území južného Slovenska. Na strane druhej však možno konštatovať, že vytvorené sídelné centrá si aj napriek tomu držia svoje postavenie v sídelnom systéme (viď. napr. Mapa 34 a Mapa 35) a pri ich cielenej podpore vytvárajú dobrý predpoklad pre zachovanie a ďalšie rozvíjanie polycentrickej sústavy osídlenia Slovenska.

Pre vymedzenie aglomerácií, pracoviskových území, či funkčných regiónov je jedným z najdôležitejších kritérií kritérium dostupnosti. Toto kritérium sa zväčša robí modelovo po dopravnej sieti, cestnej či železničnej, resp. ich kombinácii. Mapa 11 ukazuje príklad vymedzenia regiónov na základe časovej dostupnosti miest Slovenska po cestnej sieti.

Mapa 11: Vyhodnotenie regiónov na základe časovej dostupnosti obcí SR do všetkých miest SR

Zdroj: Spracovanie GIS aplikácie dostupnosti obcí do miest na základe polycentrickej sústavy osídlenia definovanej v KURS, ISAX, 2014

4.5. Stav a zhodnotenie vývoja

Z pohľadu rozvoja spoločnosti a jej územných prejavov je možné na základe ostatných desaťročí konštatovať niektoré základné charakteristiky, ktoré budú mať vplyv aj na ďalší územný rozvoj.

V osídlení Slovenska ide predovšetkým o radikálny zlom v koncentračnej urbanizácii do vybraných mestských centier z rokov po druhej svetovej vojne do 90-tich rokov, kedy sa počet obyvateľov prakticky všetkých miest znásobil 3- až 4-krát, a z toho vyplývajúcej súvislosti na ostatné obce osídlenia SR.

Vo všeobecnosti možno z územných prejavov rozvoja spoločnosti ostatných desaťročí po roku 1990 vo vývoji osídlenia konštatovať:

- zastavenie rastu obcí s počtom obyvateľov nad 10-tisíc a ich čiastočný pokles
- mierny pokles rastu obyvateľov po roku 1990 miest s nad 100-tis. obyvateľmi a ich stabilizácia a mierny nárast po roku 2011
- rast obcí s počtom 1 000 až 10 000 obyvateľov, najmä obcí s počtom obyvateľov nad 5-tisíc
- určitá stabilizácia, avšak stály pokles počtu obyvateľov najmenších obcí do 1 000 obyvateľov
- relatívna stabilita sídelných centier a to aj napriek tomu, že dôsledky reštrukturalizácie hospodárstva sa prejavili v centrách osídlenia v rôznej intenzite (ide najmä o výraznú stratu pracovných miest niektorých centier, čím sa oslabili celé okresy).

Uvedené zmeny v rozvoji osídlenia sa rôzne prejavovali v ich územnom rozložení, kde je možné uviesť nasledovné charakteristiky v územnom rozvoji:

- najväčší rast malých obcí je zaznamenaný najmä v zázemí krajských miest Slovenska
- tento rast je podmienený ako suburbanizačnými, tak aj koncentračnými trendmi (koncentračno-dekoncentračný rozvoj)
- tento rozvoj prebieha spontánne, neriadene, čoho dôsledkom sú zvýšené nároky ako na zábery pôdy, tak aj na prevádzku a riadenie týchto zoskupení a to predovšetkým z pohľadu dopravných vzťahov (vysoký nárast osobnej individuálnej dopravy, nízka úroveň regionálnej hromadnej dopravy), zabezpečenia obyvateľov požadovanou občianskou vybavenosťou (dostupnosť škôl, zdravotných zariadení a iných zariadení základnej a vyššej občianskej vybavenosti), zvyšovania prevádzkových nárokov na technickú vybavenosť všeobecne, ako aj zvyšovania negatívnych dôsledkov na životné prostredie a prírodnú krajinu
- rast malých obcí, okrem zázemia krajských miest, je zreteľný najmä v Považskej urbanizačnej rozvojovej osi, ako aj na Spiši, Orave, Kysuciach a v okolí Senice čo je zrejme podmienené najväčšími prirodzenými prírastkami obyvateľstva, a v menšej miere okolo mesta Zvolen
- sídelné centrá sú relatívne rovnomerne rozložené na území Slovenska, vykazujú rôznu atraktivitu voči svojmu zázemiu a nie všetky vytvárajú dostatočne atraktívne prostredie pre výraznejší a želaný rozvoj nie len pre centrá samotné, ale najmä pre obce v ich zázemí, čím by sa mala zvyšovať atraktivita väčších územných celkov
- obyvateľstvo s najväčším indexom vitality je rozložené v obciach Prešovského kraja (okrem severovýchodných okresov), v obciach okolo Košíc, Michaloviec, Trebišova, Spišskej Novej Vsi, Gelnice a Revúcej v Košickom kraji, okolo miest Rimavská Sobota a Rožňava v Banskobystrickom kraji, na Orave a v menšej miere na Kysuciach a v okolí mesta Bratislavy
- najvyšší podiel prestárlych obyvateľov je v severovýchodných okresoch Prešovského kraja (Medzilaborce, Humenné, Svidník) a nepriaznivý podiel prestárlych obyvateľov je prakticky na väčšine územia Slovenska, okrem okresov s najlepším indexom vitality uvedených vyššie.

Vysoký podiel malých obcí v niektorých okresoch, v spojení s oslabením hospodárskej základne okresných miest, preukazuje aj koreláciu s okresmi s najväčšími hospodárskymi problémami, ako je to zrejme z Mapa 12 prevzatej z práce NSRaUR. Niektoré okresy s podobným vysokým podielom malých obcí nevykazujú také silné hospodárske problémy, zrejme z dôvodov že majú relatívne

dobré hospodárske zázemie v centrách a to aj v susediacich okresných mestách, resp. v oblasti turizmu a cestovného ruchu.

Podobne takúto koreláciu s vysokým podielom malých obcí v okrese, je možné badať aj pri hodnotení základných typov okresov a pri konkurencieschopnosti okresov, ako je to znázornené na Mapa 51 a Mapa 52.

Depresné územia sú poznačené viacerými skutočnosťami – vysoký podiel malých obcí, malá sila sídelných centier, nevhodná demografická štruktúra obyvateľstva, nízky rozvoj urbanizácie, málo rozvinutá dopravná infraštruktúra a pod.

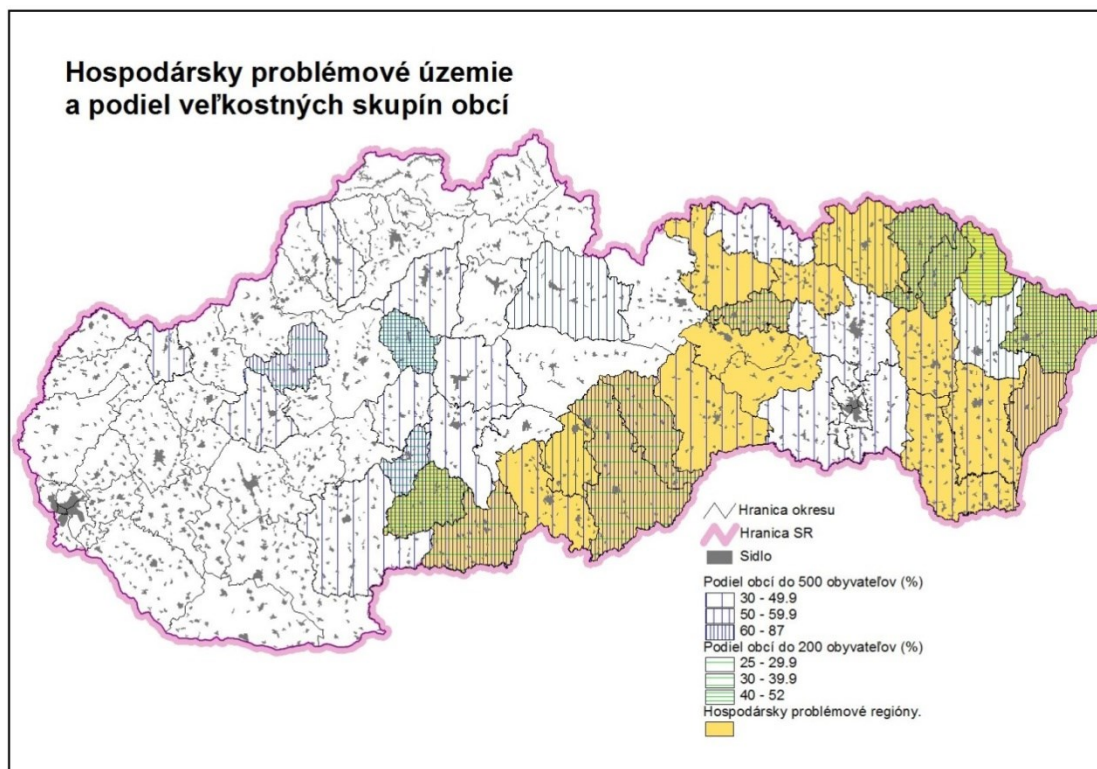
Ako najväčším handicapom a dôvodom depresí týchto území sa vo všeobecnosti uvádza nedostatočne rozvinutá nadradená dopravná infraštruktúra. Do vzťahu hospodárskeho rozvoja s územným rozvojom a rozvoja dopravnej infraštruktúry vstupuje však viacero faktorov. Základným ukazovateľom vzťahu dopravy a osídlenia je faktor dostupnosti. Zjednodušene sa dá povedať, že územné jednotky s lepšou dostupnosťou majú lepší prístup k zdrojom, trhom a pod. a tým sú konkurencieschopnejšie a preto aj úspešnejšie ako územné jednotky so zlou dostupnosťou. Modelové riešenia pri riešení územného generelu dopravy kraja (ÚG NSK 2008, ÚG NSK 2017) preukázali, že z hľadiska dostupnosti lokálnych/regionálnych a subregionálnych centier kraja nezohráva nadradená diaľničná, či rýchlostná sieť ciest tak významnú úlohu. Najvýznamnejšiu úlohu v zabezpečení dostupnosti k regionálnym centrom hrá kvalitná cestná sieť I. až III. triedy. Prítom podľa štatistických údajov z cestnej databanky Slovenskej správy ciest je značná časť cestných úsekov II. a III. triedy v nekvalitnom stave a často aj nevyhovujúca z hľadiska prevádzkovania autobusovej hromadnej dopravy.

V súčasnom období rozvoja postindustriálnej spoločnosti sa do rozvoja územia zahrňujú aj ďalšie kauzálne súvislosti vyplývajúce z nových technológií a spôsobov manažmentu v území. V teoretickej rovine, ale aj z praktických skúseností sa preukazuje, že výstavba nadradenej dopravnej infraštruktúry môže mať dva efekty. Vybudovanie výkonného dopravného spojenia (diaľnica, rýchlovlak) medzi periférnou a centrálnou územnou jednotkou môže uľahčiť producentom z periférneho regiónu lepšie umiestniť svoje tovary v centrálnej územnej jednotke, na strane druhej ale v dôsledku technologickej prevahy centrálnej územnej jednotky môže táto svojou atraktivitou ohroziť lokálne miestne špecifické výroby. Výstavba nových cestných prepojení môže ekonomické aktivity v danej územnej jednotke nie len stimulovať, ale rovnako ľahko vysať.

V dôsledku trendov zmien v doprave a komunikatívni sa posilňuje tendencia, kde sa nadradený význam dopravnej infraštruktúry na regionálny rozvoj stráca. Preukazuje sa, že budovanie cestného napojenia bez súčasnej komplexnej podpory rozvoja ostatných faktorov rozvoja (najmä hospodárskych a obslužných aktivít s príslušnou infraštruktúrou) začne v území pôsobiť opačným efektom a vzniká v napojenom území tzv. vysávací efekt.

Ekonomický rozvoj danej územnej jednotky je popri cestnom napojení závislý predovšetkým na miestnych zdrojoch, priestorovom usporiadaní, adaptability územia, inovačnom potenciáli ako aj na úrovni a kvalifikácii pracovných síl, mzdovej politike, podmienkach na trhu atď. Komplex lokalizačných faktorov vytvára podmienky konkurencieschopnosti a kvality danej územnej jednotky. Kvalita prostredia je súčasne podmieňujúcim faktorom rozvoja inovácií, ako hlavného hýbateľa rozvoja v novodobých ekonomických podmienkach. Verejná dopravná infraštruktúra je iba jedna časť komplexného riešenia podmienok rozvoja ekonomiky.

Mapa 12: Hospodársky problémové územia a podiel veľkostných skupín obcí podľa okresov

Zdroj: NSRaUR, Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja do roku 2035 MDVRR SR, ÚVSR, Spracovateľ Inštitút priestorového plánovania a Aurex spol. s r.o., 2017

Vyššie uvedené charakteristiky jednotlivých území Slovenska podmieňujú a budú aj dlhodobejšie podmieňovať ako územný rozvoj, tak najmä jeho prepojenie na regionálnu politiku. Situácia v sídelnom systéme a tvorbe sídelných štruktúr si bude vyžadovať diferencované a cieleňé zásahy podpory jednotlivých územných celkov z pohľadu regionálnej politiky, tak aj pri organizácii sídelných štruktúr z pohľadu územného rozvoja. Osídlenie Slovenska je charakteristické vysokým podielom malých a veľmi malých obcí (do 500 obyvateľov viac ako 45% zo všetkých obcí SR, do 1 000 obyvateľov viac ako 75% a do 2 000 obyvateľov takmer 99%), čo je veľká výzva pre racionálne a efektívne riešenie územného i regionálneho rozvoja a pre nový prístup manažmentu územného a regionálneho rozvoja z celoštátnej a regionálnej úrovni riadenia.

Praktické skúsenosti z vyspelých krajín Európy, ako aj výsledky teoretických výskumných prác, preukazujú výhody riadenia rozvoja vytváraním určitých zoskupení obcí do funkčných celkov, ktoré by vedeli lepšie zabezpečiť komplexné funkcie predovšetkým dennej, resp. i vyššej, potreby sociálnej i inej infraštruktúry obyvateľstvu. Ekonomickú výhodnosť vytvárania väčších územných celkov v súčasných Slovenských podmienkach preukázala aj štúdia „Skrytý poklad v samospráve“. Alternatívne vymedzenie mikroregiónov okolo komplexných funkčných centier uvádza aj práca „Analýza mikroregiónov Slovenskej republiky“ (UK PF).

Funkčné územné celky by sa mali vytvárať diferencovane podľa podmienok ich prevádzkových vzťahov okolo najväčších miest a v ostatnom území Slovenska. Na základe vyššie uvedených charakteristík, ako aj ďalších sociálno-ekonomických indikátorov by diferencované vymedzenie funkčných sídelných celkov malo následne korešpondovať aj s diferencovaným prístupom ich podpory rozvoja v rámci regionálnej, územnej a sociálnej politiky štátu a regiónov.

5. ANALÝZA SPOLOČENSKO-POLITICKÝCH A LEGISLATÍVNYCH PODMIENOK

Text tejto kapitoly je spracovaný na základe vyššie uvedených analýz trendov územného rozvoja v Európskej únii (kapitola 2 a 3), ako aj analýz územných prejavov rozvoja spoločnosti ostatných 25 rokov (kapitola 4) a ich súvislostí na územný rozvoj Slovenska. Ide o snahu vyjadriť dôsledky princípov územného rozvoja proklamovaných pre Európsku úniu, doterajšieho vývoja na Slovensku ako aj empirických poznatkov z územnoplánovacej praxe voči spoločensko-politickému postaveniu územného plánovania u nás.

Územné plánovanie, napriek tomu, že je prierezovým odborom, a že má „vlastný“ zákon, nemá v spoločnosti na Slovensku takú silu, aby politiky územného rozvoja vyjadrené v územných plánoch predstavovali integrovanú politiku územného rozvoja, ako sa to vo všeobecnosti od územných plánov očakáva. Jedine na úrovni obcí územné plány najviac predstavujú integrovanú mestskú/obecnú politiku územného rozvoja obce.

Na regionálnej a celoštátnej úrovni sa územnému plánovaniu v súčasnej dobe veľakrát pripisujú úlohy, ktoré nie sú adekvátne a pripisujú sa mu očakávania, ktoré prekonávajú jeho reálne možnosti. Na jednej strane sa pripisuje územnému plánovaniu úloha koordinácie územných prejavov a územných dopadov jednotlivých aktivít spoločnosti s ich environmentálnymi súvislosťami. Na strane druhej si však treba uvedomiť, že obsah a smerovanie územného rozvoja na Slovensku bezprostredne, či podmienene určujú predovšetkým sektorové politiky, ktorých rozhodnutia územné plánovanie spracováva často krát až dodatočne. Vyplýva to z organizačného postavenia jednotlivých rezortov, ktoré realizujú svoje rozvojové plány viac-menej samostatnými postupmi, schvaľovanými samostatnými uzneseniami vlády, kde územné plánovanie iba ťažko môže ovplyvňovať zdroje či politickú klientelu a tak úloha územnej koordinácie územných plánov sa často realizuje až ex post.

Územnému plánovaniu na regionálnej a celoštátnej úrovni je tak viac menej prisúdená predovšetkým informatívna úloha, kde sú v určitej komplexnosti informácie o dopravnej, technickej, sociálnej a z časti aj hospodárskej infraštruktúre daného územia. Na regionálnej úrovni je táto pozícia ešte navyše podmienená skutočnosťou, že vyššie územné celky prakticky nevládnu žiadnymi výkonnými kompetenciami riadenia územného rozvoja v regióne voči jednotlivým obciam.

V ďalšom období je preto žiaduce hľadať cesty zvýšenia určitým spôsobom vplyvu integrálnej a koordinačnej úlohy územného plánovania v územnom rozvoji štátu a regiónov smerom na sektorálne a rezortné politiky, previazanie na regionálnu politiku štátu, ako aj hľadať cesty a spôsoby výkonných kompetencií vyšších územných celkov pri realizovaní politiky územného rozvoja štátu, resp. regiónu v smere k jednotlivým obciam.

Pre zabezpečenie hlavnej úlohy územného plánovania ako koordinátora všetkých územných prejavov čiastkových a sektorových rozvojových plánov s územnými prejavmi je žiaduce územnému plánovaniu zabezpečiť adekvátne postavenie v hierarchii riadiacich orgánov. Súčasťou toho by malo byť aj vytvorenie podmienok pre vertikálne rozdelenie kompetencií medzi hierarchicky rôzne významnými územnými celkami (v súčasnosti najmä medzi vyšším územným celkom verzus obce), prisúdením adekvátnych nástrojov na realizáciu výkonu zodpovednosti za koordinovaný a efektívny rozvoj regionálnych celkov hierarchicky vyšším celkom.

V prípade vedomého vytvárania, resp. rozvoja existujúcich polycentrických sídelných štruktúr je potrebné vytvoriť právne podmienky pre systémové a koordinované riadenie väčších územných celkov – najmä aglomerácií, ktoré treba vnímať ako jeden organický celok, vzájomne prepájajúci viaceré samosprávne jednotky (obce)

v záujme efektívnej a ekonomickej realizácie a prevádzky v území, najmä dopravnej, sociálnej, ale aj hospodárskej infraštruktúry.

Vo všeobecnosti z pohľadu optimalizovania riadenia a zvyšovania efektivity riadenia rozvoja sídelných celkov je vhodné vytvoriť podmienky pre zoskupovanie sa/zlučovanie sa malých obcí do väčších celkov, ktoré by tvorili dostatočne efektívne a ekonomické základné územné sídelné jednotky pre zabezpečovanie sociálnych a iných požiadaviek dennej potreby obyvateľov. Tieto by mali vytvoriť sieť najmenších (územných) funkčných sídelných jednotiek, ktoré by boli predmetom plánovania a riadenia rozvoja ako v rámci územnoplánovacej tak regionálnej politiky.

Nemenej dôležitou otázkou pri navrhovaní a riadení územného rozvoja je mať k dispozícii validné a aktuálne informácie o existujúcom stave v danom územnom celku. Ako bolo čiastočne poukázané vyššie (viď. kapitolu 4) často krát sú súčasné oficiálne štatistické údaje nedostatočné. V záujme optimalizovania rozhodovania, ale aj optimalizovania prevádzky celého sídelného systému a jeho častí, by bolo žiaduce spresniť niektoré štatistické údaje napr. systémom povinného štatistického sčítavania v rámci cenзов uskutočňovaných v desaťročných etapách. Podobne je nedostatočne (resp. vôbec) uplatňovaný monitoring vývoja aktivít v území, ktorý by vyhodnocoval uplatňovanie realizácie územnoplánovacích či regionálno-politických cieľov riešenia v schválených dokumentoch rozvoja a poskytoval tak aktuálny stav v území v konkrétnom časovom období.

Z týchto niektorých stručne uvedených poznatkov z územnoplánovacej praxe a námetov na ich riešenie jednoznačne vyplýva, že zlepšenie a skvalitnenie riadenia i plánovania územného rozvoja je viazané na širšiu škálu zákonných predpisov ako je len zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon). Bolo by vhodné dôsledne zanalyzovať vzájomne sa prelínajúce zákonné normy, resp. zákonné normy, ktoré majú reálny vplyv na využívanie územia (zákony rezortného plánovania, ale aj napr. daňové a odvodové normy a pod.) a následne tieto systémovo spresniť/upraviť v záujme spoločného integrovaného, koordinovaného a racionálneho riadenia a navrhovania územného rozvoja zosúladeného aj s realizáciou regionálnej politiky štátu.

6. VZÁJOMNÉ VZŤAHY MEDZI ÚZEMNÝM PLÁNOVANÍM A INÝMI SEKTOROVÝMI POLITIKAMI A REGIONÁLNYM ROZVOJOM

Úlohou územného plánovania je komplexne riešiť priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia, určovať zásady a regulatívy pre územný rozvoj a tvorbu krajiny v súlade s princípmi udržateľného rozvoja. Zároveň územným plánovaním sa vytvárajú predpoklady pre trvalý súlad všetkých činností v území s osobitným zreteľom na starostlivosť o životné prostredie, dosiahnutie ekologickej rovnováhy a zabezpečenie udržateľného rozvoja, na šetrné využívanie prírodných zdrojov a na zachovanie prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt. Predmetná definícia je v súlade s §1 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

Znenie §8 ods. 3 stavebného zákona ustanovuje, že „Odvetvové koncepcie ústredných orgánov štátnej správy a koncepcie rozvoja obcí a iné programy týkajúce sa hospodárskeho, sociálneho alebo kultúrneho rozvoja musia byť v súlade so záväznými časťami územnoplánovacej dokumentácie“.

Územné plánovanie je prierezovým plánovaním, ktoré má koordinačnú úlohu pri využívaní územia. Naráža pritom na silne zakorenený rezortistický a sektoralizovaný prístup v riešení rozvojových zámerov a nenachádza vo veľa prípadoch dostatočnú podporu jej úlohy v decíznej sfére. Pritom vzťah územného plánovania a sektorových politik je obapolný a vzájomne sa ovplyvňujúci.

Obsah a smerovanie územného rozvoja určujú v podstate rezortné a sektorálne politiky. Ich územno-priestorovú dimenziu má ovplyvňovať a koordinovať územné plánovanie svojou regulačnou úlohou pri využívaní územia. Vzťah územného plánovania a sektorálnych politík, ako aj regionálnej politiky, sa na rôznych hierarchických úrovniach líši. Najväčšiu dominanciu pri využívaní územia má územné plánovanie na obecnej a lokálnej úrovni. Na regionálnej a celoštátnej úrovni sa úloha územného plánovania sústreďuje viacej na navrhovanie vytvárania organických a racionálnych sídelných štruktúr na princípe polycentrickej koncepcie, ako na konkrétne funkčné využívanie územia jednotlivých pozemkov (čo v zmysle právnych noriem prislúcha obciam). Územné plánovanie tak na regionálnej a celoštátnej úrovni popri ostatných úlohách vytvára územné predpoklady pre optimalizáciu dlhodobých rezortných rozvojových zámerov z hľadiska vytvárania racionálne fungujúcich sídelných štruktúr, čím sa vytvára lokalizačný kapitál (polohový potenciál) jednotlivých územných celkov.

Pre podporu rozvoja aktivít v území má vo vedome riadenej spoločnosti nezastupiteľnú úlohu regionálna politika.

Regionálna politika je súbor činností a postupov príslušných orgánov a organizácií na celoštátnej, regionálnej a lokálnej úrovni, ktoré prispievajú k hospodárskemu rozvoju, sociálnemu rozvoju a územnému rozvoju regiónov. Dá sa konštatovať, že v členských štátoch Európskej únie sa pod regionálnou politikou v zásade rozumie podpora rozvoja jednotlivých regiónov a znižovanie neželaných regionálnych rozdielov. Znižovaním, v zásade hospodárskych, regionálnych rozdielov sa znižuje riziko sociálnych nepokojov a prispieva sa k súdržnosti (kohézie) celej krajiny. Ciele regionálnej politiky sú v každej krajine individuálne, vychádzajúce z danej hospodárskej a sociálnej situácie štátu a jeho regiónov a odzrkadľujú vzťahy a rovnováhu sily medzi štátom, trhom a občianskou spoločnosťou a sú politicky determinované regionálnymi zainteresovanými subjektmi. Tieto ciele a hodnoty regionálnej politiky sa v čase menia podľa potrieb vyplývajúcich z aktuálnej hospodárskej, spoločenskej a politickej situácie.

Regionálna politika prostredníctvom svojich regionálnych plánov zabezpečuje ciele národnej politiky s podmienkami v jednotlivých regiónoch. Prepája úroveň plánovania hospodárskeho a sociálneho rozvoja na lokálnej úrovni so strategickým plánovaním hospodárskeho a sociálneho rozvoja na regionálnej a celoštátnej úrovni³.

Zabezpečovanie dostatočnej kvality sídelného prostredia z polohy celoštátnej úrovne prostredníctvom podpory regionálneho rozvoja si vyžaduje uplatnenie systémového prístupu, čo v praxi znamená vytvorenie plánovacích a regulačných nástrojov na priemet zámerov jednotlivých štátnych politík do rozvoja jednotlivých častí územia.

Podobnosť územného a regionálneho plánovania je v tom, že oba plánovacie systémy sú prierezového charakteru, oba systémy majú podobnú hierarchizáciu plánovacích úrovní a často krátkrát majú podobnosť svojich cieľov. Ide pritom iba o vonkajšie podobnosti, avšak podstata oboch plánovaní je nezameniteľná. I keď oba plánovacie systémy riešia to isté vymedzené územie, každý ho vníma z iného uhla pohľadu (hodnotí ho svojimi kritériálnymi sústavami/indikátormi) a pre dosiahnutie požadovaného cieľa používajú odlišné nástroje. Tak isto prvky jednotlivých plánov s ktorými operujú majú rozdielny inovačný cyklus, čím sa rozlišujú predovšetkým pri krátkodobých a dlhodobých realizačných opatreniach. Územné plány svojou podstatou riešia dlhodobé využitie územia a usporiadanie funkcií v území bez ohľadu na momentálne vlastnícke vzťahy v území. Zabezpečujú dlhodobú ochranu nie len prírodných a krajinných hodnôt v území (na všetkých hierarchických úrovniach), ale na lokálnej úrovni poskytujú aj dlhodobú stabilitu vlastníkom a užívateľom územia

³ NSRaUR, Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja do roku 2035 1. Etapa – Analytická časť; MDVRR SR, ÚVSR, Spracovateľ Inštitút priestorového plánovania a Aurex spol. s r.o., 2017

s využívaním územia do výhľadu. Regionálna politika, na základe definovanej strednodobej a dlhodobej vízie a stratégie rozvoja spoločnosti a regiónov, v súlade s potenciálmi, limitmi a špecifikami územných celkov a regiónov, prostredníctvom svojich intervencií vytvára podmienky pre riešenia existujúcich hospodárskych a spoločenských otázok v daných územných jednotkách podporou vybraných aktivít a taktiež podmienky pre krátkodobé a „okamžité“ riešenia existujúcich disparít. Územné plány sú svojou podstatou regulačné plány, zabezpečujúce dlhodobý charakter krajiny a jej prvkov v záujme zamedzenia nevratných rozhodnutí v území. Regionálne plány sú svojou podstatou inicializačného charakteru, podporujúce relatívne okamžité riešenia predovšetkým hospodárskeho a sociálneho charakteru v danom území. Oba systémy riešia svojimi nástrojmi rozvoj k tomu potrebnej infraštruktúry.

Nedostatkom súčasnej praxe je nedostatočné previazanie a koordinácia jednotlivých vertikálnych i horizontálnych štruktúr v záujme vytvárania koordinovaných, účelovo orientovaných rozvojových zámerov medzi jednotlivými aktérmi v záujme vytvorenia integrovaného riešenia/prístupu k územnému i regionálnemu rozvoju.

Vytvorenie integrovaného systému plánovania bude vyžadovať systémové riešenia naprieč celým spektrom všetkých plánovacích systémov (sektorových, rezortných, prierezových) a predovšetkým k tomu adekvátneho vytvorenia rozhodovacích kompetencií jednotlivých úrovní verejnej správy. Pritom je však nutné zachovať podstatu a špecifičnosť každého druhu plánovania, kde napr. územné plánovanie sa venuje predovšetkým fyzickým štruktúram (nosičom aktivít) a ich racionálnemu rozloženiu a fungovaniu v území a regionálna politika sa venuje predovšetkým aktivitám a ich rozvoju. Námety na vytvorenie systémového riešenia pre integráciu jednotlivých plánovacích prístupov uvádza návrh materiálu „Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030“, spracovávaná v súlade s uznesením vlády Slovenskej republiky č. 273/2018 z 13. júna 2018.

7. DOTERAJŠÍ VÝVOJ (OSTATNÝCH 25 ROKOPRINCÍPY, KTORÉ JE POTREBA ZOHĽADŇOVAŤV) A PREDPOKLAD MOŽNÝCH VÝVOJOVÝCH TRENDOV ÚZEMNÉHO ROZVOJA

Na základe analytických prác uvedených v kapitole 4, v ktorej sa hodnotil „pohyb“ obyvateľstva v území, sa dajú vyvodiť niektoré zovšeobecňujúcejšie konštatovania o vývoji v osídlení po roku 1990. Tento pohyb sa výrazne zmenil od vývoja v osídlení v druhej polovici 20-teho storočia. Z územnoplánovacieho pohľadu ide predovšetkým o nasledovné vývojové smery ostatných 25 – 30 rokov:

- **zmena v koncentrácii urbanizácie**; takmer okamžité zastavenie koncentrácie rozvoja do väčších miest s počtom obyvateľov nad 20 000, zmena poklesu na mierny rast obcí s počtom obyvateľov 2 až 10 tisíc
- **rozvoj suburbanizácie a koncentrovanej dekoncentrácie**; rozvoj malých obcí sa sústreďoval predovšetkým okolo najväčších miest s počtom obyvateľstva nad 50 tisíc
- **pokles atraktivity sídelných centier mimo rozvojových území**; v dôsledku zmien v ekonomike, reštrukturalizácie hospodárstva a straty pracovných miest v pôvodných hospodárskych centrách rozvinutých počas tzv. „socialistickej industrializácie“ stratili tieto svoju atraktivitu voči svojmu zázemiu, čo prispelo aj k zmenám v systéme nodálnych centier
- **rozvoj cezhraničných sídelných väzieb**; v rámci otvoreného geopolitického a ekonomického shengenského priestoru Európskej únie sa rozvinuli cezhraničné

sídelné väzby rôznej intenzity aj s prejavom aglomeračných väzieb pri najväčších sídelných prihraničných centrách

- **spontánný sídelný rozvoj**; rozvoj jednotlivých obcí, najmä malých sídiel v zázemí väčších miest, sa vyvíjal spontánne neorganizovane a nekonceptne, orientovaný iba na rozvoj bývania so zanedbaním rozvoja potrebnej občianskej vybavenosti, z čoho vyplývajú negatívne dôsledky na ekonomiku prevádzky v priestore, nové a dosiaľ neúmerné požiadavky na dopravu, rozvoj technickej infraštruktúry, nové zábery pôdy a vo všeobecnosti z toho plynúce nevhodné dôsledky na prírodné prostredie a klimatické zmeny
- **zmena rozmiestnenia obyvateľov vo fertilnom veku**; obyvateľstvo s najlepším indexom vitality sa sústreďuje okolo miest, vidiek sa už nestáva „zásobárňou“ mladých obyvateľov, s výnimkou územia Oravy, Spiša a častí juhovýchodných území Banskobystrického a Košického kraja
- **starnutie obyvateľstva**; obyvateľstvo Slovenska ako celok sa po roku 1990 výrazne zmenilo v prirodzenom pohybe čoho dôsledkom bola nízka pôrodnosť a všeobecné starnutie obyvateľstva. Vyšší index starnutia obyvateľstva sa prejavil prakticky na celom území Slovenska s výnimkou území s najlepším indexom vitality uvedeným vyššie. Obyvateľstvo s najvyšším indexom starnutia je sústredený do obcí severovýchodného územia Prešovského kraja v okresoch Stropkov, Medzilaborce, Humenné a Snina.

Územný rozvoj je rozvoj osídlenia a formovania sídelných štruktúr s dlhodobými účinkami a dôsledkami predchádzajúceho charakteru vývoja. Usmerňovanie územného rozvoja si vyžaduje rozhodnutia dlhodobého charakteru, ktorých efekty sa preukážu až po niekoľkých rokoch, často desiatkach rokov. Pre ďalší územný rozvoj je potrebné si na strane jednej uvedomiť aké možné doznievanie vo vývoji môže v najbližšej budúcnosti spôsobiť vývoj predchádzajúci, resp. jeho pokračovanie a na strane druhej, že akcelerácia zmeny v územnom rozvoji je veľmi pomalá a dlhodobá a vyžaduje systematické a cielené úsilie decíznej sféry.

V prípade pokračovania trendov rozvoja v území ako v ostatných 30-tich rokoch, dajú sa v osídlení Slovenska predpokladať nasledovné územné prejavy:

- **pokračovanie spontánneho rozvoja**; pokiaľ nebude vedome riadený územný rozvoj dá sa predpokladať pokračovanie spontánneho rozvoja obcí v zázemí miest aj keď s menšou intenzitou, avšak so všetkými svojimi negatívnymi dôsledkami
- **rast atraktivity najvýznamnejších miest**; v orientácii obyvateľstva v migrácii sa dá predpokladať ďalší tlak na najvýznamnejšie sídelné centrá s rozvojom hospodárskej základne a to predovšetkým centier celoštátneho až medzinárodného významu, čím bude rásť nerovnováha v rovnocennom rozvoji voči ostatnému územiu, čo sa osobitne prejaví pri hlavnom meste Bratislavy a jeho cezhraničnej aglomerácii (viedensko-bratislavský metropolitný región)
- **selektívna reurbanizácia**; v najviac rozvinutých aglomeráciách krajských miest sa dajú očakávať tendencie navracania sa obyvateľov do centier miest, čo bude viesť k zvýšenému tlaku na zahusťovanie urbanizovaného územia miest
- **zníženie významu centier regionálneho významu**; pri nedostatočnej podpore rozvoja centier regionálneho významu a nedostatočnom rozvoji a údržbe ciest II. a III. triedy, ako aj nedostatočnom rozvoji ostatných módov dopravy regionálneho i lokálneho významu, sa nezlepší ich dostupnosť, čím nebudú môcť plniť v dostatočnej miere požadovanú úlohu rozvojových centier zabezpečujúcich rovnocennosť životných podmienok obyvateľstva
- **vytváranie depresívnych území**; zväčšovanie území s odlivom produktívneho obyvateľstva a následne s výraznejším starnutím obyvateľstva na územiach mimo dosahu rozvojových centier

- **narastanie problémov dostupnosti sídelných centier;** pomalým a nedostatočným rozvojom verejnej infraštruktúry, ako aj verejnej hromadnej dopravy (najmä v rozvojových centrách a ich aglomeráciách) bude narastať pnutie medzi rastom mobility a možnosťami verejnej infraštruktúry.

Slovensko je značne diferencované a rôznorodé, vychádzajúce z historického vývoja regiónov, špecifičnosti a osobitosti regionálnych a lokálnych podmienok. V tom ale možno vidieť aj jeho najväčšie bohatstvo, pre poskytovanie širokej škály prírodných a kultúrno-historických špecifik jednotlivých územných celkov, poskytujúcich rôznorodé podmienky k výberu života jednotlivca i sociálnych skupín. Zohľadňovanie tejto skutočnosti je determinujúcim faktorom riadenia ďalšieho územného rozvoja ako jednotlivých regionálnych celkov, tak celého územia štátu. V ďalšom územnom rozvoji Slovenska je potrebné taktiež vychádzať zo zmien, ktoré sa uskutočnili za ostatných 30 rokov, ktoré zásadne zmenili hospodárske, spoločenské a politické podmienky v spoločnosti. Výrazne sa zmenil demografický vývoj (výrazné starnutie obyvateľstva), pracovné, sociálne a spoločenské podmienky (reštrukturalizácia, nové technológie). Do popredia sa dostávajú zmeny v informačných technológiách. Mení sa mobilita a životný štýl obyvateľov, mení sa denný rytmus obyvateľov a mení sa aj hodnotový systém obyvateľstva. Voči všetkým týmto zmenám musí reagovať aj územný rozvoj v územnom usporiadaní štátu a jeho manažment.

Cieľom v ďalšom územnom rozvoji je vytváranie územných predpokladov zabezpečenia adekvátnej kvality sídelného prostredia pre všetkých obyvateľov Slovenska. Znamená to, aby sa:

- zabezpečilo rovnocenné pokrytie existenčných potrieb pre obyvateľov na celom území štátu
- posilňovali mestá ako centrá osídlenia a vytvorený polycentrický systém osídlenia
- znižovali náklady na zásobovanie, požiadavky na zdroje a zlepšovali sa podmienky ochrany prírodného prostredia a ochrany klímy
- posilňoval rozmanitý charakter a jedinečnosť jednotlivých územných celkov a regiónov
- vedeli ľudia identifikovať so svojim sídelným a životným prostredím.

Pod kvalitou sídelného prostredia sa rozumie taký stav v území, v ktorom sú uspokojené potreby obyvateľstva nevyhnutné na to, aby v danom území sídlili – žili (zabezpečenie práce, bývania s občianskou vybavenosťou, oddychových a relaxačných aktivít, kvalitného životného prostredia) a ktorý umožňuje v daných prírodných a civilizačných podmienkach v území pre dané územné spoločenstvá ľudí dosahovanie individuálneho i kolektívneho šťastia a emotívneho uspokojenia.

Kvalita sídelného prostredia sa v čase mení v súlade so zmenami sociálno-ekonomických, územnotechnických, kultúrno-historických a environmentálnych faktorov. Zabezpečovanie dostatočnej kvality sídelného prostredia z polohy celoštátnej úrovne si vyžaduje uplatnenie systémového prístupu v riadení rozvoja, čo v praxi znamená vytvorenie integrovaných, vzájomne sa podporujúcich plánovacích a regulačných nástrojov na priemet zámerov jednotlivých štátnych politík do rozvoja jednotlivých častí územia.

Pre zabezpečenie kvality sídelného prostredia sa vytvárajú v európskom spoločenstve usmernenia, ktoré z rôznych pohľadov odporúčajú opatrenia pre budúci vývoj (z polohy predsedníctva EU, európskej komisie, európskeho parlamentu, medzinárodných dohovorov a pod.⁴). Jednou z nich je aj v súčasnosti aktuálna

⁴ Ako príklad takýchto dokumentov možno uviesť: European Spatial Development Perspective – Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union (1999), Territorial Agenda of the EU – Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions, Leipzig Charter on sustainable European cities (2007), Marseille Declaration (2008), Territorial agenda of the EU 2020 (2011), European Urban Charter I. and II. (1992, 2008), EUROCITIES strategic framework 2014-2020: towards an EU urban agenda for

Agenda 2030, ktorej interpretácia v slovenských pomeroch je vyjadrená do nasledovných národných priorít (uznesenie vlády SR):

1. vzdelanie pre dôstojný život
2. smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí
3. znižovanie chudoby a sociálna inklúzia
4. udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy
5. právny štát, demokracia a bezpečnosť
6. dobré zdravie.

Diferencované územné podmienky, historicky vyvinuté osídlenie a sídelné štruktúry na území Slovenska nevytvárajú predpoklad vzniku metropolitných centier a väčších aglomerovaných sústav schopných konkurovať metropolitným centrom a aglomeráciám vyvinutých v krajinách „západnej“ Európy, okrem metropolitného regiónu Viedeň – Bratislava. Významnejšie cezhraničné rozvojové impulzy je možné vidieť v metropolitných aglomeráciách v blízkosti štátnych hraníc, akými sú Budapešťianska a Sliezska aglomerácia. Diferencované územné podmienky, historické pozadie vývoja Slovenských regiónov a vývoj ostatných 30-tich rokov spôsobil značné disparity medzi regiónmi. Pre rozhodovanie sa o ďalšom vývoji sa tak vytvorila paradoxná situácia, kedy zámermi ďalšieho pozitívneho rozvoja spoločnosti je treba zabezpečiť, aby „nikto netratil na úkor iných“. Znamená to, aby rozvoj zaostalých regiónov nešiel na úkor rozvoja najrozvinutejších, ako aj naopak, aby zabezpečovanie konkurencieschopnosti štátu rozvojom najrozvinutejších regiónov nevytváral ešte väčšie disparity. Je každému zrejmé, že vyrovnať regionálne rozdiely na rovnakú úroveň nie je možné a ani nie je žiaduce. Rozvoj treba stavať na historicky vyvinutých štruktúrach a podmienkach hľadajúc vnútornej dynamiky daných územných celkov pre ich komplexný rozvoj. Vychádzajúc z existujúcich lokálnych podmienok orientovať rozvoj v smere vytvárania kvalitného sídelného prostredia, uspokojujúceho subjekty nachádzajúcich sa v danom území pre život a ich rozvoj, ako synergie adekvátnych kvantitatívnych a kvalitatívnych parametrov, ktoré svojou komplexnosťou budú vytvárať dostatočne konkurencieschopné prostredie pre rozvoj ľudských aktivít na danej civilizačnej úrovni a tak plne uspokojovať požiadavky kvalitného života obyvateľov.

Z teoretických, ale najmä praktických skúseností k riešeniu územného rozvoja sa preukazuje koncepcia polycentricity ako systémový prístup, ktorý by cieľavedomými intervenciami štátu do rozvoja verejných funkcií v záujme vytvárania racionálnej organizácie sídelných štruktúr vedel zabezpečiť požadovanú kvalitu sídelného prostredia, rovnocennosť jednotlivých regionálnych celkov konkurencieschopných ako v celoštátnom tak aj medzinárodnom meradle.

V slovenských sídelných podmienkach je a bude taktiež významným faktorom územného rozvoja, ako aj faktorom vyrovnávania regionálnych disparít, podpora cezhraničnej priestorovej kohézie, pomocou vytvárania cezhraničných polycentrických sídelných štruktúr.

Ďalšie trendy predpokladaného územného rozvoja treba vidieť v orientácii na podporu:

- aglomerovanej sídelnej štruktúry v priestore Bratislavy, ako najvyššie hodnotenej v medzinárodných súvislostiach (MEGA), ktorá bude mať rozhodujúci význam v rozvoji celého sídelného systému v prepojení na medzinárodné súvislosti (Rakúsko, Maďarsko) a v prepojení na národné regióny (Trnavský a Nitriansky kraj)

cities (2014), Vienna Declaration by the Mayors of the EU Capital Cities “A strong voice in Europe” (2015), European City Makers Agenda (2016), The Pact of Amsterdam (2016) a pod.

- aglomerovaných sústav krajských miest, ako najvýznamnejších impulzných sídelných systémov v celoslovenských a z časti medzinárodných dimenziách, kde najvýznamnejšiu rolu má aglomerácia košicko-prešovská aglomerácia s väzbami na poľskú a maďarskú stranu
- významných regionálnych miest rovnomerne rozložených v území ako stabilizátorov rozvoja rovnocenných podmienok na celom území štátu
- cezhraničných sídelných systémov sledovaním medzinárodnej hospodárskej a územnej kohézie
- zvyšovania dostupnosti k sídelným centráram.

Významným aspektom racionálneho a udržateľného rozvoja je znalosť dôsledkov sektorových koncepcií na územný rozvoj. Koordinácia sektorových zámerov a ich účelné sústredenie do integrovaných prístupov a postupov ich realizácie do rozvoja jednotlivých územných celkov je cesta zvyšovania efektívnosti vložených prostriedkov a energie pri realizácii územného i regionálneho rozvoja. Územný rozmer sektorových politík sa v podmienkach otvorenej a spolupracujúcej ekonomiky medzi štátmi stáva aj jeden z rozhodujúcich faktorov racionálneho rozvoja v cezhraničnom rozvoji, ktorý napomáha územnej i hospodárskej súdržnosti a tvorbe konkurencieschopnosti zúčastnených strán.

V záujme koordinácie sektorových politík a sústredeného integrovaného prístupu k rozvojovým zámerom s podporou nástrojov regionálnej politiky, je vhodné vytvárať systém hierarchických územných jednotiek (skupín obcí, menších regionálnych celkov) spoločných pre realizáciu územnoplánovacích aj regionálnych politík rozvoja.

Systém hierarchických územných jednotiek (funkčných územných celkov) by mal byť orientovaný na komplexné zabezpečenie hospodárskych a sociálnych obslužných aktivít pre obyvateľov žijúcich v danej územnej jednotke s cieľom vytvárania rovnocenných podmienok kvalitného sídelného prostredia a kvalitného života obyvateľov v diferencovaných územných podmienkach. Cieľom je okrem toho takým spôsobom vytvoriť územnotechnické podmienky pre znižovanie požiadaviek na energetické zdroje, racionálne využívanie nevrátnych územných potenciálov ako aj predpoklady zlepšovania priestorovej dostupnosti hospodárskych a obslužných aktivít.

Nové trendy a požiadavky v hospodárskom, sociálnom a spoločenskom živote obce samostatne nie sú schopné zabezpečiť v požadovanom rozsahu a kvalite. Preto vytváranie spoločných územných celkov viacerých obcí s integráciou funkcií je cesta zabezpečovania adekvátnej kvality života a pri rešpektovaní existujúcej rozdrobenosti obcí v slovenských podmienkach sa tým môžu vytvárať rôzne diferencované podmienky pre život ľudí v tradičnej kultúrnej a krajinnej štruktúre obcí. Koncentráciou ekonomických a obslužných aktivít do sídelných centier s dobrými polohovými vlastnosťami a ich obcí v zázemí, vytvorením adekvátnych komplexných funkčných celkov, sa bude zvyšovať nie len kvalita života dotknutých obyvateľov, ale aj konkurencieschopnosť územných jednotiek na lokálnej a regionálnej úrovni.

Zabezpečovanie dostatočnej kvality sídelného prostredia z polohy celoštátnej úrovne v územnom rozvoji prostredníctvom podpory regionálneho rozvoja si vyžaduje uplatnenie systémového prístupu, čo v praxi znamená vytvorenie nie len plánovacích a regulačných ale aj motivačných, implementačných (vrátane ekonomických) a nástrojov na priemet zámerov jednotlivých štátnych politík do rozvoja jednotlivých častí územia. Z celoštátnych koncepcií územného rozvoja sa v systéme územného plánovania uplatňujú v nižších hierarchických úrovniach (región, obec) pre daný územný celok relevantné záväzné časti riešenia s tým, aby sa v konečnom dôsledku realizácia celoštátnych záujmov prejavila v konkrétnych územných celkoch.

8. ODPORÚČANIA PRE NOVÚ KONCEPCIU ÚZEMNÉHO ROZVOJA VO VZŤAHU NA PRIPRAVOVANÚ VÍZIU A STRATÉGIU ROZVOJA SLOVENSKA

1. Cieľom územného rozvoja v súčinnosti s ostatnými prierezovými a sektorovými politikami je zabezpečiť pre všetkých obyvateľov rovnocenné podmienky pre život – pracovné, kultúrno-spoločenské, rekreačné aktivity so zabezpečením optimálnych environmentálnych podmienok. Inými slovami ide o **zabezpečenie kvalitného sídelného prostredia**, prostredia v ktorom ľudia žijú a realizujú všetky svoje aktivity. Aspekt kvality sídelného prostredia treba vnímať ako jeden z kľúčových momentov zabezpečenia rovnocenných podmienok pre existenciu ľudí ako aj podnikateľských subjektov v rôzne diferencovaných podmienkach jednotlivých regiónov, s rôznymi špecifickými lokálnymi podmienkami a potenciálmi pre ďalší rozvoj. Kvalita sídelného prostredia by mala okrem potrebných infraštruktúrnych podmienok zabezpečiť aj potrebnú nadstavbovú rovinu v podobe kultúrnych, historických, estetických a iných emocionálnych súvislostí obyvateľov k „svoju“ vytvorenému sídelnému prostrediu tak, aby subjekty tvoriace sociálnu vrstvu sídelného prostredia vnímali toto prostredie ako súčasť svojho bytia. *(Riešenie: definovanie kvality sídelného prostredia v národnom a regionálnom ponímaní – konkurencieschopnosť, sociálna rovnosť a udržateľný rozvoj)*
2. V súlade s aktuálnou Agendou 2030 a Územnou agendou EU v kontexte Vízie a stratégie rozvoja Slovenska 2030 je potrebné **vypracovávať variantné úvahy** územného rozvoja na celoštátnej úrovni v kontexte s rôznymi možnými scenármi vývoja na európskej úrovni. Viest' k nim spoločenské diskusie a hľadať z tohto pohľadu varianty územného rozvoja jednotlivých regionálnych celkov a ich spoločensko-hospodárskej úlohy voči koordinovanému celoštátnemu rozvoju. Pre priestorový rozvoj sledujúci ciele súdržnosti je treba hľadať spôsoby ako lokálne a regionálne špecifiká môžu vstupovať do celoeurópskych scenárov rozvoja a v akej miere sú v celoštátnej úrovni a regionálnych celkoch uplatniteľné. *(Riešenie: vytvoriť celoštátne varianty územného rozvoja vo väzbe na scenáre územného rozvoja v Európskej únii s vyjadrením možných súvislostí na jednotlivé regionálne celky a na základe toho odporučiť národnú koncepciu územného rozvoja)*
3. Jedným z hlavných priestorových princípov vytvárania rovnocenných a kvalitných podmienok pre život ľudí je **cesta implementácie polycentrickej koncepcie** na nadnárodnej, národnej a regionálnej úrovni. Polycentrický koncept:
 - je dynamickým konceptom, kde centrá nie sú vnímané iba ako poskytovatelia služieb, ale ako motory rozvoja pre regióny
 - chápe systém miest ako sieť charakterizovanú funkčným zdieľaním úloh a špecializáciou a nie len ako vyváženú nemonocentrickú štruktúru osídlenia s hierarchiou miest
 - motivuje aktívne využívanie existujúcich potenciálov
 - je multiúrovňový z hľadiska geograficko-hierarchického.
4. Významným prvkom v celoštátnom územnom a regionálnom rozvoji je **vymedzenie osobitných území**. Pod osobitnými územiami sa rozumejú územia, ktoré svojou charakteristikou v porovnaní s ostatným územím sú niečím výnimočné a kde je z celoštátneho významu najnaliehavejšia potreba riešenia problémov v záujme zabezpečenia udržateľného a kvalitného sídelného, či prírodného prostredia. Osobitné územia sa z pohľadu celoštátnych politik rozvoja môžu vymedziť pre rôzne potreby ako sú napr. územia s hospodárskymi problémami, územia významného prírodného charakteru, územia s významnými

zdrojmi a pod. Každý druh osobitného územia predstavuje súčasne aj špecifické sociálne a hospodársko-ekonomické podmienky rozvoja. Zmyslom takto vyjadrených osobitných území je orientácia priorít všetkých jednotlivých politík tak, aby vytvárali podmienky pre rozvoj daného územia v súlade so základným cieľom vymedzenia osobitného územia. Pri osobitnom území v územnom a regionálnom rozvoji je prioritné, aby sa pri ich rozvoji venovala špecifická pozornosť štrukturálnym požiadavkám na naplnenie ich vytýčených cieľov, ktoré majú prednosť pred ostatnými (konkurenčnými) požiadavkami. *(Riešenie: prehodnotenie potenciálov jednotlivých regiónov a vymedzenie osobitných území pre účelovo orientované rozvojové politiky)*

5. Miera polycentricity je priamoúmerná na veľkosti, lokalizácii a konektivite centier v systéme osídlenia. **Vymedzenie centier** pre vznik/zachovanie vyváženej siete centier v osídlení v zmysle vytvárania racionálnej polycentrickej koncepcii v sídelnom systéme a ich podporovanie v rozvoji adekvátnych aktivít, rešpektujúcich/vychádzajúcich z lokálnych podmienok a potenciálov, je kľúčovou úlohou ako politiky územného rozvoja, tak regionálnej politiky štátu. Centrálne treba vnímať ako stimulátory a akcelerátory rozvoja a v tom zmysle vytvárať podmienky koordinovaného a integrovaného prístupu riešenia ich rozvoja pri všetkých zúčastnených sektorálnych politikách. *(Riešenie: prehodnotenie vymedzenia centier nadnárodného, národného a regionálneho významu)*
6. Kľúčovými konceptmi vo vzťahu k polycentricite je **koncept funkčných územných celkov** (v súčasnosti označované viacerými termínmi podľa rôznych zdrojov) – funkčných urbánnych území (Functional Urban Area – FUA), resp. mestských funkčných území a metropolitných rastových území (Metropolitan Growth Area – MEGA) vychádzajúcich z reálnych sídelných väzieb. Takéto zoskupenia je treba vnímať ako jeden organický celok ako v rámci územia štátu, tak aj ako aglomerované sústavy s cezhraničným presahom metropolitných centier mimo územia Slovenska a k tomu tiež prispôbiť ako plánovacie tak realizačné nástroje a mechanizmy. V medzinárodnom porovnaní je v slovenských podmienkach typu MEGA najnižšieho významu iba viedensko-bratislavská aglomerácia. Popri lokálnych cezhraničných vzťahov medzi sídlami susediacich štátov, sa pri metropolitných aglomeráciách v blízkosti štátnych hraníc, ktorými sú Budapeštianska a Sliezska aglomerácia, predpokladá ich cezhraničný vplyv aj na obce na území Slovenska. *(Riešenie: prehodnotenie a vymedzenie najvýznamnejších aglomerácií v systéme osídlenia Slovenska)*
7. Cieľavedomú deľbu sídelnej práce (funkčná deľba práce) dosahovať **hierarchiou centier a ich zázemí** (skupín sídiel) s jasne vyjadrenými požiadavkami na ich pôsobenie v celom systéme osídlenia, vychádzajúcich z lokálnych špecifik a podmienok. Určením hierarchie centier s vymedzením obcí v ich zázemí (zoskupenie obcí do väčších operatívnejších a efektívnejších skupín s prípadnou spoločnou administratívou) a ich funkčnou orientáciou budú aj určované diferencované intervencie verejných prostriedkov do rozvoja územných celkov z pohľadu regionálnej politiky a ostatných sektorových politík. *(Riešenie: vymedzenie centier regionálneho a subregionálneho významu a ich zázemí – funkčná špecializácia území na základe veľkosti populácie a dostupnosti centier)*
8. Významným faktorom územnej súdržnosti v celoštátnych i medzinárodných súvislostiach sú **rozvojové osi**. Rozvojové osi prepájajú sídelné centrá a ich aglomerované územia. Ich význam spočíva v lepšom prepojení periférnych oblastí s rozvojovými územiami, prepojení mestských a vidieckych území pri lepšej ochrane prírodného prostredia, racionálnom využití technickej a ostatnej infraštruktúry a šetrení záberov pôdy. Cielenu podporou rozvojových osí sa znižuje riziko spontánneho roztrúseného rozvoja obcí, zvyšuje sa efektívnosť využitia infraštruktúry a posilňujú sa aglomeračné efekty koncentrovaného

rozvoja. Koordinovanou podporou rozvojových ôs (obcí tvoriacich rozvojovú os) sa vytvárajú podmienky na zmeny v území vyplývajúce predovšetkým z rozvoja dopravnej infraštruktúry, na ktorú sa orientuje zvýšený záujem rozvoja ďalších hospodárskych a sociálnych aktivít. Koordinovaný rozvoj hospodárskych a sociálnych aktivít integrovaným prístupom zvyšuje racionalitu a konkurencieschopnosť jednotlivých regionálnych území. Napomáhajú územnej kohézii ako na nadnárodnej, tak na celoštátnej a regionálnej úrovni. *(Riešenie: vymedzenie rozvojových osí a ich hierarchie z polohy celorepublikovej, regionálnej a subregionálnej úrovne)*

9. Jedným z najvýznamnejších faktorov kvality sídelného prostredia je faktor krajinného prostredia. **Krajinná štruktúra** nie len vytvára základné charakteristické prostredie, ale aj podmieňuje druh a rozsah intervencií do rozvoja v príslušnom územnom celku. Hodnotná krajinná štruktúra s rozsahom prírodného a kultúrneho dedičstva vytvára dobrý predpoklad uspokojovania kvalitného sídelného prostredia, vrátane atraktivity pre adekvátne hospodárske aktivity. Charakter krajiny ovplyvňuje význam, druh a rozsah odpočinkových a rekreačných aktivít obyvateľov, význam chránených krajinných území a prvkov a podmieňuje rozsah a spôsob utvárania/formovania sídelného prostredia. Pri tvorbe krajiny zásadným spôsobom vstupuje aj otázka klimatických zmien a adaptácia na klimatické zmeny. *(Riešenie: vymedzenie najvýznamnejších krajinných štruktúr národného a nadnárodného významu s vyjadrením základných charakteristík ovplyvňujúcich/podmieňujúcich rozvoj sídelných aktivít – rozvoj bývania, hospodárskych činností, rekreačných aktivít a pod.)*
10. Kostrou rozvojových osí je **dopravná infraštruktúra**. Vytvorenie kostry dopravnej infraštruktúry rôznych módov by malo sledovať nie len najkratšie prepojenia, ale aj urbanistické hľadisko, kde dopravná infraštruktúra zohráva inicializačnú funkciu rozvoja. Znamená to, že cieľom rozvoja dopravnej infraštruktúry sú aj urbanizačné aspekty, kde zmyslom je v čo najväčšej miere prepájať čo najväčší počet sídelných centier a ich urbanizačných zázemí s čo najväčším počtom obyvateľov a hospodárskych aktivít. V celoštátnom meradle ide o vedenie medzinárodných koridorov Európskej únie TEN-T a na to sa napájajúce koridory celoštátneho a nadregionálneho významu. Aspekt územného rozvoja (formovanie racionálnych sídelných štruktúr) by mal pri vymedzovaní koridorov jednotlivých dopravných módov zohrávať významnú (ak nie rozhodujúcu) úlohu. *(Riešenie: vymedzenie dopravných koridorov rôznych hierarchických úrovní)*
11. Rozhodujúcou úrovňou pre formovanie polycentrických sídelných štruktúr v územnom rozvoji je **regionálna úroveň**. Na úrovni regiónov je možné aktívne ovplyvňovať rozvoj jednotlivých obcí do sídelných zoskupení vytvárajúcich aglomerované územia centier, podpory tvorby sídiel v súlade s polycentrickou koncepciou ako aj tvorby rôznych zoskupení obcí s cieľom racionálneho a efektívneho fungovania, zohľadňujúc lokálne špecifické podmienky. V rámci územného plánovania je vhodné vymedziť takéto sídelné štruktúry, ktorých rozvoj bude následne podporovaný ako z polohy regionálnej politiky, tak z polohy jednotlivých sektorálnych politík v záujme predpokladov racionálneho využívania energetických a prírodných zdrojov, racionálneho budovania technickej infraštruktúry ako aj realizácie integrovaných systémov hromadnej dopravy. Pre aktívne ovplyvňovanie tvorby sídelných štruktúr na regionálnej úrovni je nutné doriešiť kompetencie decíznej sféry na regionálnej úrovni. *(Riešenie: vymedzenie sídelných štruktúr na úrovni riešenia územných plánov regiónov)*
12. Konečnou úrovňou, kde sa prejavujú intervencie do územného rozvoja ako z národnej tak regionálnej úrovni je **lokálna úroveň** – úroveň jednotlivých obcí. Lokálna úroveň je prakticky realizačnou úrovňou všetkých koncepčných zámerov

ako územného a regionálneho rozvoja, tak zámerov jednotlivých sektorálnych politík. V súlade s princípmi aplikovania záväzných častí vyšších hierarchických úrovní v nižších, sa v rámci riešenia rozvoja obcí realizujú v ich koncepcných dokumentoch a územných plánoch všetky intervencie schválené v dokumentoch na národnej a regionálnej úrovni. Popri tom je žiaduce riešiť využívanie existujúceho zastavaného územia sídiel (hustotu osídlenia, využívanie nevyužitých plôch, brownfieldov), účelne riešiť verejné priestory, mestský dopravný systém (vytvárať „mestá krátkych vzdialeností“), pri rozvíjaní kultúrnych a prírodných hodnôt obcí, zohľadňujúc princípy a požiadavky adaptácie na dôsledky zmien klímy a predchádzania negatívnym dopadom na životné prostredie presadzovaním environmentálne ohľaduplných riešení. Z tohto dôvodu je žiaduce, aby celé územie republiky bolo plošne zabezpečené koncepcnými rozvojovými materiálmi (územnými plánmi, regionálnymi plánmi a pod.)⁵. *(Riešenie: plošne zabezpečiť vypracovanie koncepcných rozvojových dokumentácií v záujme ochrany krajiny, pôdy, prírodných prvkov a tvorby kvalitného sídelného prostredia na celom území štátu)*

Nová koncepcia územného rozvoja musí v ďalšom období pri riešení dokumentácií implicitne zahrňovať (popri bežne v praxi využívaných územnoplánovacích a urbanistických koncepcných postupov) aj princípy a zásady, ktoré je z hľadiska existujúceho stavu v osídlení, prírodných a environmentálnych podmienok a novodobých koncepcných prístupov k ich riešeniu potrebné výraznejšie zohľadňovať. Ide o princípy a zásady zabezpečujúce udržateľnosť⁶ a kvalitu sídelného prostredia. Podstatou ale je, tieto princípy a zásady uvádzať do reálneho života pri implementácii politík územného a regionálneho rozvoja. Predovšetkým ide o medzinárodne prijaté dohovory ako sú:

- presadzovanie princípov environmentálne ohľaduplných riešení⁷
- uplatňovanie princípov a cieľov adaptácie na zmenu klímy⁸
- manažment vodného hospodárstva v záujme ochrany a zachovania zdrojov pitných vôd a zadržiavania vôd v krajine^{9,10}
- aktívna ochrana prírodných a kultúrnych hodnôt územia a tvorba krajiny¹¹.

V podmienkach slovenského sídelného systému tomu v územnom rozvoji môžu napomôcť koncepcné prístupy vychádzajúce z princípu:

- koncentrácie aktivít do rozvojových centier a ich aglomerovaných území
- integrácie regionálnych hromadných dopravných systémov
- tvorby zoskupení sídiel do väčších operatívnejších a efektívnejších celkov
- využívania nevyužitých a nezastavaných plôch v sídlach, rekonštrukcie existujúcich sídiel a sídelných štruktúr
- zohľadňovania demografického stavu a vývoja obyvateľstva.

⁵ V súčasnosti podľa platnej legislatívy povinnosť mať územný plán je iba pre obce s počtom obyvateľov nad 2 000 a niektorých obcí menších, špecifikovaných zákonom (obcí do 2 000 je spolu cca 430 z celkového počtu 2890 obcí v SR). Znamená to, že značná plocha územia štátu nemusí byť zo zákona pokrytá koncepcnými územnoplánovacími dokumentmi na lokálnej úrovni, rozhodujúcej realizačnej úrovni všetkých investičných zámerov s územnými dôsledkami.

⁶ Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj

⁷ Zelenšie Slovensko, Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030, 2019

⁸ Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy – aktualizácia, 2017, MŽP SR

⁹ Smernica 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady z 23. októbra 2000, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva;

¹⁰ Rámcová smernica o vode; Kontrolný zoznam posúdenia projektov, Jaspers

¹¹ Európsky dohovor o krajine prijatý 20. októbra 2000; Slovenská republika podpísala Dohovor v r. 2005. Predstavuje prvý dohovor Rady Európy, ktorý je komplexne zameraný na ochranu, manažment a plánovanie krajiny

Uplatňovanie nových koncepčných prístupov tvorby kvalitného sídelného prostredia v územnom rozvoji je závislé od primeranej miery ich uplatnenia v rôznych hierarchických úrovniach (štát, región, obec). Najvýznamnejšou úrovňou zabezpečujúcou prenos celoštátnych koncepcií a princípov do realizácie na lokálnej úrovni je regionálna úroveň. Tvorba navrhovaných racionálnych sídelných štruktúr (aglomerovaných systémov, funkčných územných celkov, skupín sídiel, rozvojových osí) sa dá reálne ovplyvňovať a usmerňovať iba na regionálnej úrovni.

Pre reálne riešenia a zodpovedné rozhodovania je potrebné mať k dispozícii aktuálne dáta o stave v danej územnej jednotke. To si vyžaduje zlepšiť zber potrebných dát ako aj zabezpečiť permanentný monitoring vývoja sledovaných indikátorov. K tomu je potrebné podporovať aj rozvoj nových aplikácií relevantných databázových zdrojov pre územné analýzy, ako napr. využitie tzv. „big data“ pre analýzu pobytu a mobility obyvateľov. Tieto nové databázové zdroje by mal gestorsky koordinovať štát tak, aby sa tieto dáta mohli stať oficiálne akceptovanými podkladmi pre rozvojové dokumenty a rozhodovanie v územnom rozvoji.

V implementačnej rovine je žiaduce dotvoriť potrebné podporné právne podmienky realizačných nástrojov pre systémový a koordinovaný manažment územného rozvoja (kompetencie, zodpovednosť, daňové a iné fiškálne nástroje a pod.), ako aj podmienky pre participáciu všetkých zúčastnených aktérov (samosprávy obcí, obyvatelia, podnikateľské a iné právnické subjekty) zúčastňujúcich sa na územnom rozvoji daného regiónu formálnym i neformálnym spôsobom.

9. INÉ ASPEKTY NADVÄZUJÚCE NA PRIPRAVOVANÚ „VÍZIU A STRATÉGIU ROZVOJA SLOVENSKA DO ROKU 2030“

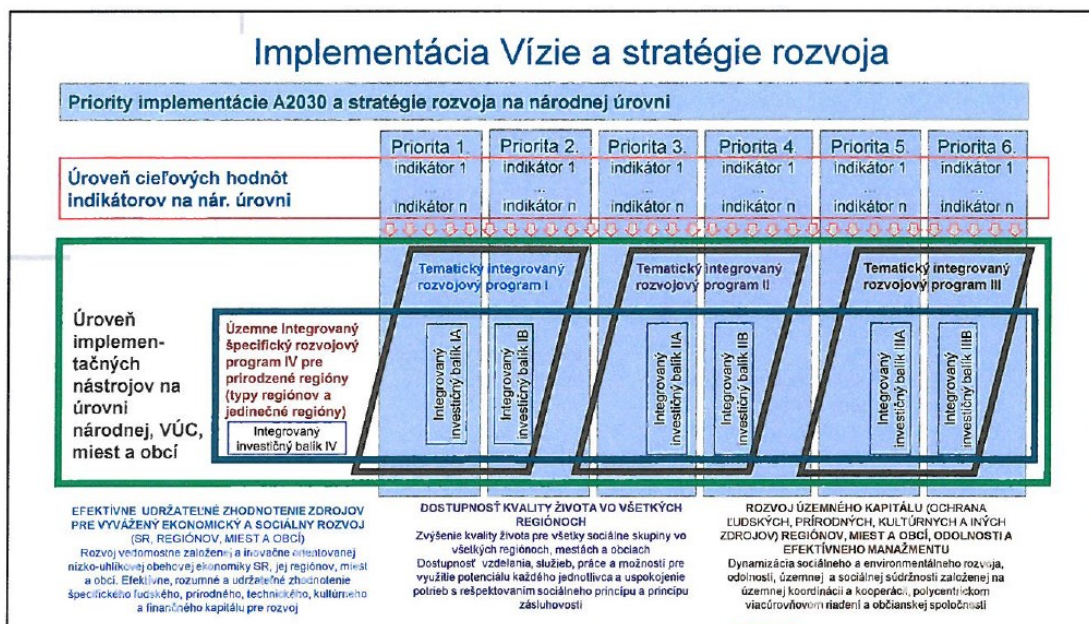
Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 273 z 13. júna 2018 k Návrhu národných priorít implementácie Agendy 2030 uložilo podpredsedovi vlády pre investície a informatizáciu predložiť na rokovanie vlády Víziu a stratégiu rozvoja Slovenska do roku 2030.

Cieľom úlohy Vízia a stratégiu rozvoja Slovenska do roku 2030 je vyjadriť želané zmeny do roku 2030, ale navrhnúť aj podmienky ako sa dá k týmto želaným zmenám dopracovať. Úloha vychádza z priorít implementácie Agendy 2030 a stratégie rozvoja na národnej úrovni. Je tematicky zameraná do štyroch integrovaných rozvojových programov:

- I. Ochrana a rozvoj prírodných, ľudských a kultúrnych zdrojov
- II. Udržateľná a znalostná ekonomika
- III. Dostupnosť kvality života pre všetkých
- IV. Viacúrovňové riadenie bližšie k občanom

Predpokladanú implementáciu navrhovanej Vízie znázorňuje nasledovná schéma, prevzatá z úvodných podkladov tejto úlohy.

Graf 3: Implementácia Vízie a stratégie rozvoja

Zdroj: prezentácia na spoločnom rokovaní Pracovnej skupiny pre implementáciu Agendy 2030 a pre prípravu Národného investičného plánu na roky 2018 – 2030 a Pracovnej skupiny pre prípravu Stratégie regionálneho a územného rozvoja SR, Integrácia sektorových politík, regionálneho a územného rozvoja v rámci implementácie Agendy 2030, Ing. Kvetoslav Kmec, Sekcia riadenia investícií

Prierezovú úlohu v naznačenej schéme cez všetky tematicky zamerané integrované rozvojové programy má súvislosť s územným rozvojom. Táto skutočnosť vychádza z axiómy poznania, že akákoľvek ľudská aktivita potrebuje pre svoju realizáciu adekvátny priestor, čo súčasne znamená, že si podľa typu aktivity implicitne vyžaduje aj adekvátne územné nároky. Koordinácia územných prejavov a nárokov na územie je dominantnou úlohou územného plánovania. Podľa rozsahu priestorových súvislostí s územným prejavom sa tieto v územnom plánovaní riešia na jednotlivých hierarchických úrovniach (štát, región, obec).

Z uvedenej úvahy vyplýva potreba vzájomnej koordinácie územného rozvoja a rozvoja ostatných prierezových či sektorálnych politík. V praxi to znamená koordináciu a zosúladienie jednotlivých rozvojových politík s územnými prejavmi s nástrojmi a postupmi územného plánovania. Pritom nejde iba o zosúladienie projektových tém a cieľov, ale následne aj realizačných prístupov so vzájomným dopĺňaním sa možností jednotlivých politík rozvoja. V rámci realizačnej fázy sa problematika implementácie rozširuje o požiadavky koordinácie v normotvornej, fiškálnej, organizačnej a riadiacej sfére.

Prístupy a námety na riešenie koordinovaného a integrovaného postupu v politikách rozvoja Slovenskej republiky sú bližšie špecifikované vo Vízii a stratégii rozvoja Slovenska do roku 2030, ktorá bude prerokovaná vládou Slovenskej republiky.

10. REFERENCIE

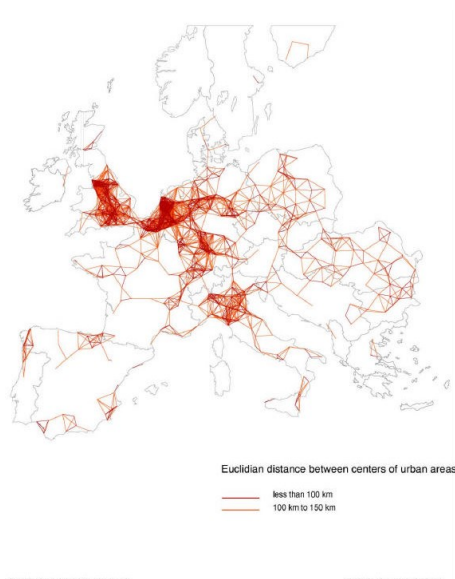
- AUREX 2001, Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001 (Slovak Spatial Development Perspective 2001), Vojtech Hrdina at al., AUREX spol. s r.o., Ministry of Environment of the Slovak Republic, 2001, adopted by government of SR
- AUREX 2006, Polycentrická koncepcia osídlenia ako nástroj zabezpečenia funkčnej komplexnosti na regionálnej a lokálnej úrovni (Polycentric Settlement Concept as an Instrument for Securing Functional Complexity at the Regional and Local Levels), Vojtech Hrdina at al., AUREX spol. s r.o., Ministry of Construction and Regional Development of the Slovak Republic, 2006
- AUREX 2012, Slovak Spatial Development Perspective, Based on the Slovak Spatial Development Perspective 2001, as amended by the Slovak Spatial Development Perspective 2011 – Amendment No. 1 to the Slovak Spatial Development Perspective 2001, Vojtech Hrdina, AUREX spol. s r.o., Ministry of Transport, Construction and Regional Development of the Slovak Republic, 2012, Page 5
- Committee of the Regions: Dec. 2015, Opinions, Committee of the Regions, 115th Plenary Session, 3 and 4 December 2015, Opinion of the European Committee of the Regions — Territorial Vision 2050: what future?, Official Journal of the European Union, (2016/C 051/02), point 3
- Deutschland in Europa, Ergebnisse des programms ESPON 2013, Heft 6: Räumliche Szenarien und Visionen für Europa 2050 von Klaus R. Kunzmann, Klaus Spiekermann und Michael Wegener, BBR Bonn, 2015
- ESDP: European Spatial Development Perspective
- ESPON (2018): Possible European Territorial Futures, Applied Reserch, Final Report, 2017, Volume A, Version 15/01/2018, Luxembourg
- ESPON 1.1.1, (2004) Potentials for Polycentric Development in Europe. Stockholm/Luxembourg: Nordregio/ESPON Monitoring Committee
- ESPON 1.1.1“ Potentials for polycentric development in Europe, August 2004, revised version - March 2005
- ESPON 1.4.3“ Study on Urban Functions, Final Report, March 2007
- ESPON 3.2: Spatial Scenarios in Relation to the ESDP and EU Cohesion Policy
- ESPON ET2050: Territorial Scenarios and Visions for Europe, Making Europe Open and Polycentric, Final Report | 30/06/2014
- ESPON Project 2.4.2, Integrated Analysis of Transnational and National Territories Based on ESPON Results Final Report (May 2006)
- ESPON Projekt ET2050: Räumliche Szenarien und Visionen für Europa 2050, Michael Wegener, Gastvorlesung Europäische Raumplanung, 12.05.2014
- Európsky dohovor o krajine 2000; Slovenská republika podpísala Dohovor v roku 2005
- HRDINA, V. at al. (2006): Polycentric concept of settlement development and urban development in the Slovak republic, Bratislava, AUREX
- Ingérop: Elaboration of a long term polycentric vision of the European space, December 2000
- Karpatská konvencia: Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, 2003, Kyiv
- Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Národná koncepcia územného rozvoja 2030), MONITOR POLSKI DZIENNIK URZĘDOWY

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ, Warszawa, dnia 27 kwietnia 2012 r., Poz. 252, UCHWAŁA Nr 239 RADY MINISTRÓW z dnia 13 grudnia 2011 r.

- LIPSKÁ CHARTA o udržiteľných evropských mestech, ktorá bola dohodnutá u príležitosti neformálnej schůze ministru na téma mestský rozvoj a územní soudržnost v Lipsku ve dnech 24. a 25. kvetna 2007
- Lipský dokument: Zásady európskej územnej politiky (Principles for a European Spatial Policy), 1994, Lipsko
- Martin Šveda, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, in. Matej Dugovič: „V okolí Bratislavy môže žiť skoro stotisíc neprihlásených obyvateľov, našli ich cez mobilné dáta“, noviny N, 14. augusta 2018
- METREX: Polycentricity and better European territorial balance, A project conceived, promoted and progressed by METREX, the Network of European Metropolitan Regions and Areas, and the Generalitat de Catalunya (Lead Partner) under the INTERREG IIIIC programme of the European Union, 2004 – 2007
- Návrh národných priorít implementácie Agendy 2030, <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=27550>
- NSRaUR, Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja do roku 2035 MDVRR SR, ÚVSR, Spracovateľ Inštitút priestorového plánovania a Aurex spol. s.r.o., 2017
- P. Mehlbye (2000): Global Integration Zones – Neighbouring Metropolitan Regions in Metropolitan Clusters, in: Informationen zur Raumentwicklung, Heft 11/12 2000
- Parliament Resolution No. 1/2014. (I. 3.) OGYNational Development 2030 - National Development and Territorial Development Concept
- Politika územního rozvoje České republiky ve znění Aktualizace č. 1, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR
- Polycentric territorial structures and territorial cooperation, Background material for Slovak Presidency of the Council of the European Union, Report prepared by Maroš Finka (Slovak University of Technology in Bratislava, Institute of Management), Július Hanus, Vojtech Hrdina (AUREX spol. s r.o. Bratislava), June, 2016
- Projekt územného rozvoja prihraničia Slovenskej republiky a Poľskej republiky, SAŽP – Slovenská agentúra životného prostredia, Centrum územného rozvoja, Inštitút gospodarki przetrzsennej i momulanej oddzial v Krakowe, 2002
- Skrytý poklad v samospráve: Alternatívne možnosti sústredenia výkonu správy v samosprávach, Inštitút finančnej politiky Ministerstva financií Slovenskej republiky a Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave, Jún 2017,
- SPESP (1999): Working Group Report „Typology of Cities“, Figure 5, in: <http://www.nordregio.se>
- Spiekermann and Wegener at 8th Internationalen Sommerkonferenz zur Regionalwissenschaft (International Summer Conference of Regional Sciences), Kiel
- Spiekermann, Wegener 2009, Modelle in der Raumplanung I, 11 Polyzentralität, 13. January 2009
- Společná strategie územního rozvoje států V4+2, Ústav územního rozvoje, Česká republika, 2014
- Společná strategie územního rozvoje států V4+2, Ústav územního rozvoje, 2010, 2014

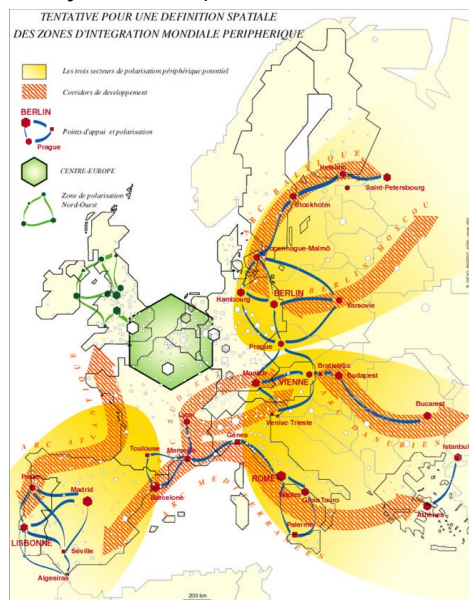
- Spoločná urbanistická štúdia rozvoja slovensko-maďarského prihraničného územia, Inštitút priestorového rozvoja Bratislava, Lechner Tudásközpont Budapest, 2017
- Spracovanie GIS aplikácie dostupnosti obcí do miest na základe polycentrickej sústavy osídlenia definovanej v KURS, ISAX, 2014
- Stanovisko Európskeho výboru regiónov – Ukazovatele územného rozvoja – nad rámec HDP, (2016/C 120/05)
- Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy – aktualizácia, 2017, MŽP SR
- Stratégia územného rozvoja Slovenska, AUREX spol. s r.o., 2008
- TA2020: Territorial Agenda of the European Union 2020, Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions, 2011
- TAEU: Territorial Agenda of the European Union, Towards a More Competitive Europe of Diverse Regions, 2006
- ÚG NSK 2008, Územný generel dopravy NSK ako prehlbujúci územnoplánovací podklad pre Územný plán Veľkého územného celku Nitrianskeho kraja, AUREX spol. s r.o., 2008
- ÚGD NSK 2017, Územný generel dopravy Nitrianskeho samosprávneho kraja, AUREX spol. s r.o., 2017
- UK PF, Katedra humánnej geografie a demografie, Analýza mikroregiónov Slovenska, vrátane mapy Slovenska spracovanej podľa mikroregiónov, 2007
- UK PF, Katedra humánnej geografie a demografie, Analýza mikroregiónov Slovenskej republiky, 2016
- Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Bratislava, 2014
- Urbanistická štúdia Slovensko-Českého prihraničného územia, A-Ž projekt s.r.o., 2007
- Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 273/2018 z 13. júna 2018 k Návrhu národných priorít implementácie Agendy 2030
- Zelenšie Slovensko, Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030

11. PRÍLOHY

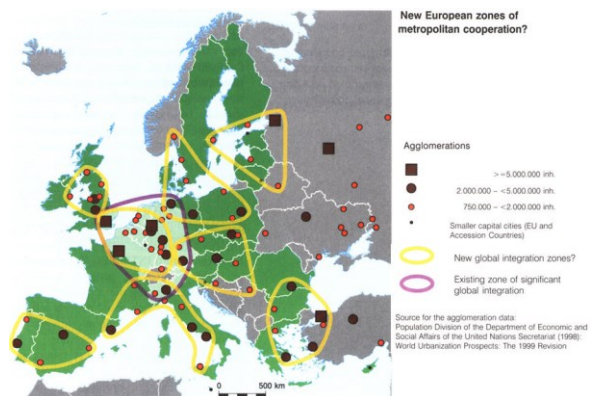
Mapa 13: Dostupnosti medzi európskymi mestskými oblasťami

Zdroj: SPESP (1999)

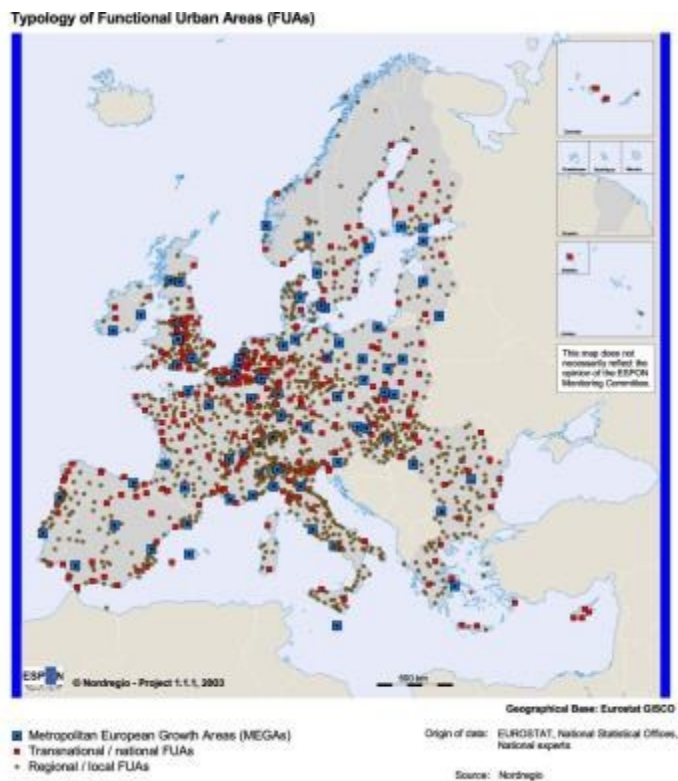
Mapa 14: Pokus o priestorovú definíciu integračných zón periférneho sveta

Zdroj: Ingérop

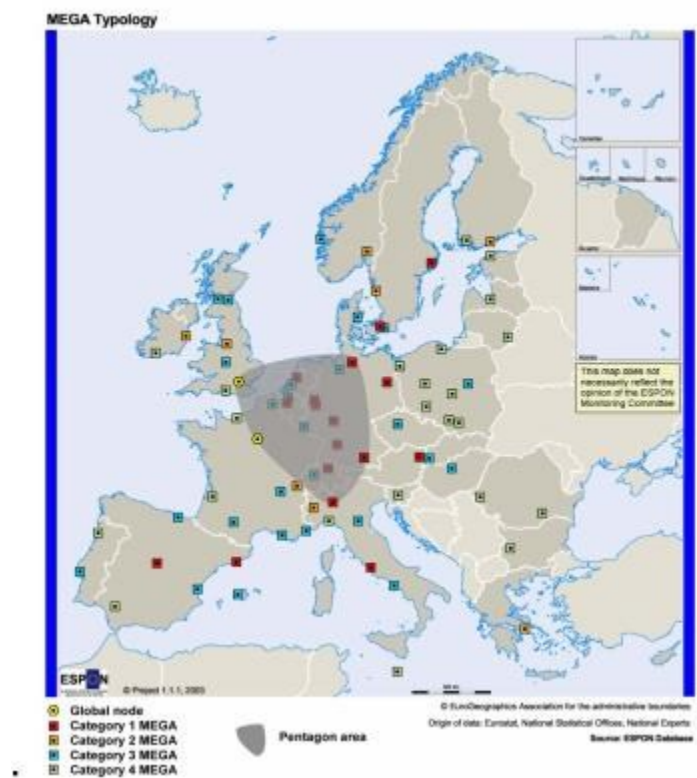
Mapa 15: Nové európske zóny metropolitannej spolupráce

Zdroj: P. Mehlbye (2000)

Mapa 16: Typológia funkčných mestských oblastí/území – FUA

Zdroj: ESPON 1.1.1

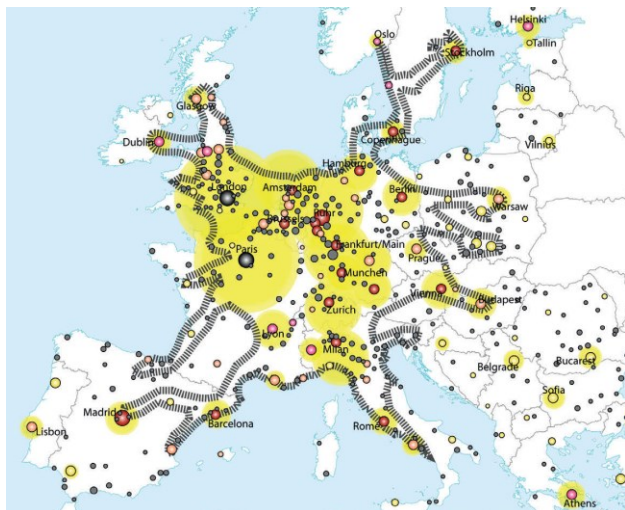
Mapa 17: Typológia metropolitných európskych rastových oblastí – MEGA

Zdroj: ESPON 1.1.1

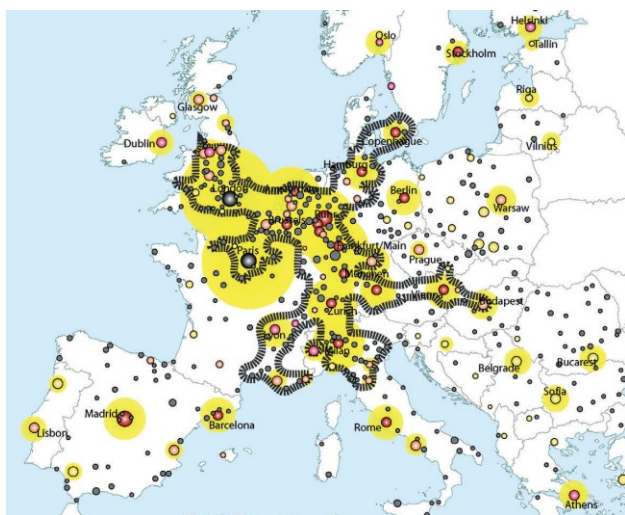
**Mapa 18: Typológia
cezhraničných
FUA**

Zdroj: ESPON 1.1.3

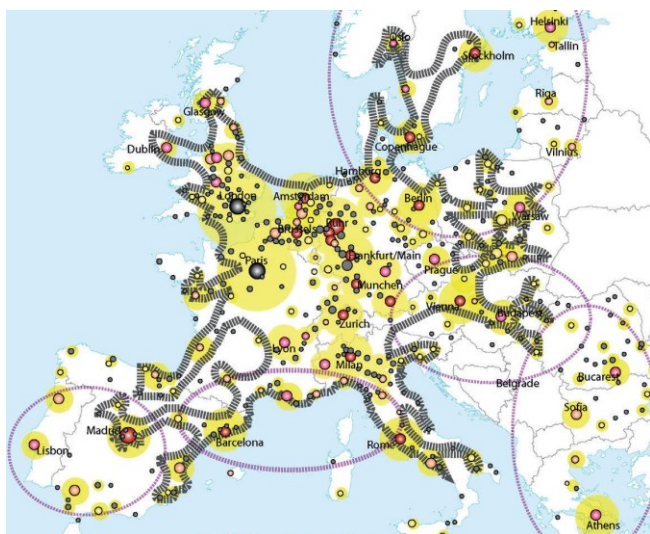
Mapa 19:
Trendový
scenár 2030

Zdroj : ESPON 3.2

Mapa 20:
Konkurenčný
scenár 2030

Zdroj : ESPON 3.27

Mapa 21:
Kohézny
scenár 2030

Zdroj : ESPON 3.2

Mapa 22:
Schematické
vyjadrenie
scenáru A

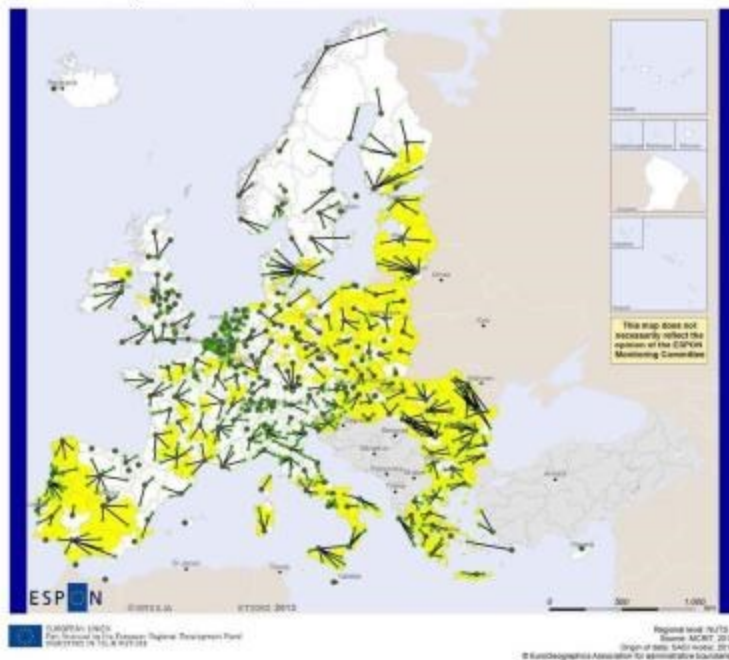
Zdroj: ET2050, Main report

**Mapa 23:
Schematické
vyjadrenie
scenáru B**

Zdroj: ET2050, Main report

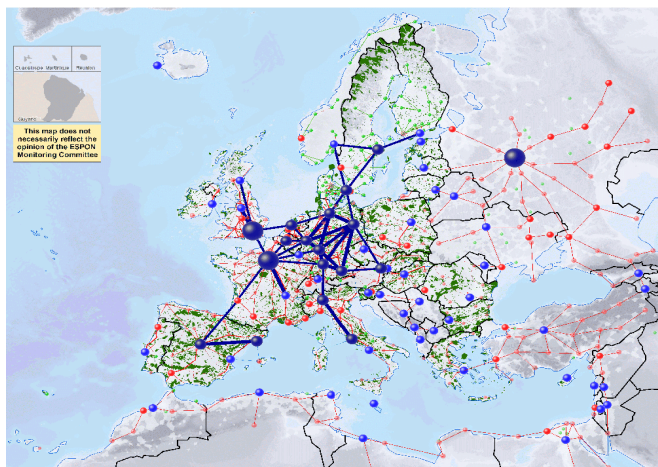
limited external migrations are expected.

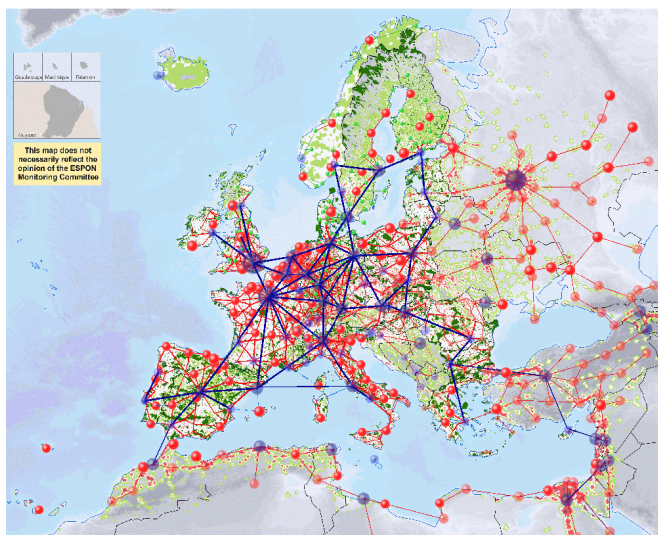
**Mapa 24:
Schematické
vyjadrenie
scenáru C**

Zdroj: ET2050, Main report

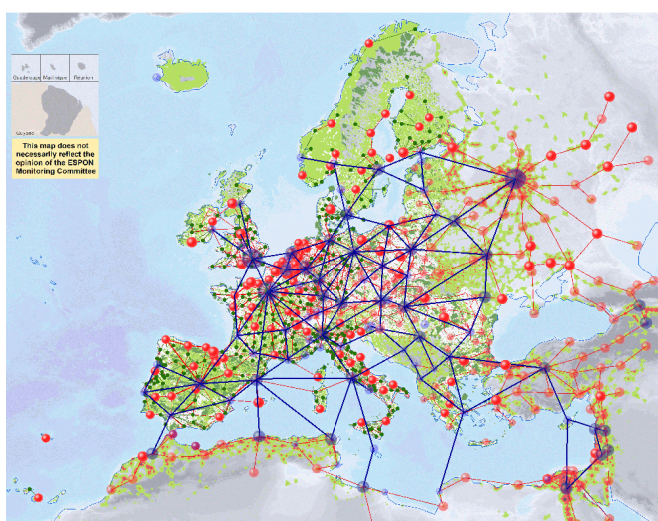
Mapa 25: Schémy vývoja územnej vízie Európy vo výhľade

**Územná
vízia
2020**

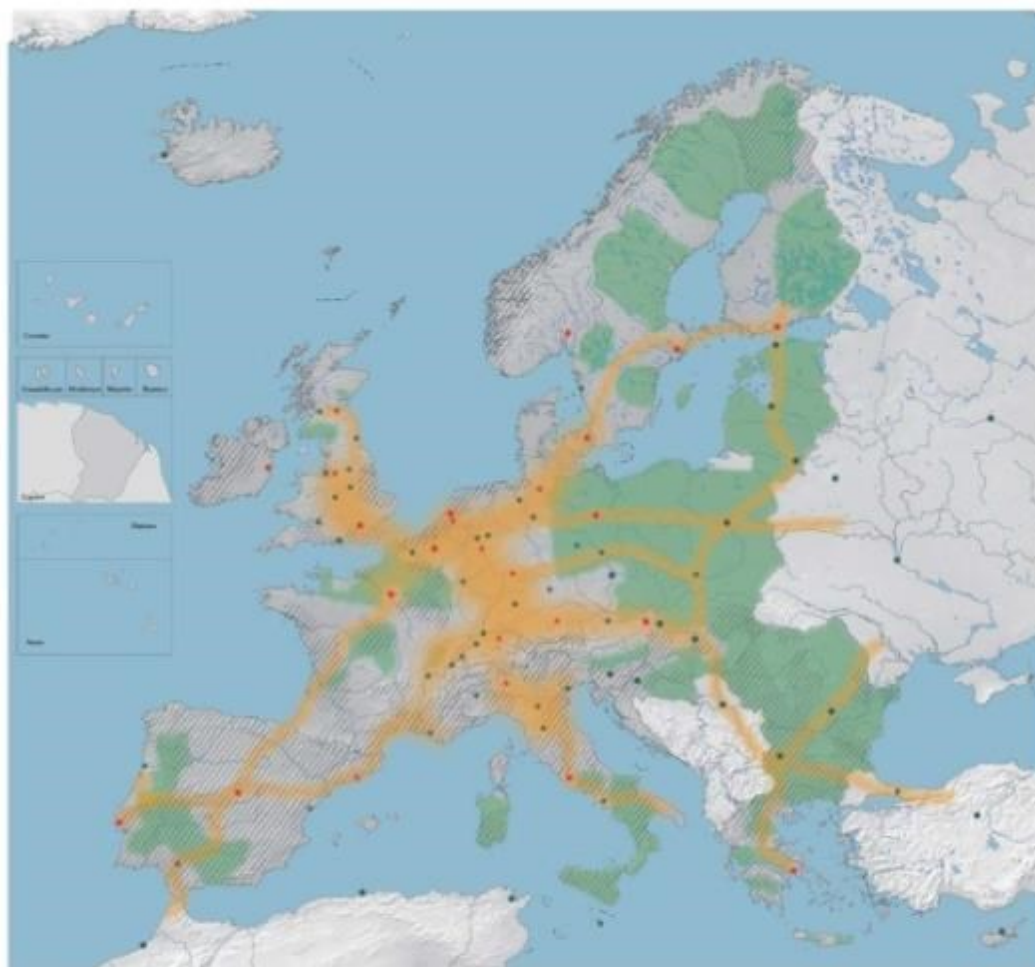
**Územná
vízia
2030**

**Územná
vízia
2050**

Zdroj: ET2050, Main report

Mapa 26: Schéma možného územného rozvoja Európy k roku 2050

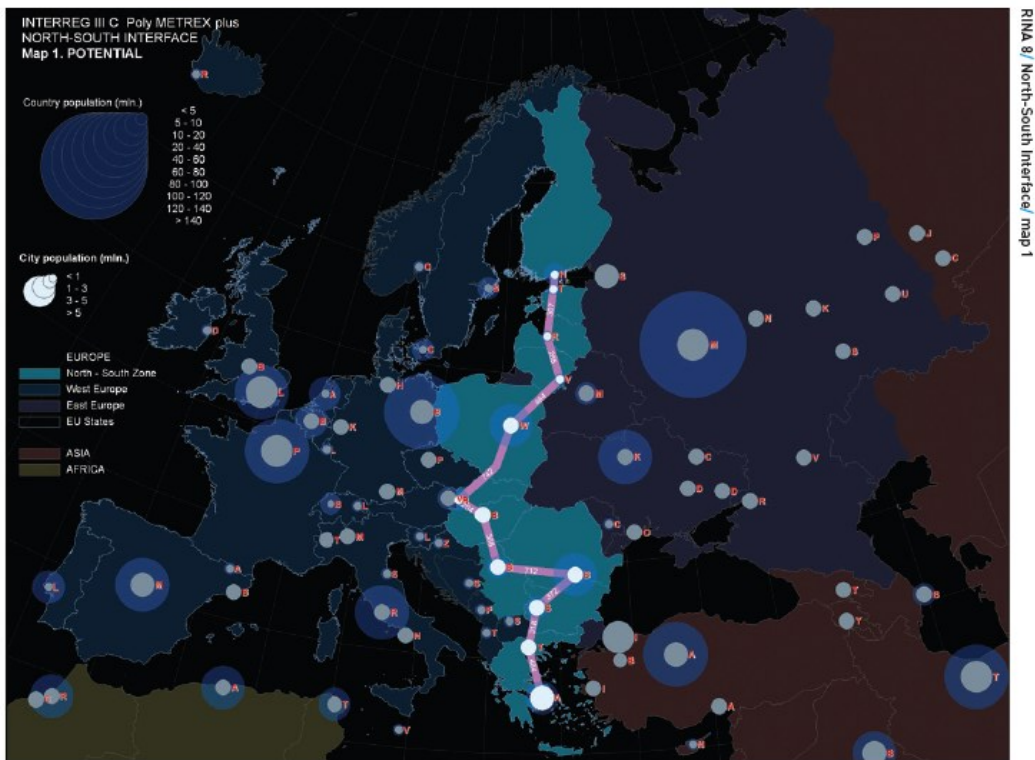
ESPON 2050

- ESPON space
- Cities with highest participation in networks of leading activities**
 - Capital city
 - Other city
- Other Metropolitan Growth Area (MEGA)**
 - Capital city
 - Other city
- Area of concentration of flows and activities
- Transnational corridor
- Rehabilitated rural areas
- Regions particularly impacted by climate change

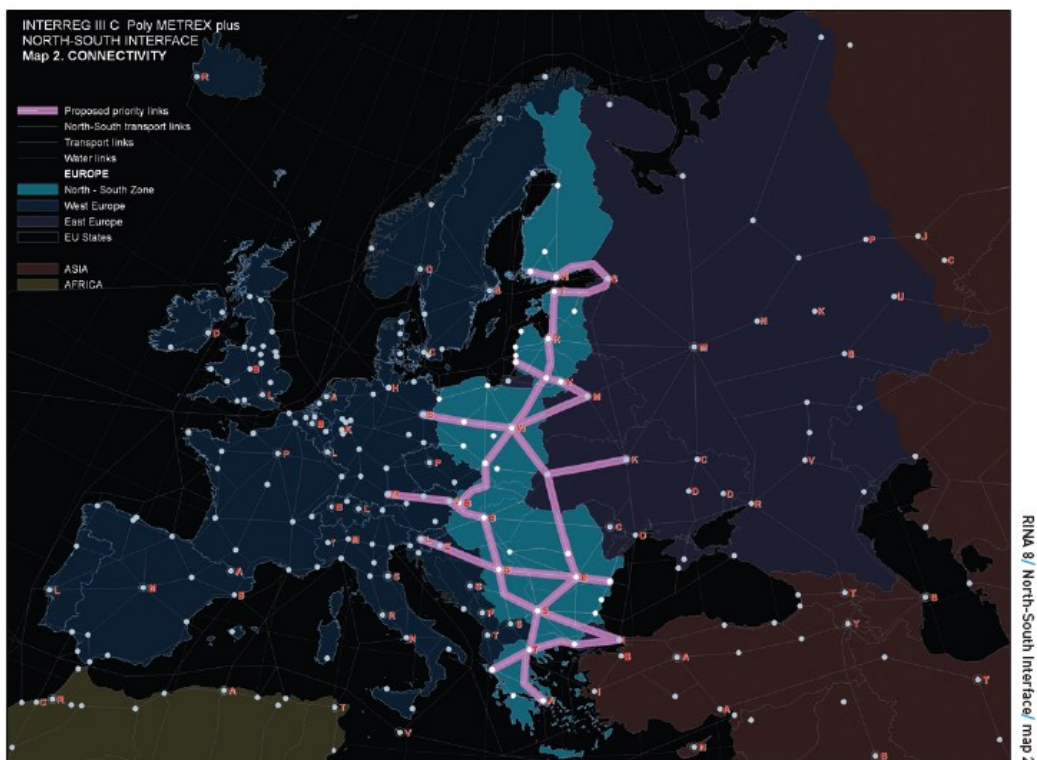

Zdroj: ET2050_FR-03 Volume 15 Towards a Territorial Vision (TEVI) „Europe 2050“: the value based process, IGEAT-ULB

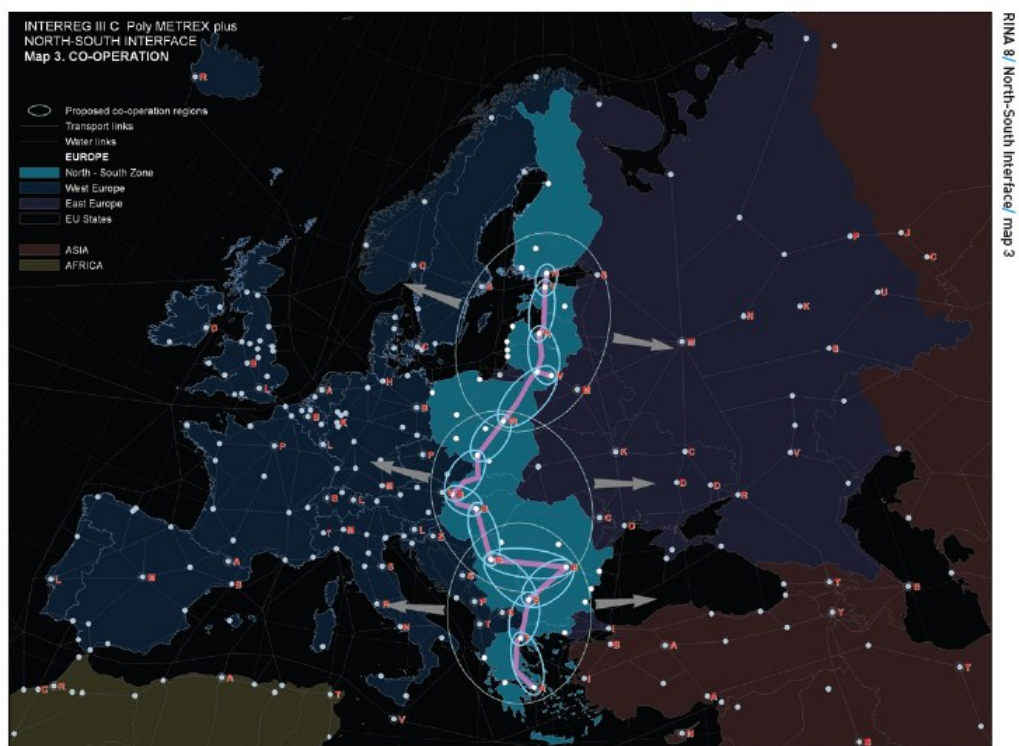
Mapa 27: Severojužné prepojenie – potenciál

Mapa 28: Severojužné prepojenie – prepojitelnosť

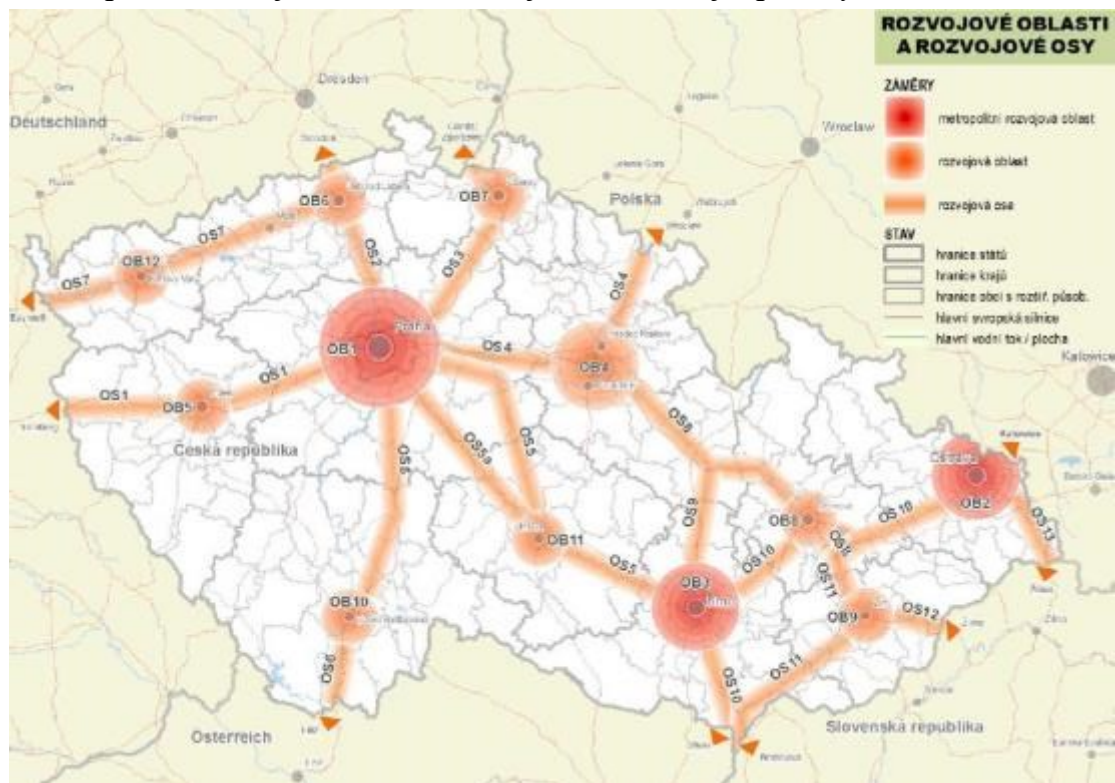

Mapa 29: Severojužné prepojenie – kooperácie

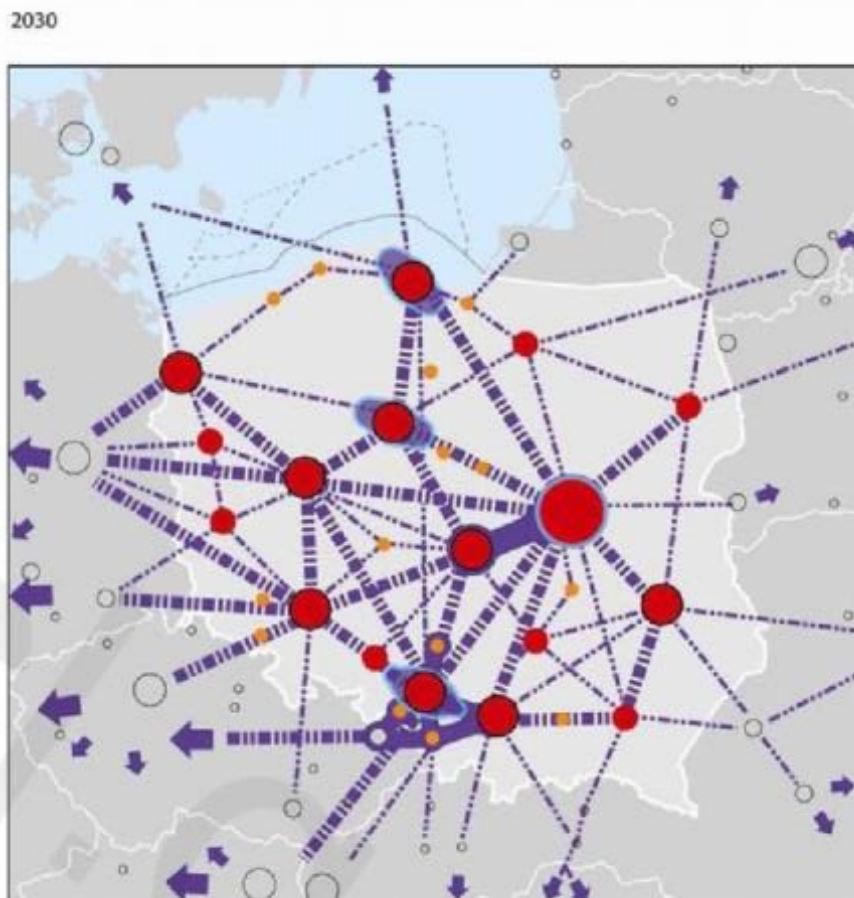
RINA 8 / North-South Interface / map 3

Mapa 30: Rozvojové oblasti a rozvojové osi Českej republiky

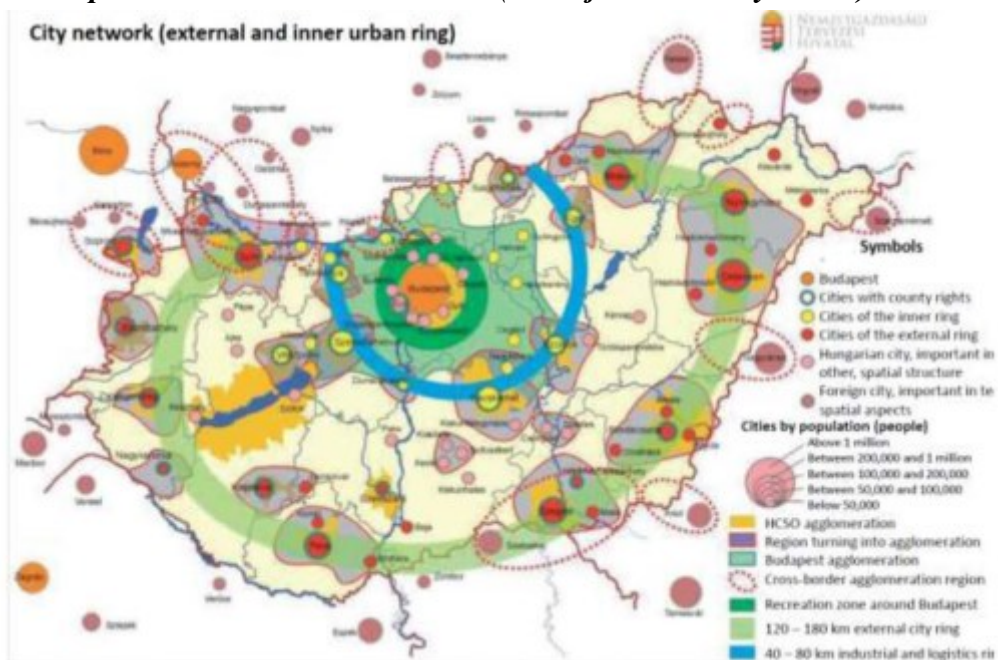
Zdroj: Politika územního rozvoje České republiky ve znění Aktualizace č. 1

Mapa 31: Funkčné prepojenia hlavných mestských centier 2030 v Poľskej republike

Zdroj: Národná koncepcia územného rozvoja 2030

Mapa 32: Sieť miest v Maďarsku (vonkajší a vnútorný okruh)

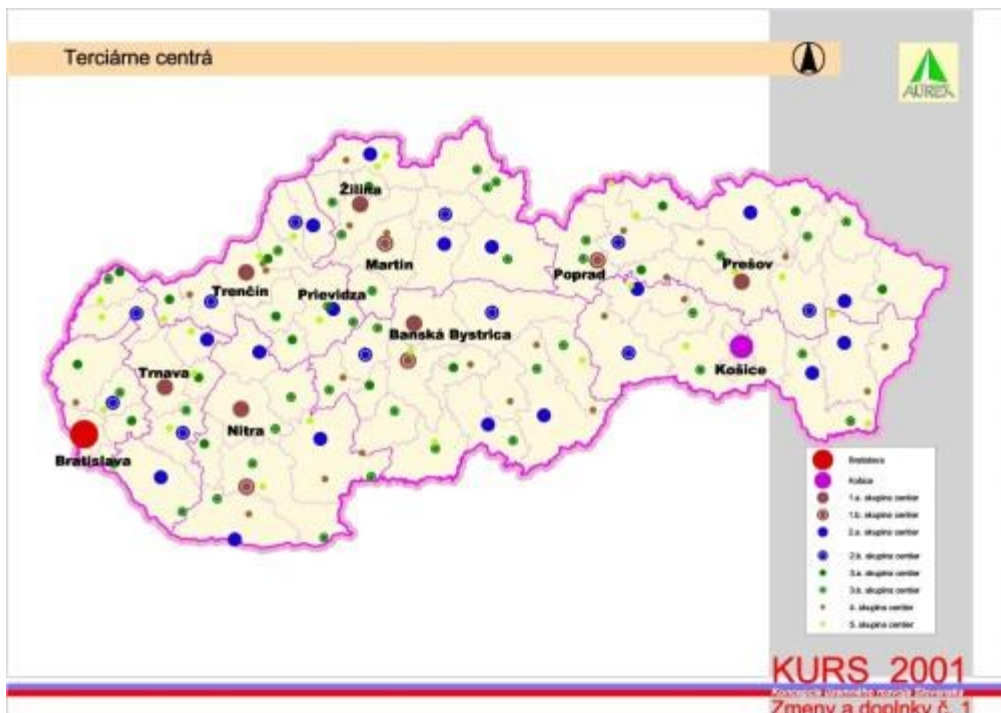
Zdroj: OGY National Development 2030 - National Development and Territorial Development Concept

Mapa 33: Rozvojové póly a rozvojové osi štátov V4 a Rumunská a Bulharska

Zdroj: Společná strategie územního rozvoje států V4+2

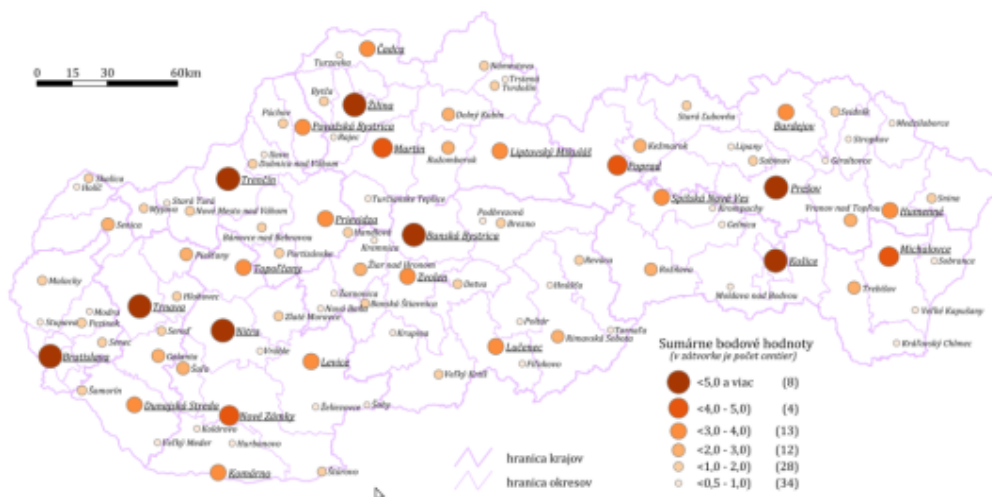
Mapa 34: Terciárne centrá podľa KURS 2001 v znení zmien a doplnkov KURS 2011

Komplexné centrá regiónov SR boli identifikované v štúdiu „Analýza mikroregiónov Slovenskej republiky“ (PF UK z roku 2016) na základe 10 ukazovateľov. Spolu bolo výsledne vyšpecifikovaných 99 komplexných centier, ktoré boli hierarchicky rozdelené do šiestich skupín, ako je to na Mapa 35.

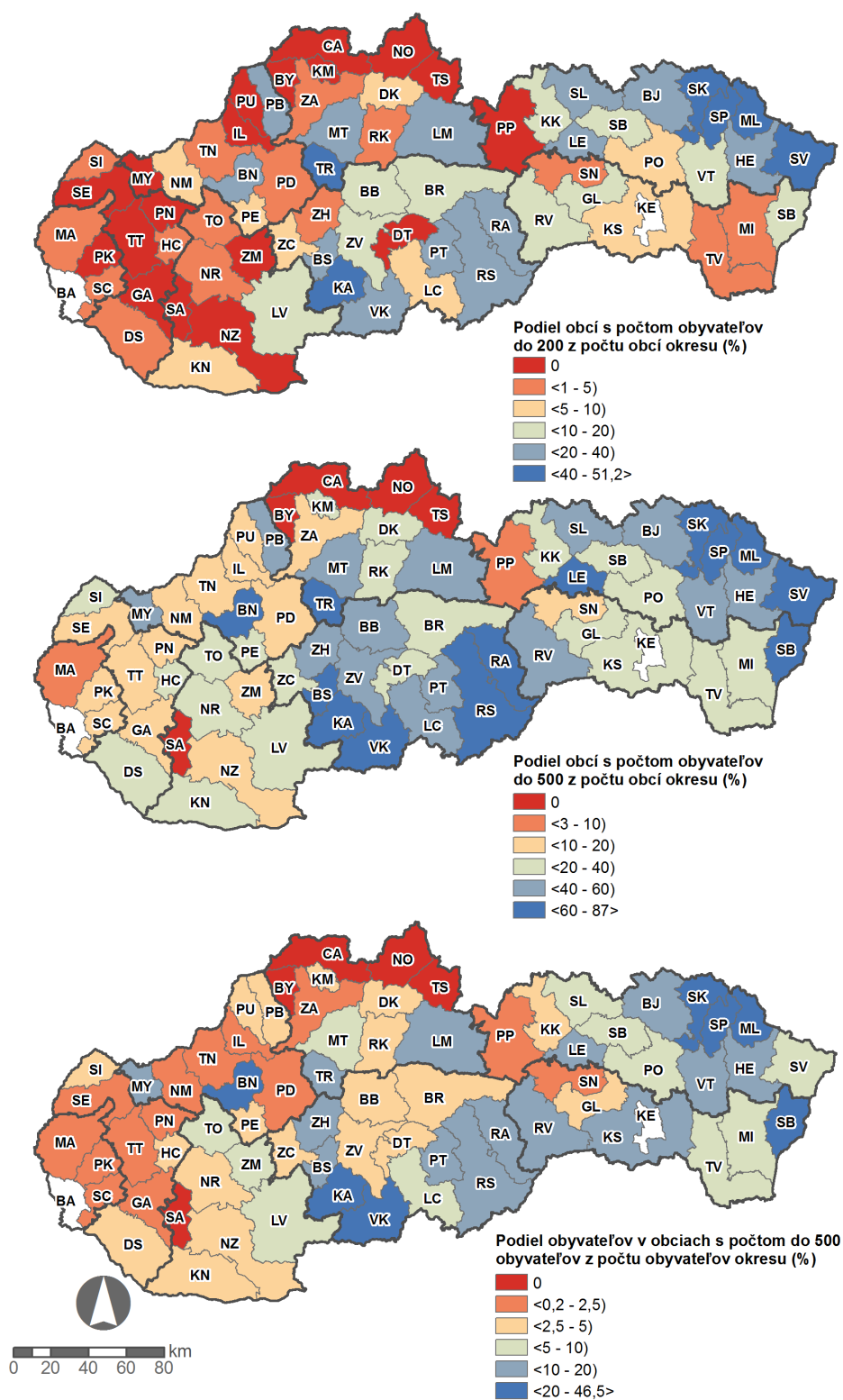
Mapa 35: Komplexné centrá SR

Mapa 30 Komplexné centrá SR po korekcii vzdialenosti medzi centrami v roku 2016

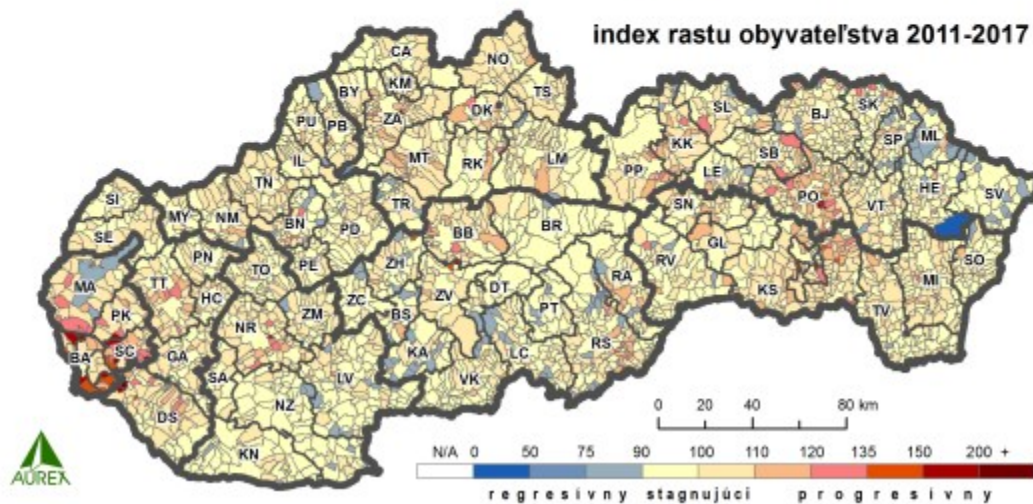
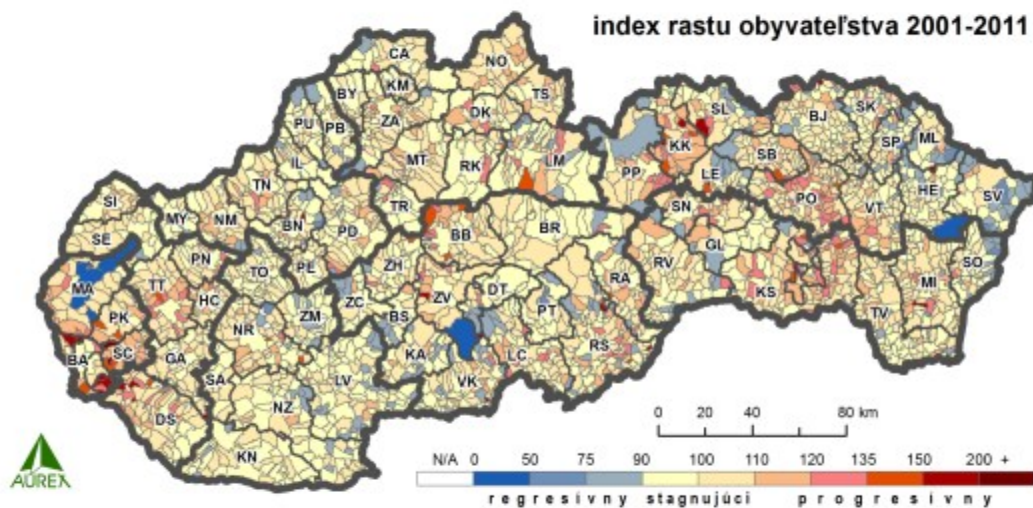
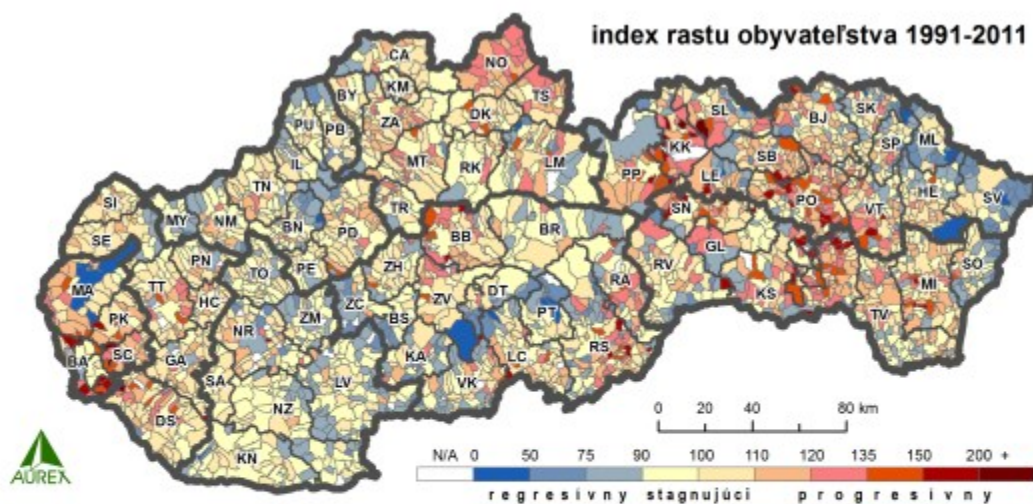
Zdroj: Analýza mikroregiónov Slovenskej republiky, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského Bratislava, 2016; in: Odporúčané kritériá pre identifikáciu funkčných regiónov na účely strategického plánovania na supralokálnej úrovni, Odbor stratégie a metodiky, Sekcia regionálneho rozvoja Úradu vlády SR, 2018

Mapa 36: Podiel najmenších obcí a bývajúcich obyvateľov podľa okresov z počtu obcí okresu (rok 2014)

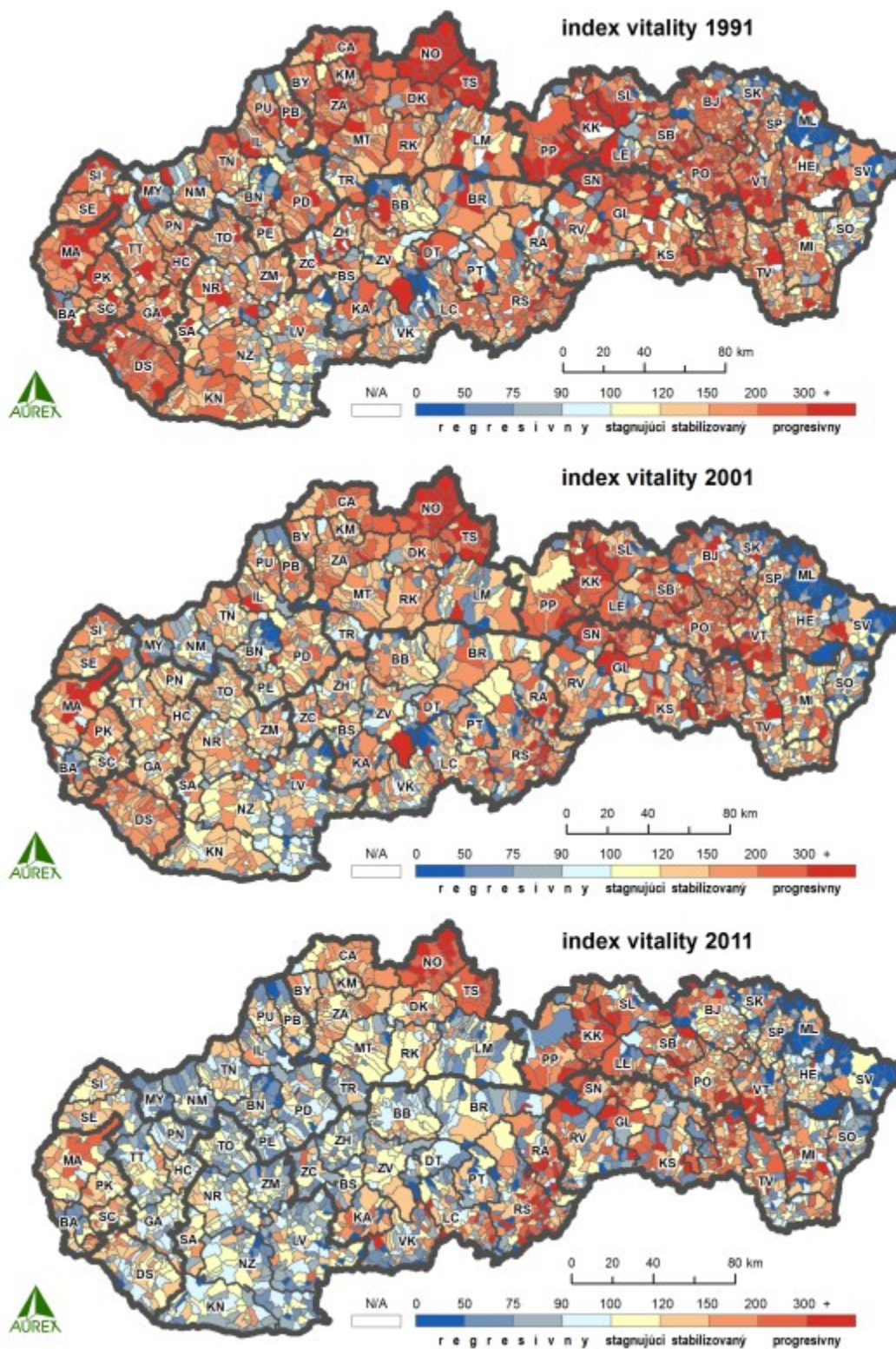
Zdroj: NSRaUR

Mapa 37: Index rastu obyvateľov v intercenzálnom období

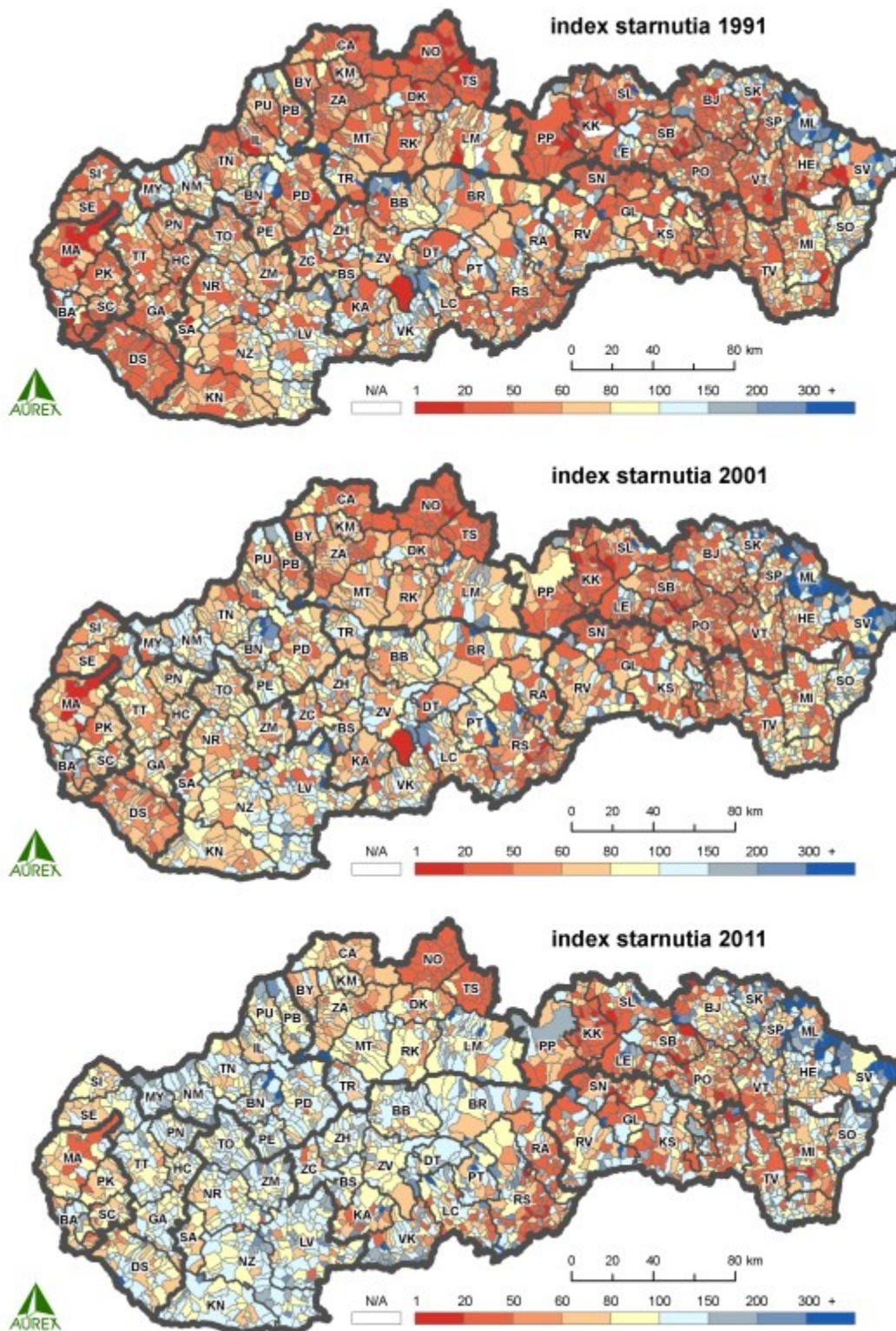
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 38: Indexy vitality v intercenzálnych obdobiach

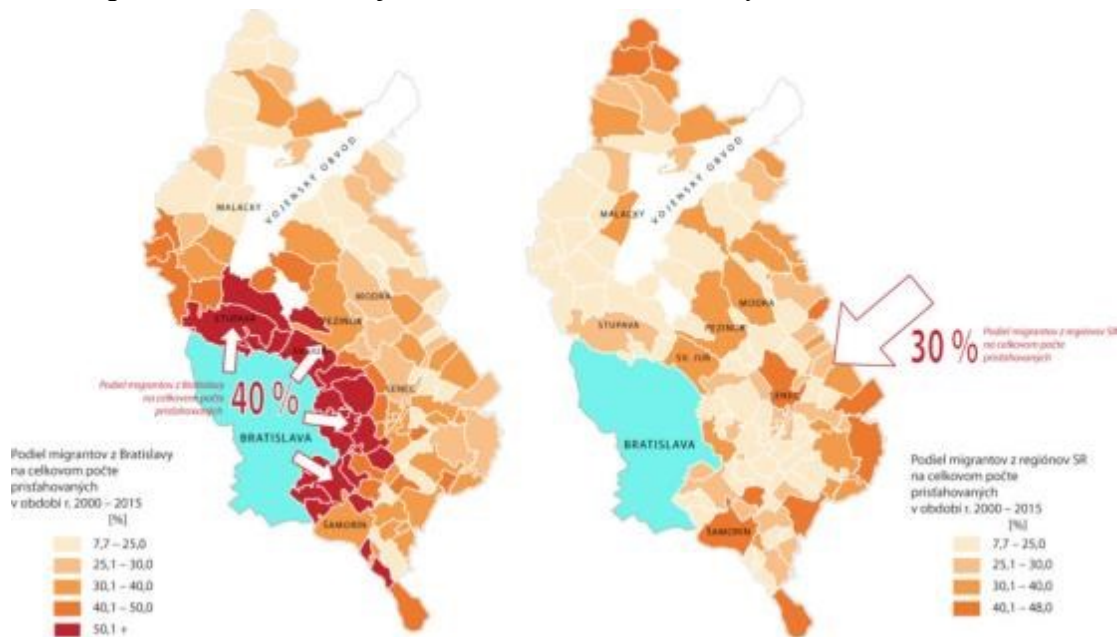
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 39: Indexy starnutia v intercenzálnych obdobiach

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 40: Ako sa sťahujú ľudia do okolia Bratislavy

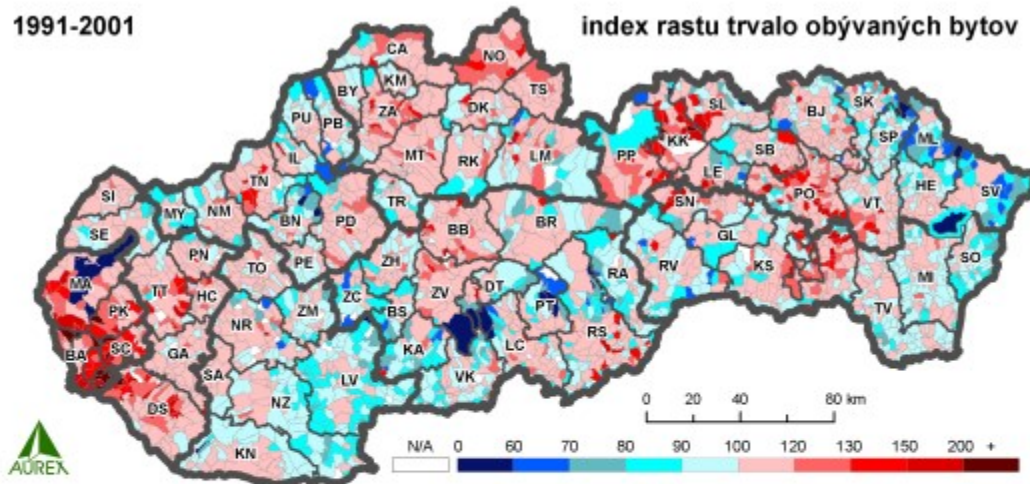

Zdroj: Martin Šveda, in. noviny N

Mapa 41“ Index rastu trvalo obývaných bytov podľa období

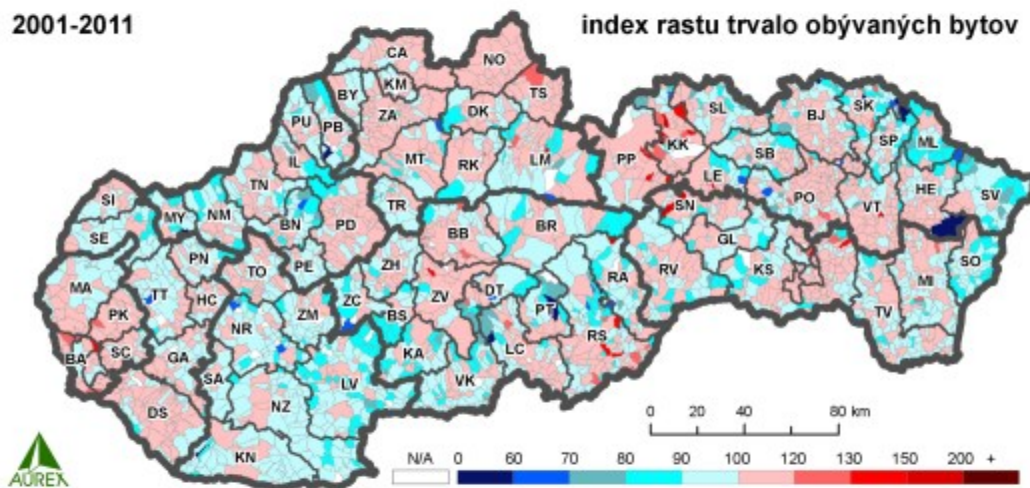
1991-2001

index rastu trvalo obývaných bytov

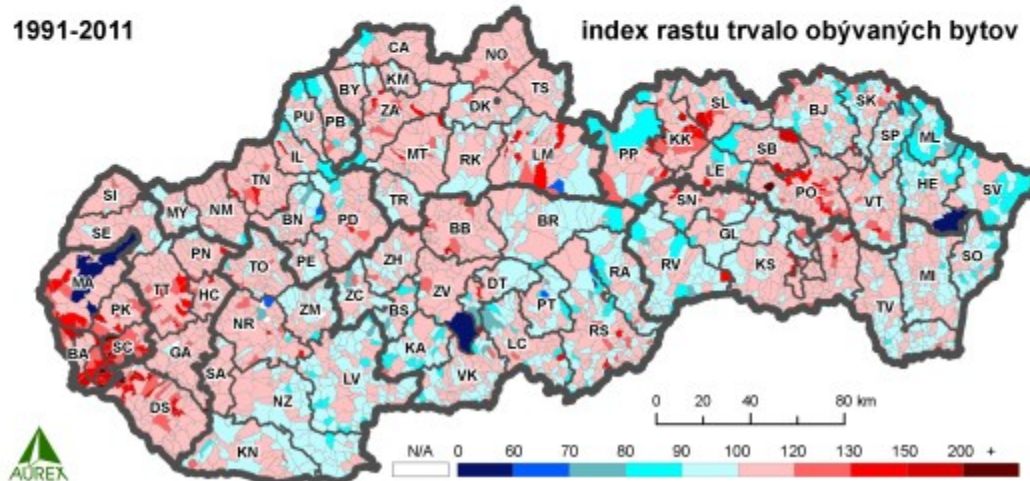
2001-2011

index rastu trvalo obývaných bytov

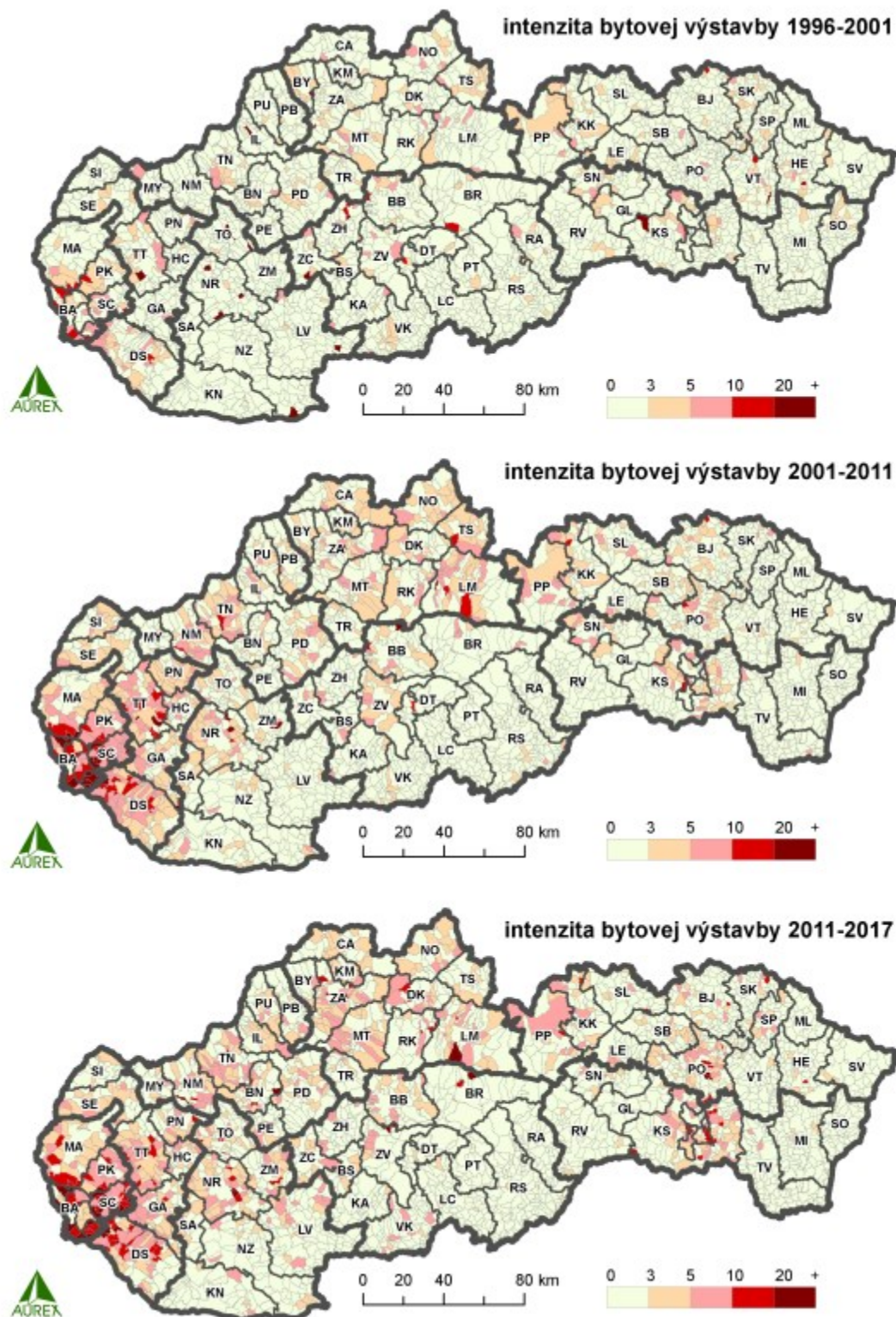
1991-2011

index rastu trvalo obývaných bytov

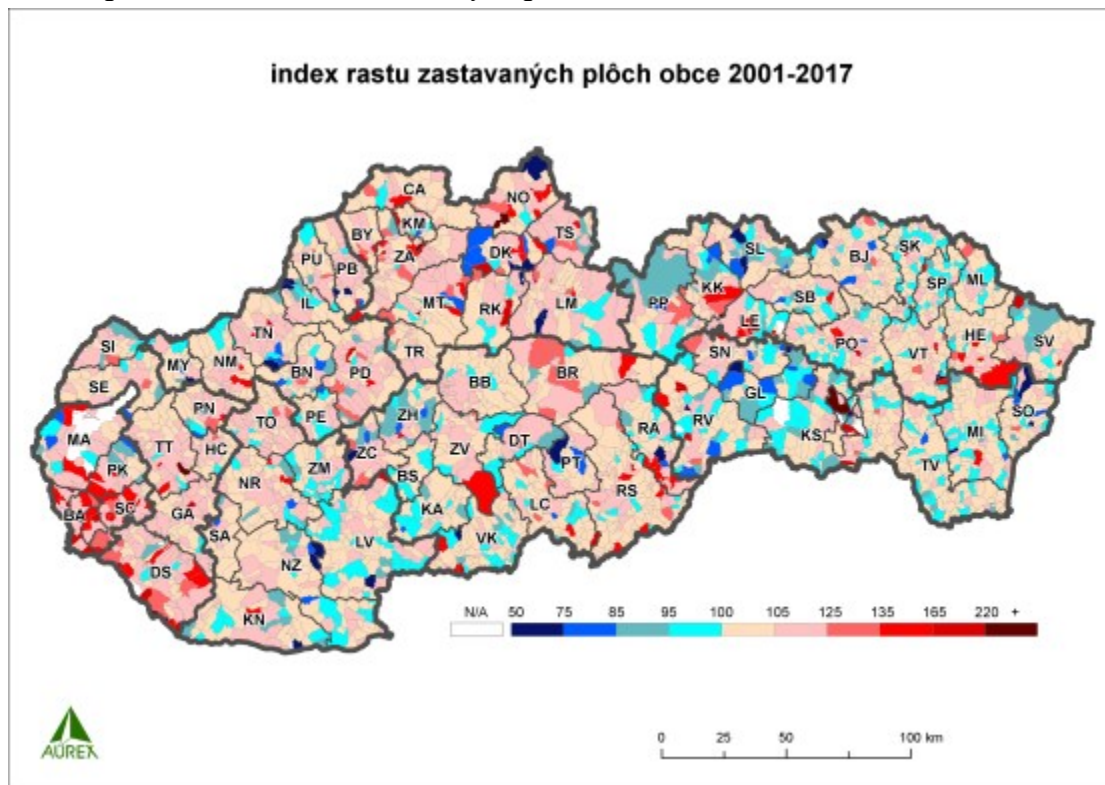
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 42: Intenzita bytovej výstavby podľa období

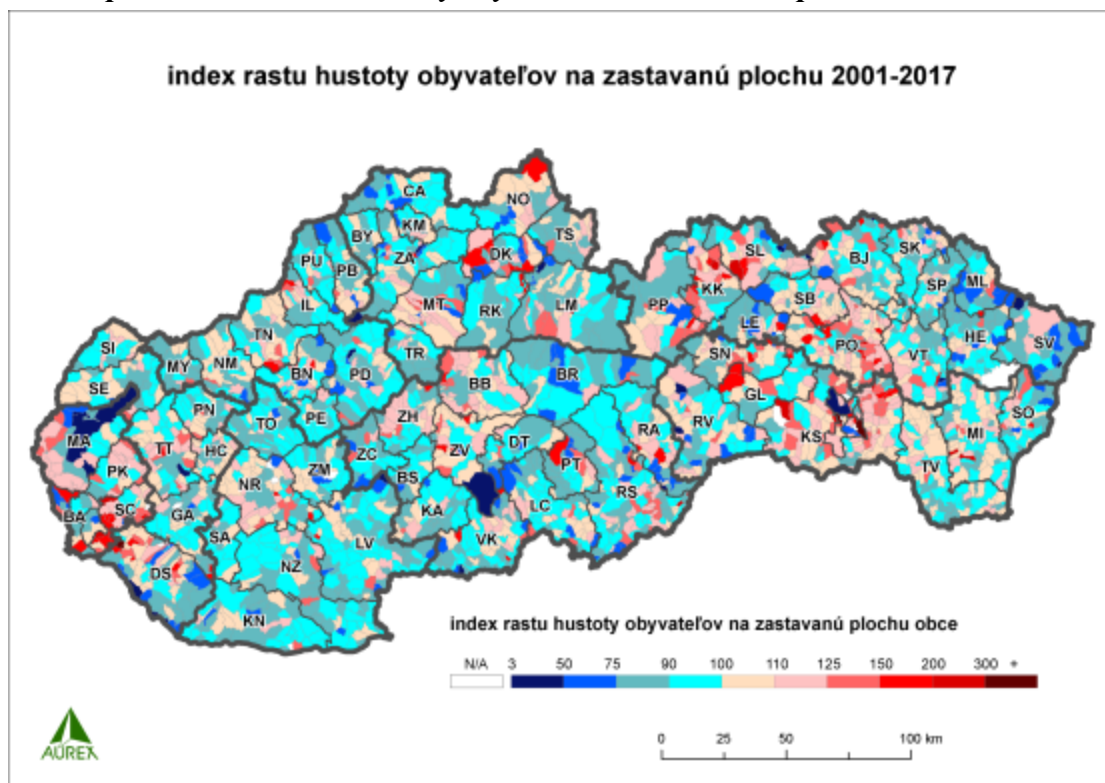
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 43: Index rastu zastavaných plôch

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ÚGKK SR

Mapa 44: Index rastu hustoty obyvateľov na zastavanú plochu 2001 - 2017

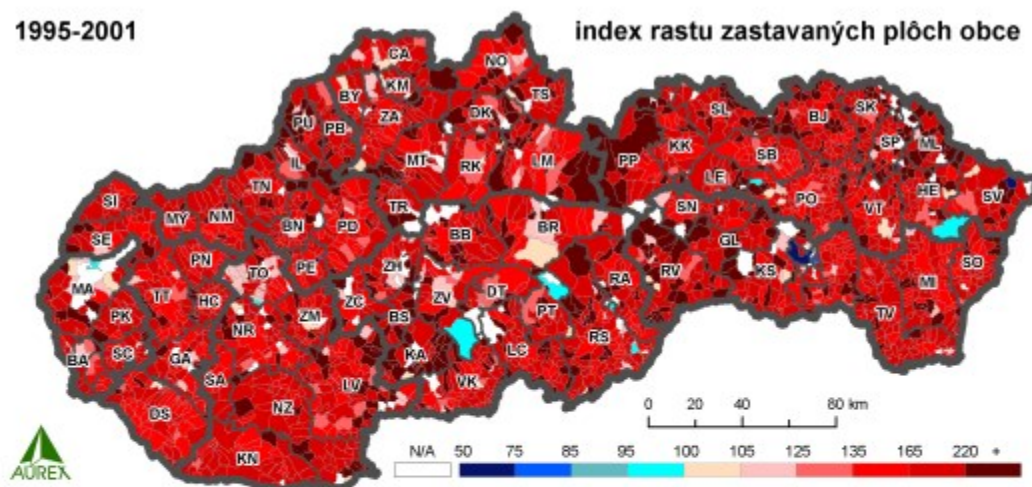

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR a ÚGKK SR

Mapa 45: Index rastu zastavaných plôch podľa období

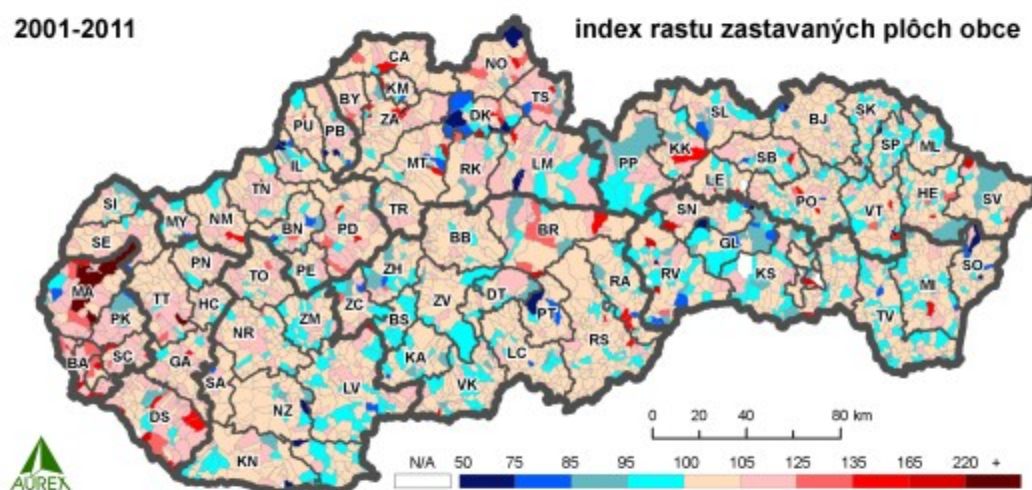
1995-2001

index rastu zastavaných plôch obce

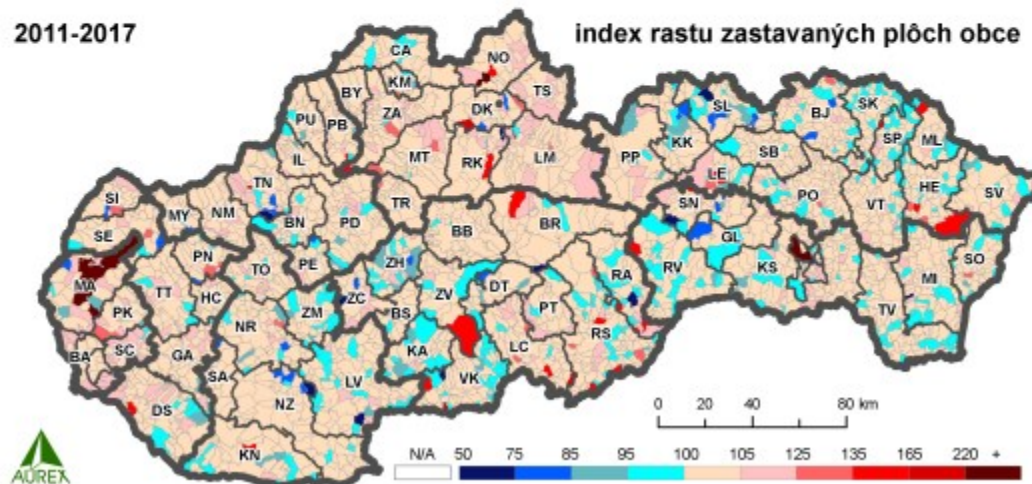
2001-2011

index rastu zastavaných plôch obce

2011-2017

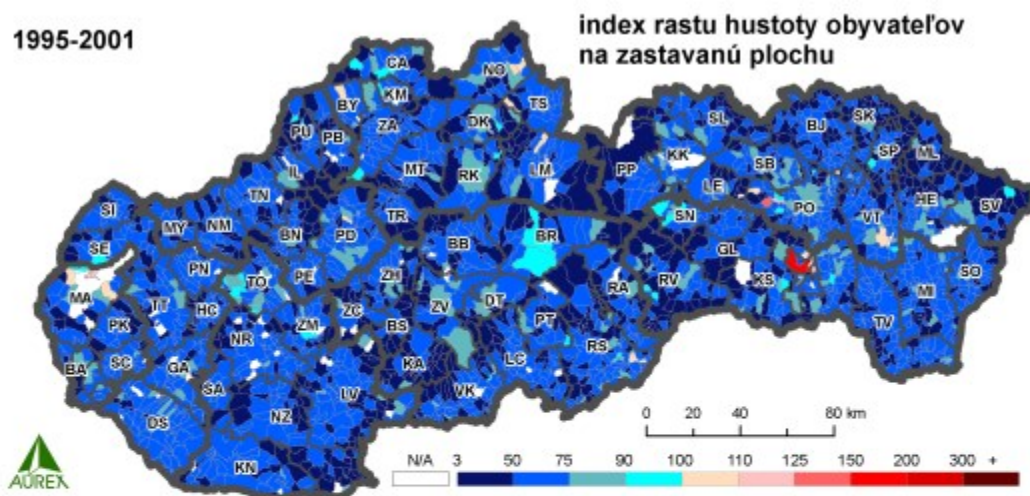
index rastu zastavaných plôch obce

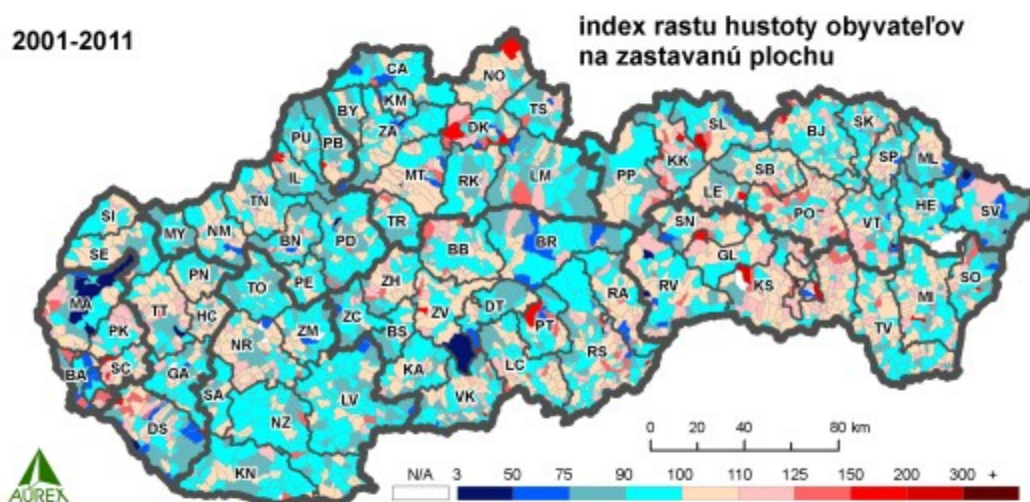
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ÚGKK SR

Mapa 46: Index rastu hustoty obyvateľov na zastavanú plochu podľa období

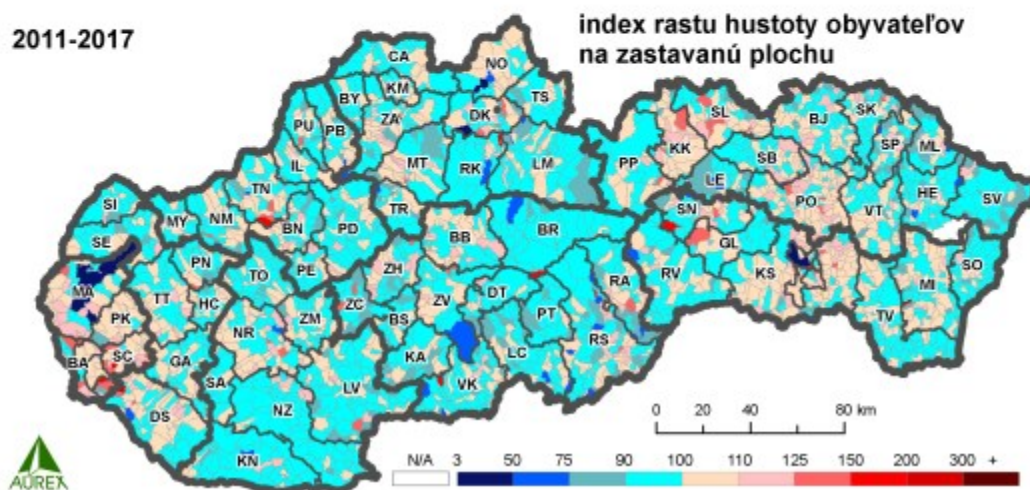
1995-2001

2001-2011

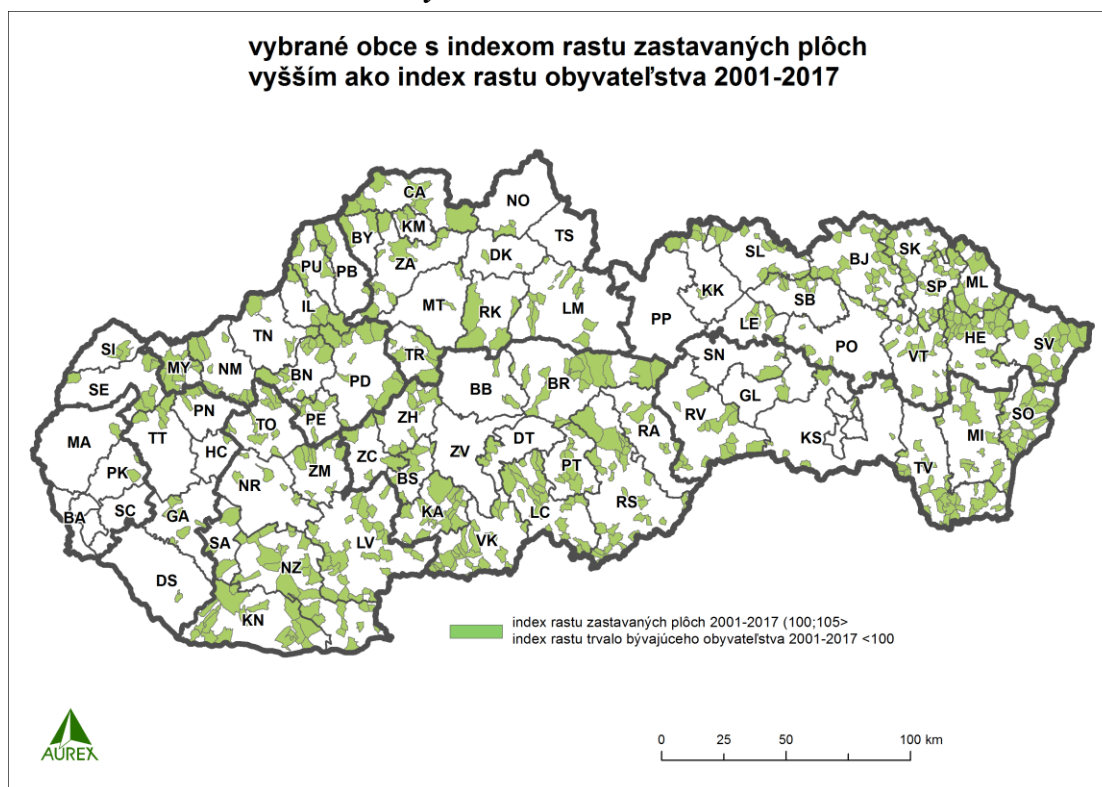

2011-2017

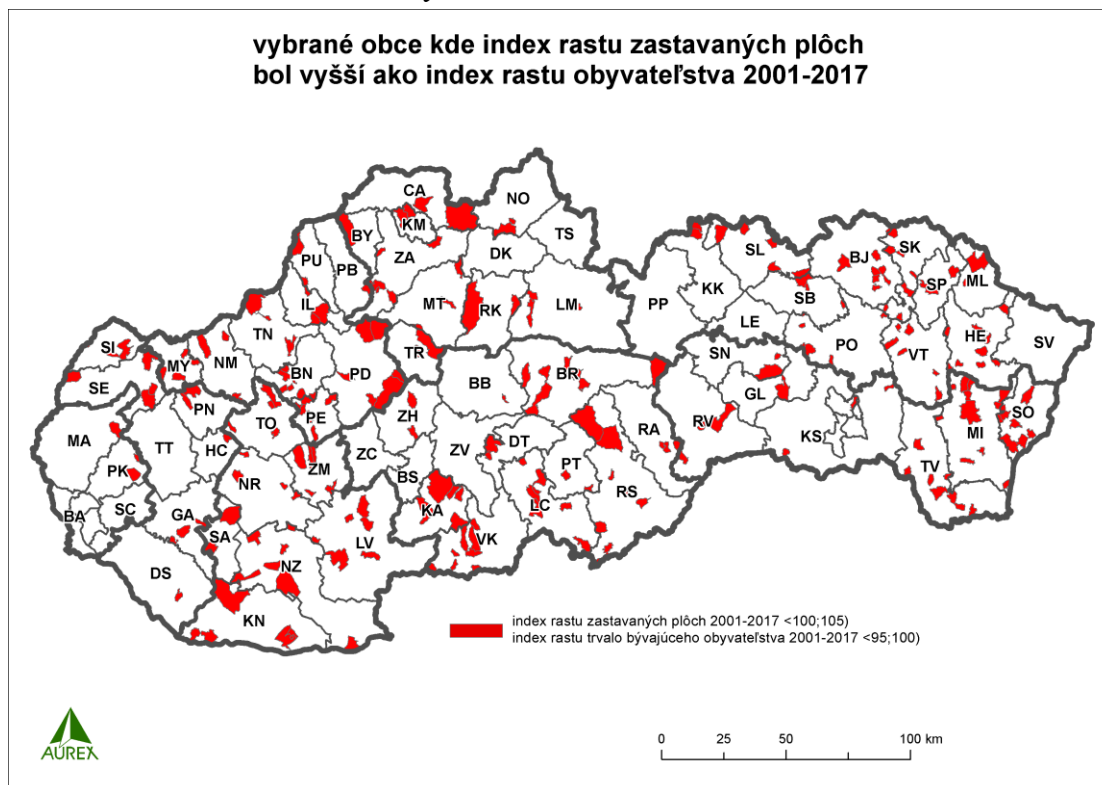
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR a ÚGKK SR

Mapa 47: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch v intervale 100 až 105 a index rastu obyvateľstva nižším ako 100

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR a ÚGKK SR

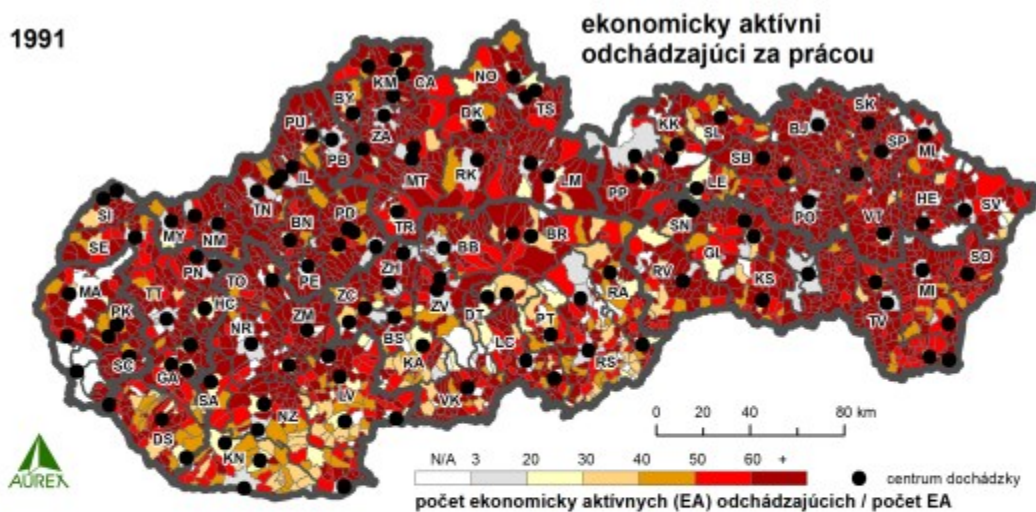
Mapa 48: Vybrané obce podľa indexu rastu zastavaných plôch v intervale 100 až 105 a index rastu obyvateľstva v intervale 100 až 95

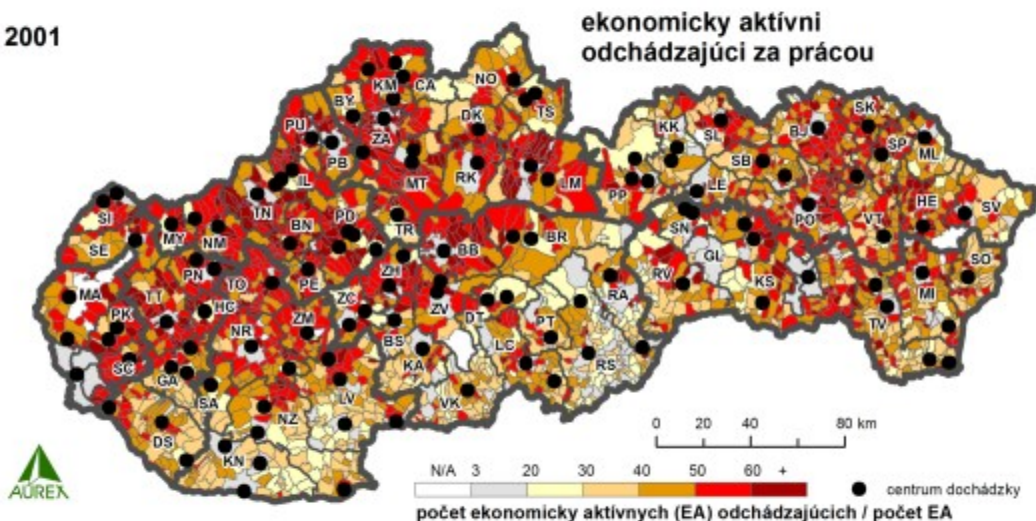
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR a ÚGKK SR

Mapa 49: Ekonomicky aktívni obyvatelia odchádzajúci za prácou z obce bydliska v % z ekonomicky aktívnych bývajúcich v obci podľa období

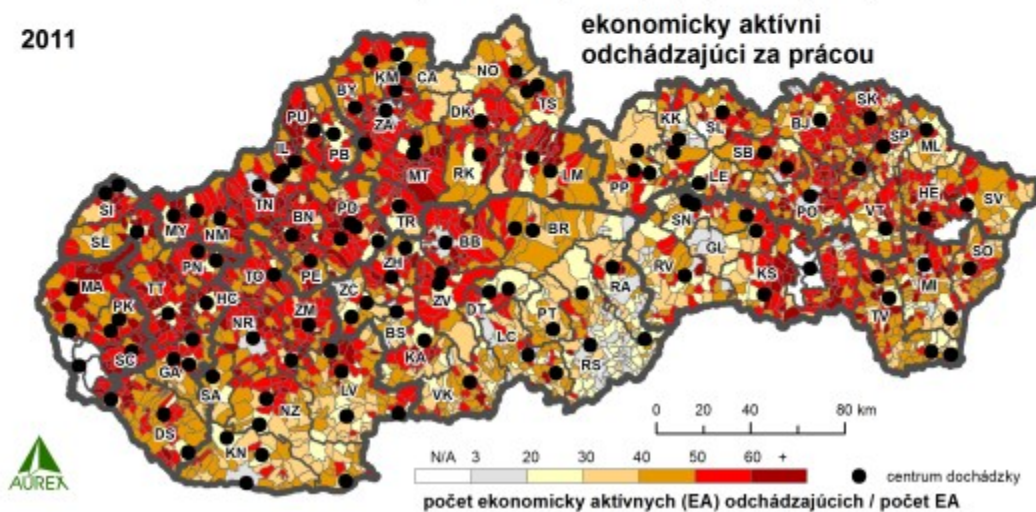
1991

2001

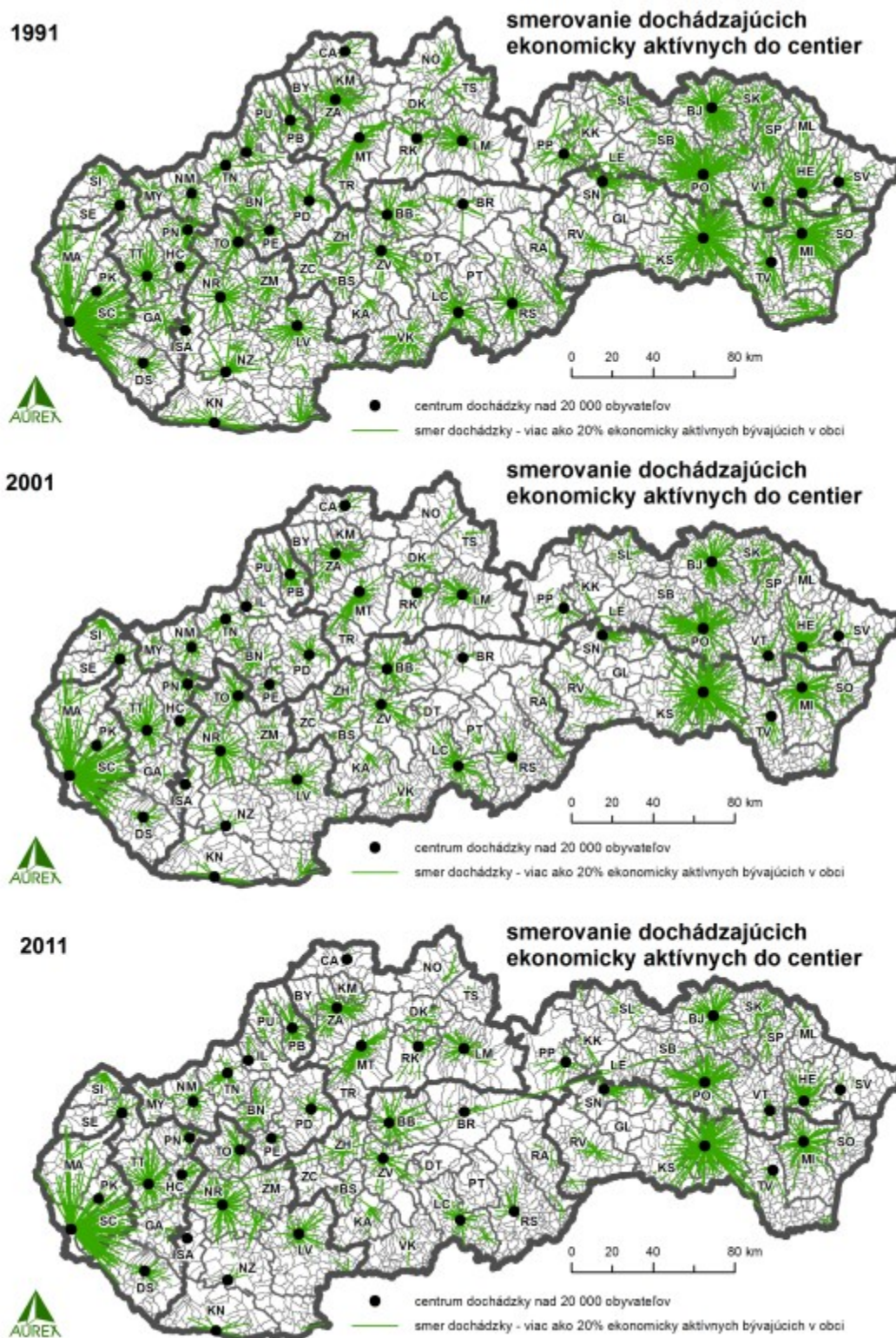

2011

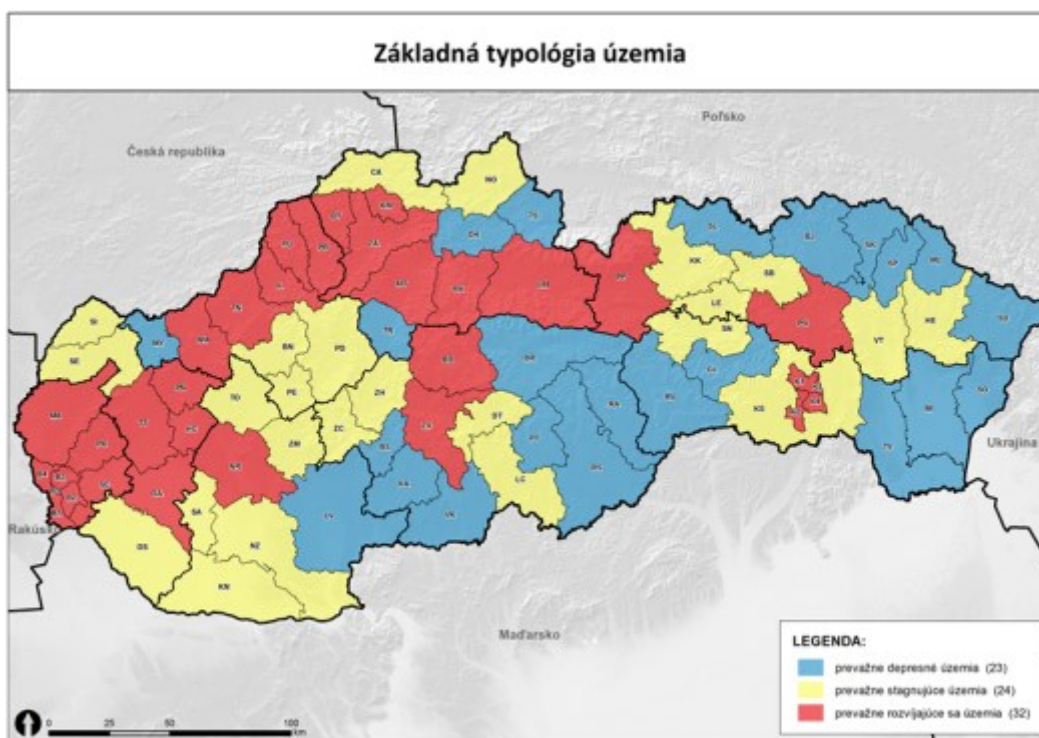
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 50: Smerovanie dochádzajúcich ekonomicky aktívnych za prácou do centier podľa období

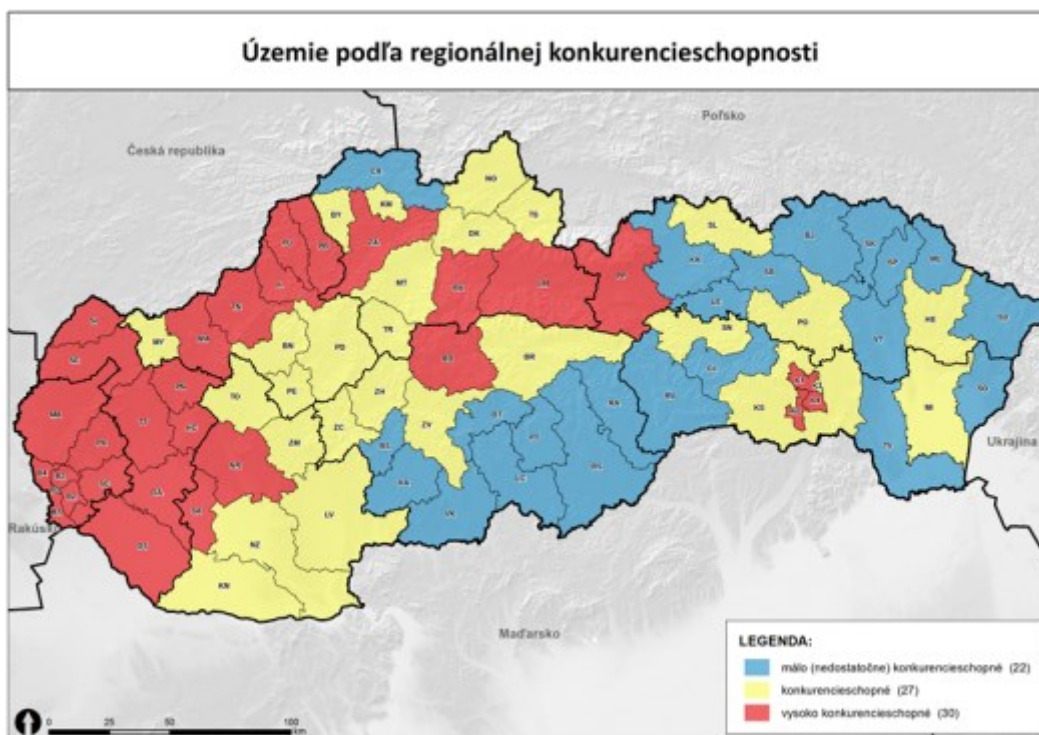
Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Mapa 51: Základná typológia územia

Zdroj: NSRaUR, Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja do roku 2035 MDVRR SR, ÚVSR, Spracovateľ Inštitút priestorového plánovania a Aurex spol. s.r.o., 2017

Mapa 52: Územie podľa regionálnej konkurencieschopnosti

Zdroj: NSRaUR, Národná stratégia regionálneho a územného rozvoja do roku 2035 MDVRR SR, ÚVSR, Spracovateľ Inštitút priestorového plánovania a Aurex spol. s.r.o., 2017, spracované na základe podkladov výsledkov Indexu regionálneho podnikateľského prostredia, ktorý spracovala Podnikateľská aliancia Slovenska